

A

Aarhuská úmluva

(Aarhus Convention)

je úmluva o přístupu k informacím, o účasti veřejnosti na rozhodování a o přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí. Skládá se z preambule, 22 článků a dvou příloh. V podstatě rozpracovává směrnici Rady Evropského společenství č.90/313/EEC „O volném přístupu k informacím o životním prostředí“. Úmluva byla jedním z výsledků jednání čtvrté konference ministrů životního prostředí nazvané „Životní prostředí pro Evropu“, která se konala v dánském Aarhusu 23-25. 6.1998. Smluvními stranami Aarhuské úmluvy jsou členské státy Evropské hospodářské komise (EHK) a státy, které mají konzultativní status při EHK a rovněž organizace regionální hospodářské integrace tvořené svrchovanými členskými státy EHK, na něž členské státy těchto organizací přenesly pravomoc nad záležitostmi upravovanými úmluvou. K úmluvě může přistoupit kterýkoliv jiný stát, který je členem OSN na základě souhlasu získaného na zasedání smluvních stran. ČR podepsala Aarhuskou úmluvu už na konferenci v Aarhusu a brzy začala její požadavky promítat do právního řádu ČR. Jedním z důsledků Aarhuské úmluvy je např. vládní usnesení č.1048/2000 Sb., kterým byl v ČR přijat „Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR“. Mezi dalšími lze jmenovat požadavek na založení integrovaného registru znečišťování životního prostředí zakotvený v zákoně č.76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, tvorbu jednotného informačního systému a mimo jiné i některé novelizace právních předpisů týkajících se účasti veřejnosti při rozhodování

Aarlborgská charta

(Aarlborg Chart)

byla přijata v dánském Aarlborgu v roce 1994 na První evropské konferenci o trvale udržitelných městech a obcích. Charta vyzývala všechna evropská města a obce k zapojení do realizace programu nazvaného Místní Agenda 21, který byl přijat na Summitu Země v Rio de Janeiru v roce 1992 (viz). Podpisem Aarlborgské charty se představitelé příslušné komunity zavazovali, že v dané komunitě budou dodržovat principy Charty a vytvářet plány na ochranu životního prostředí směřující k trvalé udržitelnosti. Na Aarlborgskou konferenci navázala Druhá evropská konference o trvale udržitelných městech a obcích, která se konala v říjnu 1996 v portugalském Lisabonu.

Abiotický

(abiotic)

neživý, neživotný. Abiotický činitel je např. světlo, teplo, intenzita slunečního záření, obsah živin v půdách.

Absolutní smrtelná (letální) dávka

(absolute lethal dose)

LD100, LD50

Dávka, po které zemře 100%, (50%) objektů.

Agenda 21

Agenda 21 je jedním z pěti dokumentů, které byly přijaty na tzv. Summitu země (viz), tj. na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala v Rio de Janeiru

3. až 14.června v roce 1992. Úkolem konference bylo vytýčit hlavní body realizace trvale udržitelného rozvoje v praxi. Nejdůležitějším a nejrozsáhlejším výsledkem konference (dokument o zhruba 500 stranách) je Agenda 21, což je akční plán (dynamický program) realizace trvale udržitelného rozvoje, jehož zabezpečení mají za úkol jednotlivé státy. Pro lepší orientaci je 40 kapitol Agendy 21 rozděleno do čtyř oddílů, přičemž kap.1 slouží jako Preambule.

V první oddílu nazvaném „Sociální a ekonomické dimenze“ (kap.2 až 8), jsou uvedeny cíle Agendy 21. Z hlediska změn životního stylu je velmi významná kap.4., nazvaná „Změna vzorců výroby a spotřeby“, která se v části A zabývá neudržitelnými vzorci výroby a spotřeby a v části B rozvojem politiky a strategií přispívajících ke změně trvale neudržitelných vzorců spotřeby.

Druhý nejrozsáhlejší oddíl Agendy 21 nazvaný „Ochrana a obhospodařování zdrojů“ (kap.9 až 22) se zabývá nejen problémy spojenými s ochranou atmosféry, zdrojů vod, lesů, biodiverzity, atd., ale také problémy spojenými s toxickými látkami a všemi druhy odpadů včetně radioaktivních.

Třetí oddíl nazvaný „Posilování úlohy velkých skupin“ (kap.23 až 32) se zabývá možnostmi zapojení široké veřejnosti (jednotlivců, skupin, organizací) do akcí vedoucích k dosažení trvale udržitelného rozvoje. Základní nutností pro správné rozhodování je ovšem přístup všech těchto jednotlivců, skupin a organizací k informacím, jež se týkají životního prostředí, a to včetně informací o výrobcích a činnostech, jež mají nebo mohou mít významný dopad na životní prostředí a také k informacím o opatřeních, které se týkají ochrany životního prostředí. (Viz také Místní Agenda 21).

Čtvrtý oddíl nazvaný „Prostředky realizace“ (kap.33 až 40) se zabývá konkrétními prostředky potřebnými pro realizaci navržených programů. Především jde o zdroje finanční, zdroje z mezinárodního hlediska, dále o převody technologií, výsledků vědeckého výzkumu, nutností zajistit potřebné vzdělání a s tím vším související potřebou budování příslušných mezinárodních institucí, mezinárodního práva a otázkami přenosu informací.

Literatura: Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Rio de Janeiro, 3.až 14.června 1992, Dokumenty a komentáře, editor B.Moldan, Management Press, Praha 1993

Agroturistika

(agrotourism)

je způsob trávení volného času na farmách či venkovských statcích způsobem, který se v podstatě neodlišuje od místního způsobu. Agroturistika bývá nejčastěji spojována s výcvikem jízdy na koních. Viz také ekoagroturistika.

Akční plán

(Action plan)

Jedná se o soubor plánovaných projektů, které jsou vybaveny odhadem nákladů a harmonogramu jejich realizace, a někdy také specifikací, kolik prostředků bude třeba vynaložit z či obecního rozpočtu.

Akreditace

(accreditation)

postup, na jehož základě vydává pověřený orgán osvědčení o tom, že určitý orgán nebo osoba jsou způsobilé provádět určité činnosti.

Literatura: ČSN EN 45020 Všeobecné termíny a jejich definice, týkající se normalizace a souvisejících činností, 1995

Akustické plánování

(acoustical planning)

Plánování opatření proti hluku, zejména opatření v rámci územního plánování, inženýrská opatření v oblasti dopravních systémů, plánování dopravy, snižování hluku ochrannými protihlukovými opatřeními a opatřeními na zdrojích hluku

Alternativní palivo

Směs spalitelných materiálů přírodního nebo umělého původu bez nebezpečných vlastností uvedených pod kódy H1, H4 až H14 v příloze č. 2 zákona o odpadech. (dle vyhlášky č. 357/2002 Sb. § 2 písm. 2)

Alternativní zdroje energie

viz Obnovitelné zdroje energie

Analýza materiálových toků

MFA

(Material flow analysis)

nástroj poskytující vstupní informace pro „Čistší produkci“. Jedná se o metodologii používanou k ohodnocení vstupů, výstupů, interních toků a zásob materiálů v předem definovaném systému za určitý časový úsek. Za materiál se považuje každá látka používaná pro komerční či nekomerční účely, např. suroviny, výrobní chemikálie, odpady, emise do vody a ovzduší atd. Obvykle se do MFA zahrnuje i energie. Takovéto zhodnocení může být dále využito pro návrh opatření, jak snížit materiálové ztráty, snížit spotřebu atd.

Hlavní rozdíly mezi analýzou materiálových toků a analýzou životního cyklu výrobku jsou dva: rozsah a perspektiva. Zatímco MFA se omezuje na podnik samotný, pro dobrou analýzu životního cyklu jsou potřeba informace jak o vstupech do podniku, tak o způsobu použití výrobku spotřebitelem a o nakládání s ním po skončení životnosti jako s odpadem. Za druhé, MFA sleduje toky materiálů a energie z perspektivy podniku/ závodu/ provozu/ výrobního procesu, zatímco analýza životního cyklu zkoumá tyto toky z hlediska „života“ konkrétního výrobku. Proto je možné, že každá z těchto analýz určí jiná místa pro zlepšení, která druhé z metod zůstanou skryta.

Obě metody značně náročné na sběr dat i zhodnocení, je třeba mj. dobře vymezit rozsah analýz a využívat matematické modely. [1]

Analýza nákladů a přínosů

(Cost-benefit analysis)

Jde o metodu, která byla vyvinuta pro vyhodnocování různých variant vládních projektů, ale lze ji použít i u soukromých projektů nebo např. při rozhodování, zda otevřít přírodní území těžbě. Postup při analýze je následující:

1. Identifikují se všechny pozitivní dopady (zisky-přínosy) a negativní dopady (ztráty-náklady) projektu pro všechny zúčastněné. Některé jsou vyčíslené v penězích, jiné ne (počet prac. míst, znečištění ovzduší). Vše se hodnotí v časových řadách.

2. Všechny identifikované přínosy a náklady se vyjádří v penězích. Pokud to není možné přímo (selhání trhu - externality - viz výše), použijí se uvedené techniky mimotržního oceňování.
3. Pro každý rok, kdy projekt poběží, se sečtou všechny peněžní hodnoty přínosů a od tohoto součtu se odečte součet (agregovaná hodnota) všech nákladů pro daný rok. Uplatňuje se zde i diskontní sazba, to znamená, že suma obdržená za 50 let bude mít velmi nízkou současnou hodnotu. V praxi to znamená, že náklady a přínosy, které vzniknou ve vzdálenější budoucnosti, se neberou v úvahu.
4. Projekt je akceptován k realizaci, pokud je výsledné číslo kladné, tj. celkový součet diskontovaných agregovaných rozdílů nákladů a přínosů je větší než nula. [1]

ANALÝZA SWOT

(SWOT analysis)

viz SWOT analýza

Analýza životního cyklu výrobku

viz **Posuzování životního cyklu**

Antropogenní

(*anthropogenic*)

Vytvořený, změněný či ovlivněný člověkem či jeho činností.

Antropogenní skleníkový efekt

(*anthropogenic*)

Navýšení přirozeného skleníkového efektu v porovnání se skleníkovým efektem přirozeného původu. Vzniká působením skleníkových plynů antropogenního původu (převážně spalování fosilních paliv a odlesňování).

Antropogenní znečištění

(*anthropogenic pollution*)

Znečištění prostředí způsobené lidskou činností.

(§ 2 písm. F) vyhlášky č. 369/2004 Sb.)

ALAP

Zkratka z anglického As low as possible – Tak nízké jak je dosažitelné.

ALARAP

Zkratka z anglického As low as resonable and practical – Nejnižší rozumně dosažitelné.

AEM

automatický emisní monitoring

AIM

automatický imisní monitoring

Audit

(*audit*)

je obecný pojem pro revizní postup, kterým se vzájemně porovnávají dvě řady hodnot. Většinou se zjišťuje zda kontrolované v praxi existující hodnoty odpovídají hodnotám požadovaným nebo hodnotám uváděným v materiálech.

Název "audit" vznikl ve starém Římě, kdy jeden z úředníků vyhlašoval císařské nařízení a druhý ho sluchem kontroloval (lit.1)

V současné době existuje mnoho různých druhů auditů (lit.2). Podle účelu auditu může jít o audit finanční, audit environmentální, audit EMS (viz), audit shody s legislativními předpisy, audit jakosti a pod.. Podle vztahu auditora k předmětu auditu může jít o audit vnitřní (auditor je placen auditovanou organizací), audit vnější (auditorem je nezávislý odborník). Příkladem vnějšího auditu je audit certifikační na jehož výsledku závisí získání certifikátu.

Audit EMS

(audit EMS)

je informační nástroj, jehož úkolem je kontrolovat systém environmentálního managementu. Podle příslušnosti provádějícího auditora se dělí na vnitřní audit, který provádí osoba placená podnikem a vnější audit, který provádí auditor z nezávislé vnější organizace. Oficiální definice auditu EMS je v současné době uvedena v normě ČSN EN ISO 14001, a v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.761/2001 a v normě ČSN EN ISO 19011. Definice z normy ČSN EN ISO 14001 zní:

"audit systému environmentálního managementu je systematický a dokumentovaný proces ověřování objektivně získávaného a vyhodnocovaného důkazu z auditů, kterým se určí, zda systém environmentálního managementu organizace se shoduje s kritérii auditu systému environmentálního managementu, stanovenými organizací, a jehož výsledky se sdělují vedení",

Definice z Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.761/2001 zní:

„nástroj řízení, zahrnující systematické, dokumentované, pravidelné a objektivní hodnocení výkonu organizace, systému řízení a postupů v ochraně životního prostředí s cílem:

- usnadnit kontrolu řízení prováděnou vedením, týkající se způsobů chování, které mohou mít dopad na životní prostředí,
- posouzení dodržování politiky životního prostředí, včetně obecných a specifických cílů organizace, týkajících se ochrany životního prostředí.

Podle normy ČSN EN ISO 19011, která je společná pro audit EMS i audit jakosti je audit:

„systematický, nezávislý a dokumentovaný proces získávání důkazu z auditu a jeho objektivního hodnocení s cílem stanovit rozsah splnění kritérií auditu. Pod pojmem důkaz z auditu se rozumí záznamy, konstatování skutečnosti nebo jiné informace, které souvisejí s kritérii auditu a jsou ověřené. Pojem kritéria auditu se rozumí soubor politik, postupů nebo požadavků

Provádění auditu EMS se původně řídilo normami ISO 14010 až ISO 14012.

publikovanými v roce 1997. V současné době již tyto normy neplatí a provádění auditu EMS se řídí stejnou normou jako provádění auditu jakosti, a to normou ČSN EN ISO 19011 publikovanou v dubnu 2003

BAT

(BAT)

zkratka z anglického názvu: Best Available Technique, což se překládá jako: nejlepší dostupná technika (viz)

Benchmarking (Porovnávání s nejlepším)

(benchmarking)

Benchmarking lze obecně definovat jako kontinuální systematický proces na porovnávání výkonnosti organizace, funkcí nebo procesů s jejich nejlepšími v praxi existujícími analogy s cílem nejen dosáhnout stejných výsledků (výkonnosti), ale překonat je (lit.DG III,1996).

Podle toho na jaký cíl se benchmarking soustředí (např. dosáhnout nejlevnější produkce nebo zlepšit celkovou strategii podnikání atp.), existují různé typy benchmarkingu (konkurenční, procesový, strategický, globální).

Environmentální benchmarking se soustředí na identifikaci oblastí, ve kterých by bylo možno snížit negativní dopady na životní prostředí.

Benchmarking environmentální výkonnosti

(benchmarking environmental performance)

je nástroj environmentální politiky, který vznikl adaptací univerzálně použitelného nástroje - benchmarkingu, což lze do češtiny přeložit jako "porovnání s nejlepším". V environmentální politice se metodika benchmarkingu používá ke zjištění oblastí nižší environmentální výkonnosti některých podniků ve srovnání s jinými podniky.

Banking

Obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. Převod nezrušených povolenek z jednoho obchodovacího období do dalšího.

Bezodpadové technologie

viz Maloodpadové technologie

Biocenóza

Společenství organismů obývajících určitý prostor. Organismy jsou vzájemně propojeny vazbami (producent, konzument, destruent). Funkční biocenóza je schopna autoregulace.

Biocid

Látka ničící živé organismy. Může být přírodního původu, nebo je vyroben člověkem.

Biodegradovatelný

(biodegradable)

označuje rozložitelnost látky přírodními mechanismy. Biodegradovatelnost je nezbytná pro koloběh látek v přírodních ekosystémech, neboť v důsledku biodegradovatelnosti uhynulých těl živých organismů dochází k jejich rozkladu nejrozličnějšími přírodními procesy za pomoci mikroorganismů (plísní, kvasinek, bakterií) zpět na abiotické (neživé) složky, z nichž se opět jinými přírodními procesy vytvářejí nové živé organismy. Biodegradovatelnost má velký význam u odpadních látek.

Biodiverzita

(biodiversity)

je biologická rozmanitost přírody daná množstvím existujících různých živých organismů. Z ekologického hlediska platí, že čím větší je biodiverzita ekosystému,

tím lépe daný ekosystém odolává změnám. Bohužel biodiverzita přírody se stále poměrně rychle snižuje.

Biogeochemické cykly

Většina látek (sloučenin, prvků) prostupuje jednotlivými složkami prostředí (biosférou, atmosférou, geosférou, hydrosférou) v delších či kratších cyklech. Na těchto pochodech se podílejí biologické, chemické a geologické procesy.

BIG-NET

(BIG-NET)

je zkratka z anglického názvu: „Buy it green“-Network of Municipal Purchasers in Europe, tj. Nakupuj zelené – Síť městských nákupčích v Evropě. Jedná se o fórum, kde si mají městské úřady a veřejné orgány vyměňovat zkušenosti o nákupu výrobků a služeb. Zároveň tam jsou uváděny výrobky, jejichž nákup se nejvíce vyplatí.

Bílá kniha EU

(*White Paper*)

před větší akcí Evropské unie je zapotřebí soustředit a také vytříbit názory zúčastněných subjektů. Slouží k tomu různé studie a pracovní semináře, jejichž výsledkem je tzv. Zelená kniha (Green paper) v němž jsou základní přístupy shrnuty a předloženy pak souhrnně veřejnosti a k dalšímu jednání. Po Zelených knihách následují Bílé knihy, které již obsahují konkrétní návrhy pro přijetí opatření ve specifických oblastech politiky.

Biologická diverzita

(*biodiversity*)

(též biodiverzita) představuje rozrůzněnost forem života. Existuje spousta definic biodiverzity, neboť se jedná o složitý několikaúrovňový jev. Světový fond ochrany přírody definoval v roce 1989 biodiverzitu jako „bohatství života na Zemi, miliony rostlin, živočichů a mikroorganismů, včetně genů, které obsahují, a složité ekosystémy, jež vytvářejí životní prostředí.“ (překlad podle Kindlmanna a Jersákové). Rozlišujeme tři úrovně biodiverzity: genetickou (genová variabilita v rámci populace nebo celého druhu), druhovou (rozmanitost na úrovni druhů) a ekosystémovou (rozmanitost na úrovni společenstev a ekosystémů).

Biomasa

(*biomass*)

Biomasa je definována jako hmota organického původu. V souvislosti s energetikou jde nejčastěji o dřevo a dřevní odpad, slámu a jiné zemědělské zbytky včetně exkrementů užitkových zvířat a rovněž biologicky rozložitelná část průmyslového a komunálního odpadu..

Rozlišujeme biomasu "suchou" (např. dřevo) a "mokrou" (např. tzv. kejda - tekuté a pevné výkaly hospodářských zvířat promísené s vodou). Základní technologie zpracování se dělí na suché procesy (termochemická přeměna) jako je spalování, zplyňování a pyrolýza a procesy mokré (biochemická přeměna), které zahrnují anaerobní vyhnívání (metanové kvašení), lihové kvašení a výrobu biovodíku. Zvláštní podskupinu potom tvoří lisování olejů a jejich následná úprava, což je v podstatě mechanicko-chemická přeměna (např. výroba bionafty a přírodních maziv).

Biomasa se zpracovává na

- a) Pevná paliva na bázi dřevní fytohmoty, dřevní štěpka, piliny, polínkové dřevo, brikety, pelety a granule, dřevěné uhlí, produkty částečné pyrolýzy (torrefied wood),
- b) Pevná paliva na bázi energetických bylin a stébelnin, řezanka, balíky nízkotlaké a vysokotlaké, standardní a obří brikety, pelety a granule
- c) Kapalná paliva, extrahované rostlinné oleje, bionafta, bioetanol, produkty rychlé pyrolýzy
- d) plynná paliva, bioplyn, skládkový plyn, kalový plyn, biovodík, dřevoplyn.

Biopalivo

(biofuel)

Kapalné nebo plynné pohonné hmoty uvedené ve vyhlášce č. 227/2001 Sb. Kterou se stanoví požadavky na pohonné hmoty pro provoz vozidel na pozemních komunikacích a které jsou vyrobeny z biomasy a určeny pro pohon vozidel na pozemních komunikacích.

§ 2 odst. 1 zákona č. 86/2002 Sb o ochraně ovzduší

Biopaliva ve smyslu uvedené definice jsou: bioetanol (biolíh), bionafta (tekuté palivo vyráběné z řepkového (ČR, EU) či slunečnicového (It) oleje nebo sojových bobů (USA).

Biopotravina

(organic food)

je potravina vyrobená za podmínek uvedených v zákoně č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a splňující podmínky na jakost a zdravotní nezávadnost stanovené zvláštními předpisy, na níž bylo vydáno osvědčení o biopotravině.

Literatura:

Zákon č.242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č.368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Bioprodukt

(product of organic farming)

je surovina rostlinného nebo živočišného původu získaná v ekologickém zemědělství (viz) a určená na základě osvědčení podle § 22 zákona č.424/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, k výrobě biopotravin.

Literatura:

Zákon č.242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č.368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Blackfields

jsou lokality vyznačující se extrémně vysokými hodnotami kontaminace půdy, podzemních a povrchových vod i dalších složek životního prostředí, které jsou zásadní překážkou pro jejich nové využití. Zdrojem znečišťujících látek, mnohdy toxických, byla těžba a zpracování nerostných surovin, průmyslová výroba, skladování a skládkování nebezpečných odpadů, doprava a aktivity související s vojenským využitím ploch. Náklady na sanaci těchto starých ekologických zátěží jsou velmi vysoké, avšak další odkládání jejich realizace a řešení všech souvisejících problémů celkové výdaje pouze znásobí.

BREF

zkratka z anglického výrazu BAT Reference Documents, tj. referenční dokumenty nejlepších dostupných technik (viz)

Brownfields

jsou staré, nevyužívané nebo ekonomicky nedostatečně efektivně využívané průmyslové zóny a komerční či obytné objekty v kompaktně zastavěných územích a zemědělské, vojenské i další plochy a budovy ve volné krajině.

Představují zásadní problém a překážku pro další rozvoj obcí, měst i regionů směrem k udržitelnosti. Vyznačují se neprůhledným majetkoprávním uspořádáním, zdevastovanými výrobními či jinými budovami a přítomností starých ekologických zátěží. Ty jsou reprezentovány cizorodými, velmi často toxickými látkami, jimiž je kontaminovaná půda, podzemní a povrchové vody i objekty. Na pozemcích i v budovách bývají z minulých období shromážděné nebo přechodně uskladněné odpady, včetně nebezpečných, zbytky strojního a technologického vybavení, které mohou obsahovat náplně s chemickými sloučeninami nebezpečnými pro životní prostředí i pro zdraví lidí (PCB, dioxiny, aj.). Investoři odmítají do těchto území vstupovat v důsledku obav z vysokých nákladů spojených se sanací starých ekologických zátěží a s předinvestiční přípravou pozemků.

CEN

zkratka z francouzského názvu: Comité Européen de Normalisation čili Evropský výbor pro normalizaci (www.cenorm.be). CEN vznikl v roce 1961 jako nezisková mezinárodní asociace vědecko-technického charakteru. Jejím úkolem je podporovat dobrovolnou technickou harmonizaci v Evropě. Sdružuje Organizace pro normalizaci na národní úrovni a mezinárodní asociace.

Celkový přístup – 5R

Přístup 5R je vhodným způsobem, jak se začít zabývat dopady činností podniku na životní prostředí. Je zkratkou pro následující akce:

1. Rethink - znovu promyslet stávající procesy v podniku.
2. Reduce – snížit spotřebu materiálů, přírodních zdrojů a vyprodukovaného odpadu.
3. Reuse - znovu používat suroviny, materiály a zdroje, pokud je to možné; pokud je to přijatelné, stroje a vybavení opravovat.
4. Replace - nahradit všechny položky, které nejsou efektivní nebo zbytečně vytváří odpad.
5. Recycle – recyklovat odpad.

Tedy, znovu promyslet (rethink) činnost podniku s cílem snížit (reduce) dopady na životní prostředí, kde opětovné využití surovin a zdrojů (reuse), nahrazení položek efektivnějšími (replace) a recyklace (recycle) jsou metody, jak tohoto cíle dosáhnout.

Certifikace

(certification)

je definována v ČSN ISO/TR 14025 jako:

" postup, kterým třetí strana dává písemné ujištění, že výrobek, proces nebo služba odpovídá specifickým požadavkům". Pod pojmem třetí strana se rozumí strana, která je nezávislá, jejíž zájmy nejsou dotčeny výsledkem certifikace.

CITES

Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
Úmluva o mezinárodním obchodu druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Československo přistoupilo k této úmluvě v roce 1992.

Citlivost klimatu

Změna globální průměrné teploty povrchu Země vyvolaná zdvojnásobením současného množství CO₂ v atmosféře.

CSR

(zkratka z pojmu: Corporate Social Responsibility, překládáno jako: sociální odpovědnost společností (viz))

Červený seznam odpadů

(Red List of Wastes)

Seznam odpadů podléhající nejpřísnějšímu režimu kontroly přeshraniční přepravy. Příloha V nařízení Rady (EHS) č. 259/93 ze dne 1. února 1993 o dozoru nad přepravou odpadů v rámci ES

Čichový práh

(odour threshold)

Stav zřetění čistého vzduchu vzduchem znečištěným pachem, při kterém tato směs vyvolá první poznotek čichového vjemu. Čichový práh je dán při takové koncentraci, kdy 50% zkoumaných osob pocítí čichový vjem.

V případě, že zdroj splňuje emisní limit, a přesto je pach tak nepříjemný svým charakterem, že obtěžuje obyvatelstvo a v důsledku toho vyvolává oprávněné stížnosti občanů, plní provozovatel stanovený emisní limit obtěžování zápachem. § 2 písm. aa) vyhlášky č. 356/2002 Sb.

Čistší produkce

(cleaner production)

je forma preventivní strategie ochrany životního prostředí, která se začala formovat v druhé polovině 80-tých let minulého století a byla z počátku v různých zemích různě označována. Hlavním rysem této strategie je její zaměření na odstranění příčin způsobujících vznik jevů, škodlivých z hlediska životního prostředí. K prvnímu pokusu o sjednocení různých názvů a vymezení pojmu čistší produkce došlo na 15. zasedání UNEP v květnu 1989 v Paříži, kde byla čistší produkce definována jako: takový koncepční a procedurální přístup k výrobě, v němž je vyžadováno, aby všechny fáze životního cyklu produktu a výrobních procesů byly stále prověřovány s účelem zabránit vzniku jak krátkodobého, tak i dlouhodobého poškození zdraví člověka a životního prostředí“. Tato definice byla v roce 1994 na zasedání UNEP upravena a dnešní mezinárodně používaná definice zní: čistší produkce je stálá aplikace integrální preventivní strategie ochrany životního prostředí na procesy, výrobky a služby s cílem zvýšit jejich efektivnost a omezit rizika jak vůči člověku, tak i vůči životnímu prostředí. Čistší produkce se v praxi uskutečňuje pomocí systematických postupů jako je např. hodnocení možností čistší produkce (viz) a monitoring a targeting (viz).

Aplikace čistší produkce se intenzivně rozšiřuje po celém světě, neboť téměř vždy se vedle snížení negativního dopadu na životní prostředí dosáhne i snížení nákladů. Čistší produkce je proto zařazována mezi strategie jimiž se dosáhne dvojího vítězství (win-win strategy).

Význam čistší produkce dokládá vyhlášení Mezinárodní deklarace o čistší produkci v září 1998 v Soulu v Koreji (viz). Česká republika tuto Deklaraci podepsala v roce 1999 a v roce 2000 vyhlásila vláda ČR z iniciativy MŽP Národní program čistší produkce. Úkolem NPCP je rozšiřování čistší produkce do práce dalších resortů (Vládní usnesení ze dne 9. února 2000 č. 165).

Literatura: 1) Remtová, K., Sucharovová, D.: *Čistší produkce, příručka MŽP ČR, Praha 2003*

2) Kotovicová, J. a kol.: *Čistší produkce, Mendelova zemědělská a lesnická universita v Brně, 2003, ISBN 80-7157-675-1*

3) Amundsen, A.: *Omezování vzniku odpadů-čistší produkce, překlad z norského vydání, vydal ENZO v r. 1995, ISBN 80-901732-2-5*

Čistý ekonomický blahobyť

NEW

Zkratka z anglického Net Economic Welfare. Indikátor NEW se pokouší o úpravu HDP, která by lépe odrážela skutečné přínosy růstu ekonomiky. Od HDP odečítá např. hodnotu volného času a náklady na cestování do práce, policejní služby, opravy silnic.

Decoupling

Oddělení ekonomického růstu od negativních dopadů na životní prostředí

Detergenty

Syntetické čisticí a prací prostředky vyznačující se aktivním povrchem. Tyto látky snižují povrchové napětí vody (např. vodoměrky se ve vodě kontaminované detergenty utopí). Už ve velmi nízkých koncentracích způsobují ve vodních tocích obtížně likvidovatelnou vrstvu pěny, která zamezuje výměně O₂ a CO₂ mezi vodním prostředím a atmosférou. Rozklad detergentů v přírodních podmínkách působením mikroorganismů je nepatrný. Pro většinu vodních organismů jsou detergenty jedovaté, ve vyšších koncentracích drasticky působí i např. na vodní ptáky, kteří tonou následkem rychlého odmaštění peří.

Deklarace o čistší produkci

(Declaration on Cleaner Production)

viz Mezinárodní deklarace o čistší produkci

Dematerializace

(dematerialization)

je pojem používaný běžně pro označení přeměny hmoty na energii nebo obecně pro odhmotnění. V environmentální politice se stalo módním používat tento termín pro označování snahy o výrazné snižování materiálových vstupů do socio-ekonomického systému za účelem snížení znehodnocování životního prostředí.

Celý problém je ovšem složitější a znehodnocování životního prostředí je dáno hlavně kvantitativní a kvalitativní nerovnováhou materiálových toků vyměňovaných mezi životním prostředím a socio-ekonomickým systémem. Také je třeba rozlišovat toky přímé, průtočné a toky cyklické. V každém případě by bylo vhodnější používat

sice delší, ale zase přesnější a nematoucí výraz, jako je např.: „snižování materiálových toků“ než o dematerializace.

Detrit

(detritus)

Drobné částičky organické hmoty v různém stupni jejího rozkladu, ze kterých se např. v půdě složitými rozkladnými procesy dále vytváří humus. Detrit je významnou součástí Ekosystému, neboť tvoří přechod mezi jeho živými a neživými složkami.

Dioxiny a furany

(dioxins and furans)

Chemicky polychlorované dibenzodioxiny a polychlorované dibenzofurany (PCDD a PCDF).

Dioxiny jsou chemicky mimořádně stabilní látky, v přírodě je rozkládá pouze ultrafialové záření. Živé organismy mají jen velmi malou schopnost dioxiny rozkládat nebo je vylučovat. Dioxiny mají naopak schopnost hromadit se v tukových tkáních živočichů a koncentrovat se v potravním řetězci. Vznikají jako vedlejší produkty některých reakcí v chemické výrobě nebo při spalovacích procesech, např. při výrobě pesticidů. V současnosti jsou nejvýznamnějším zdrojem dioxinů kouřové plyny ze spalovacích procesů. Dioxiny patří mezi nejnebezpečnější toxické látky škodící lidskému zdraví.

Dobrovolné environmentální dohody

(voluntary environmental agreements)

jsou dohody uzavírané v oblasti ochrany životního prostředí mezi státními orgány a podniky, po případě sdružením podniků či podnikovým svazem) za účelem efektivnějšího dosažení cílů v oblasti ochrany životního prostředí, přičemž stanovení rámce a dosahu těchto dohod musí být vždy úlohou státního orgánu.

Z hlediska environmentální politiky řadíme dobrovolné environmentální dohody mezi regulační kooperační nástroje. Hlavním rysem dobrovolných environmentálních dohod je ta skutečnost, že existují mimo rámec stávajících legislativních předpisů a někdy i potřebný legislativní předpis nahrazují.

Hlavním stimulem pro uzavírání dohod je na straně podniku obava ze vzniku vyšších nákladů (v případě neuzavření dohody), stimulem na straně státních orgánů je zjednodušení procesu, který by jinak musely realizovat, aby podnik motivovaly k požadované aktivitě. (Většinou by se jednalo o zdoluhavé legislativní procesy sledující přijetí určitých předpisů týkajících se ochrany životního prostředí).

Literatura: Šauer, P., a kol.: Dobrovolné dohody v politice životního prostředí, Praha 2002, ISBN 80-245-0116-3

Dobrovolné přístupy

(voluntary approaches)

pojem dobrovolné přístupy označuje jak dobrovolné akce, tak i dobrovolné nástroje, jejichž aplikací mohou podniky snižovat negativní dopad svých činností na životní prostředí. Patří sem např. uzavírání dobrovolných environmentálních dohod, aplikace strategie čistší produkce, označování ekologicky šetrných výrobků, zavádění environmentálních manažerských systémů podle EMAS nebo podle ISO 14000 a analogicky i připojení se k environmentálním odvětvovým programům, např. k Programu odpovědné péče v chemickém průmyslu. Mezi intenzivně se rozvíjející dobrovolné nástroje patří metoda LCA a ekodesign.

Dodavatelský řetězec

(supply chain)

vše, co je vzestupnými nebo sestupnými vazbami zapojeno do procesů a činností, jež dodávají hodnoty ve formě produktů uživateli.

V praxi se často používají i výrazy: produktový řetězec nebo hodnotový řetězec.

Dohled nad výrobkem

(product stewardship)

je pojem označující obecně tu skutečnost, že z hlediska životního prostředí je nutné starat se o výrobek, který byl uveden na trh a to jak v jeho spotřební fázi, tak i v jeho pospotřební fázi, když se stává odpadem. Pojem „dohled nad výrobkem“ však nepřisuzuje tuto povinnost výrobcí jako pojem „rozšířená odpovědnost výrobce“ (viz), ale požadavek je vnášen obecně. Každý, kdo výrobek používá, by jej v zájmu ochrany životního prostředí měl používat tak, jak je doporučeno a stejně tak by měl zacházet i s použitým výrobkem, když se stane spotřebním odpadem. K dohledu nad výrobkem mohou hodně napomoci správní orgány vhodně volenými nástroji, většinou ekonomickými nebo direktivními, podloženými legislativními předpisy. Mezi vhodné nástroje, které určitým způsobem naplňují požadavek „dohledu nad výrobkem“ lze řadit například zálohové systémy čili povinnost zálohovat nápojové obaly, dále zpětný odběr použitých výrobků, povinnost dodávat spolu s výrobkem i návod na jeho používání a likvidaci po použití, apod.

Easterlinův paradox

Též Easterlinův paradox štěstí. Poukazuje na paradox, že korelace souvislostí mezi bohatstvím a štěstím není obecně platná: chudé země nejsou vždy méně šťastné než země bohatší. (Scitovsky 1986)

EC₅₀ koncentrace

(Effective concentration EC₅₀)

Střední účinná (efektivní) koncentrace **EC₅₀** popř. **LC₅₀** (letální koncentrace) či **IC₅₀** (inhibiční koncentrace) je využívána při testech toxicity. Střední účinná koncentrace **EC₅₀** představuje koncentraci zkoušené látky mající za následek 50% úhyn či 50% snížení růstu nebo růstové rychlosti ve vztahu ke kontrolnímu vzorku.

Efekt odrazu

(rebound efekt)

souhrnný pojem pro označení odezvy na provedenou akci. Není v podstatě rozhodující zda odezva žádaný výsledek provedené akce zvyšuje anebo snižuje až anulují, i když nejčastěji se pojem používá k označení odezvy, která vyvolá činnosti vedoucí k negaci předpokládaného výsledku akce. Znalost existence efektu odrazu je důležitá při úvahách o snížení spotřeby zboží v důsledku jeho větší ekoeфекtivity a tím i možností snížení negativní zátěže na životní prostředí. Například jestliže spotřebitel začne používat nové auto s výrazně nižší spotřebou, mělo by dojít i k nižší negativní zátěži životního prostředí výfukovými plyny. V podstatě však k této skutečnosti dojde málokdy. Většinou nastane jeden ze tří druhů efektu odrazu:

- přímý, spotřebitel bude utrácet stejně, takže ujede více kilometrů a spotřeba pohonných hmot se nezmění anebo i stoupne,
- sekundární, spotřebitel ujede s automobilem stejný počet kilometrů, ale za ušetřené peníze nakoupí jiné zboží, třeba i s větším negativním dopadem,
- časový, nastává jen tehdy, když zlepšení přináší i časovou úsporu. Nižší spotřeba znamená méně časté tankování a snížení negativního dopadu na životní prostředí závisí na tom, jak spotřebitel získaný čas využije.

Literatura: Mathias, B.: Technological progress and sustainable development, what about the rebound effect ? Ecological economics

Efektivita

(effectiveness)

označuje dosažení požadovaných výsledků s minimálním výdajem použitých zdrojů, např. energie, materiálu, času, peněz. Porovnávané veličiny nemívají stejný rozměr. Ve většině případů se jedná o ekonomické zhodnocení, kde se dosažený účinek porovnává s vynaloženými náklady. Tak můžeme například zvažovat efektivitu nákladů vynaložených za účelem snížení negativního dopadu odpadů na životní prostředí. V případě, že jsme na jednotku nákladů dosáhli požadovaného, případně ještě více než požadovaného, snížení negativního dopadu, lze vynaložení nákladů považovat za efektivní. Na rozdíl od účinnosti (viz), závisí hodnocení efektivity na postoji posuzovatele, můžeme také hovořit o určité únosnosti daného opatření z hlediska jeho provozovatele.

EIA

zkratka z angl. názvu: Environmental Impact Assessment, viz posuzování vlivů na životní prostředí

Ekoagroturistika

(ecoagrotourismus)

je pobyt na farmách ve vzdálených oblastech. Typickým příkladem jsou tzv. wufleři, tj. lidé, jež na farmách za byt a stravu vypomáhají a zároveň poznávají okolí. Velmi rozšířeno např. ve Skotsku, v Irsku.

Ekocida

Porušování, ničení životního prostředí za účelem zničení nepřítele, zejména používání chemických prostředků k otrávení a znehodnocení úrody, půdy, vody. Zhroucení celých společenství z ekologických důvodů.

Ekodesign

(ecodesign)

proces navrhování a vývoje výrobku, kde se vedle klasických vlastností jako je funkčnost, ekonomičnost, bezpečnost, ergonomičnost, technická proveditelnost, estetičnost a pod., klade stejně velký důraz na dosažení minimálního negativního dopadu výrobku na životní prostředí, a to z hlediska jeho celého životního cyklu.

Název vznikl z anglického názvu ecodesign někdy psáno též EcoDesign. Používá se také zkratka DfE (Design for Environment). Je třeba poznamenat, že zcela nový, nyní stále více uváděný pojem "sustainable design" (udržitelný design nebo lépe design pro udržitelný rozvoj) není s pojmem ekodesign totožný. Pojem "udržitelný design" je širší, neboť při návrhu konstrukce výrobku jsou vedle faktorů, jež mají vliv na životní prostředí, posuzovány také faktory společenské (sociální) a ekonomické.

Literatura: Remtová, K.: Ekodesign, MŽP Praha 2003, ISBN 80-7212-230-4

Eko-efektivita

(eco-effectiveness)

Pojem po prvé uvedl švýcarský průmyslník Schmidheiny ve své knize Změna směru vydané v r.1992. V současné době existuje dvojí výklad:

Podle podnikatelské sféry je eko-efektivita:

„strategie pro dosažení ještě účinnějšího využití materiálů a energie a současného snížení finančních nákladů a negativních dopadů na životní prostředí (more from less - více z méně)“.

Podle nevládních organizací je eko-efektivita prostředkem jak snižovat absolutní hodnoty spotřeby materiálů a energie.

Tímto dvojím výkladem dochází pak k určitému chaosu kolem zadávání cílů a úkolů.

Literatura: OECD Proceedings: Sustainable Consumption and Production, Clarifying the Concepts, OECD 1997)

Ekolabeling

(ecolabelling)

je výraz, který původně označoval jak existenci ekoznačení, tj. označování výrobků, jejichž negativní dopad na životní prostředí byl nižší než dopad výrobků s nimi alternativních, tj. plnicích ve sféře spotřeby tutéž funkci, tak i systém, kterým se označování provádělo.

Vzhledem k tomu, že časem se počet způsobů, které označují nějaký vliv výrobku na životní prostředí značně rozšířil, používá se v současné době pojmu ekolabeling jen pro tzv. "program environmentálního značení typu I", který se řídí mezinárodní normou ISO 14024 a lze jej definovat jako:

dobrovolný program třetí strany, podle něhož se na stanovenou časově omezenou dobu, uděluje licence opravňující k používání ekoznačky programu na tom produktu (výrobku nebo službě), jenž v dané výrobkové kategorii splňuje všechna předepsaná kritéria, což prokazuje, že v rámci této kategorie má daný produkt největší vhodnost z environmentálního hlediska v průběhu svého celého životního cyklu.

Ekoznačka programu má charakter ochranné známky a patří provozovateli systému.

I když ekolabelingové systémy mohou být podle své správy: národní, nadnárodní nebo i mezinárodní, obsahují vždy složku výkonnou, která na základě jednání se žadatelem jim uděluje licenci anebo je k udělení této licence navrhuje, a složku s poradní, výzkumnou a kontrolní funkcí, která se zbývá především dalším rozvojem ekolabelingového systému. Ve složení této složky musí být zastoupeni všechny tzv. zájmové skupiny, tj. především průmysl, obchod, zákazníci a spotřebitelé, věda a výzkum, akreditované laboratoře a nevládní ekologické organizace.

Ve světě existuje v současné době (rok 2004) 32 různých ekolabelingových systémů (programů), z nichž každý označuje ekologicky šetrné výrobky jinou ekoznačkou.

První ekolabelingový systém vyvinulo Německo v roce 1978. Po deseti letech pak následovaly další země: Japonsko a Kanada v roce 1988 a v roce 1989 vznikl první nadnárodní ekolabelingový program pro skandinávské země (Švédsko, Finsko, Norsko). K intenzivnímu rozvoji ekolabelingových programů ve světě došlo na začátku 90-tých let XX.století, kdy mezi jinými vznikl v roce ekolabelingový program EU a v roce 1993 ekolabelingový program České republiky (viz heslo: Národní program udělování ochranné známky ekologicky šetrný výrobek). Přehled názvů existujících ekolabelingových programů je uveden pod heslem: Program environmentálního značení typ I.

Literatura: Winters, J., Davis, G.: Environmental Labelling Issues, Policies and Practices Worldwide, EPA, December 1998

Ekolabelingový program

(ecolabelling programme)

viz ekolabeling

Ekologická stopa

(ecological footprint)

je velikost plochy, která je nutná pro produkci zdrojů a uložení odpadů, jež určitá jednotka (občan, stát, komunita, apod.) z přírody odebírá a do přírody ukládá při uspokojování svých potřeb. Ekologickou stopu zavedli Kanadčané W.Rees a M.Wackernagel. Ekologická plocha se počítá stanoveným jednotným způsobem a považuje se za jeden z indikátorů udržitelného rozvoje. Jedná se o podobný indikátor jako je „Environmentální prostor“ (viz).

Literatura: www.ekostopa.cz

Ekologická škoda

(Environmental damage)

Škoda na produkčních funkcích životního prostředí, která má materiální hodnotu a v podstatě odpovídá obecné definici škody podle občanského zákoníku. Lze ji chápat jako ocenitelnou v penězích.

Ekologická újma

(harm to the environment)

Ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů, vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti § 10 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.

Pojmy ekologická škoda a ekologická újma se částečně překrývají, nejsou však totožné. Škodu na produkčních funkcích životního prostředí lze pojmově ztotožnit s obecnou definicí škody podle občanského zákoníku, škoda na mimoprodukčních funkcích životního prostředí odpovídá pak ekologické újmě v rozsahu ztráty nebo oslabení přirozených funkcí životního prostředí, a to těch funkcí, které jsou mimoprodukční.

Zákon . 17/1992 Sb. Ukládá v § 17 v oblasti ekologické újmy každému, kdo ji způsobí obnovit přirozené funkce narušeného ekosystému nebo jeho částí. Pokud tento postup není možný nebo z vážných důvodů účelný, přistoupí se k tzv. Náhradnímu plnění, což znamená náhradu ekologické újmy jiným způsobem. Pokud ani tento postup není možné realizovat, nahrazuje se újma v penězích.

Ekologická ekonomie

(ecological economics)

Pojem není totožný s pojmem environmentální ekonomie. Principy ekologické ekonomie: svět přírody má inherentní hodnotu, postoj úcty, odpovědnosti, správcovství, blahobyt závisí nejen na spotřebě, ale i na kvalitě našeho vztahu k přírodě, k ostatním lidem i k sobě samým, lidé jsou nejen konzumenti a producenti, ale i občané, trh není vždy nejlepším arbitrem, rozhodování v mnoha případech přísluší obcím a politické sféře.

(C. Hamilton, N. Johanisová)

Ekologická daňová reforma

(environmental tax reform)

spočívá ve zvýšení daní a poplatků na životní prostředí za současného snížení daní, které souvisejí s lidskou prací (daň z příjmu, sociální pojištění ...). Celková daňová zátěž by měla zůstat nedotčená.

Konkrétní návrhy, co zdanit, jsou různé. Všechny se ale shodují, že je třeba zdanit to, čeho se nedostává (přírodu, zdroje) a to, co škodí (znečištění, odpady), nikoliv to, čeho je nadbytek (pracovní sílu) či to, co je užitečné (statky a služby) (je třeba zdanit "nedostatky", ne "statky"). Zobecněně: je třeba zdanit „throughput“ - materiálový průtok ekonomickým systémem, a to buď na začátku (materiálové vstupy s vysokou entropií - suroviny, fosilní paliva) nebo na konci (odpady, znečištění).

EDR by měla být doprovázena vzdělávací kampaní a přímými ekonomickými nástroji typu standardů energetické úspornosti, promyšleným programem státní podpory v oblasti snižování energetické a materiálové náročnosti (včetně výzkumu), státními výdaji na veřejnou dopravu apod. V praxi existují povzbudivé příklady využití ekologických daní, nikoliv ale zatím jako součást komplexní EDR. [1]

Ekologické limity

(environmental limits)

Limitující faktory „života“. Lze je rozdělit na abiotické, biotické (genofondové, ekostabilizační), socioekonomické (ochrana přírody, ochrana přírodních zdrojů, ochrana technických prvků, ochrana kulturního dědictví, ochrana lidského zdraví) a komplexní limity (postihují synergické jevy).

Ekonomické optimum znečištění

Ekonomicky efektivní způsob ochrany prostředí je založen na analýze nákladů na ochranu prostředí a škod ze znečištění, jejímž výsledkem je nalezení tzv. minima celkových nákladů na ochranu prostředí. Pokud by takto stanovená ochrana přesto vedla k nenávratným škodám na lidském zdraví či přírodě, je oprávněné stanovit vědecky podložený limit znečištění (tzv. ekologický či sociální limit znečištění), jehož dosažení bude vyžadovat náklady vyšší.

Ekologické závazky

[*\(environmental commitment\)*](#)

jsou závazky vyplývající ze správného rozhodnutí uloženého podle zvláštních předpisů příslušným orgánem státní správy životního prostředí.

Náklady na vypořádání ekologických závazků mohou zahrnovat náklady na průzkumy ekologické závady, analýzu rizika a její aktualizace, projekt a realizaci nápravných opatření, činnost odborného dohledu (tj. supervizní dohled, přezkum věcného rozsahu staré ekologické závady, výsledků průzkumů i analýzy rizika), náklady na úhradu pilotního ověření nové technologie.

Za ekologické závazky se nepovažují majetkové sankce a náhrady škody na majetku a zdraví třetích osob, vzniklé v souvislosti s ekologickou závadou.

Ekologické zemědělství

(organic farming)

je podle zákona č.242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství : „zvláštní druh zemědělského hospodaření, který dbá na životní prostředí a jeho jednotlivé složky stanovením omezení či zákazů používání látek a postupů, které zatěžují, znečišťují nebo zamořují životní prostředí nebo zvyšují rizika kontaminace potravního řetězce,

a který zvýšeně dbá na vnější životní projevy a chování a na pohodu chovaných hospodářských zvířat v souladu s požadavky zvláštního právního předpisu (Z.č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů).

Literatura: *Zákon č.242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.*

Ekologický audit

(environmental audit)

Posouzení ekologické zátěže a ekologických závazků. Využívá se při posouzení vhodnosti investičního záměru (budování infrastruktury, průmyslových zón, průmyslových objektů, apod.), při změně vlastnických vztahů k nemovitostem (významný podklad při prodeji, nákupu a dalších formách transformace nemovitostí ve vztahu k dřívějším činnostem).

Zahrnuje: zhodnocení dodržování platných právních předpisů v oblasti životního prostředí, zhodnocení předchozího využití území z pohledu možné ekologické zátěže, využití archivních leteckých snímků, průzkum ekologické zátěže pozemků a objektů, posouzení stávajících ekologických závazků, návrh finančního ohodnocení případných ekologických závazků a ekologické zátěže, návrh nápravných opatření.

Ekologický audit interní

Hodnocení souladu s legislativou v oblasti životního prostředí, environmentálního chování podniku, apod. Zahrnuje: posouzení dodržování platných právních předpisů v oblasti životního prostředí, vyhodnocení případných nesouladů s platnou legislativou v oblasti životního prostředí, identifikaci a vyhodnocení významných aspektů činností, výrobků a služeb ve vztahu k životnímu prostředí, určení nejzávažnějších aspektů ve vztahu k životnímu prostředí, stanovení priorit opatření k nápravě nevyhovujícího stavu, návrh postupu nápravných opatření, návrhy systému řízení podniku z hlediska ochrany životního prostředí .

Ekologický batoh

(ecological rucksack)

zavedl Němec Schmidt-Bleek. Jedná se o celkovou spotřebu materiálů připadajících na jednu osobu za jeden rok. Podle provedených výpočtů spotřebují občané Nizozemí, Německa a USA cca 80 t materiálů za rok. Nepočítá se voda a vzduch. Občané Japonska spotřebují o polovinu méně. Největší část spotřeby materiálů tvoří vždy fosilní paliva, důlní a stavební materiály. Něco přes čtvrtinu tvoří nadloží těžných hornin, odpady při těžbě dřeva a jiné výrobní odpady, které nejsou v žádném systému výkaznictví.

Literatura: 1) *Moldan,B.: Ekologická dimenze udržitelného rozvoje, str.26, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001, ISBN 80-246-0246-6*

2) *Wackernagel,M., Rees,W.E.: Our Ecological Footprint, Reducing Human Impact on the Earth, New Society Publishers, Canada 1995, ISBN 1-55092-251-3*

Ekologický luxus

Je ekologicky příznivé chování, které uvědoměle zmenšuje ekologickou stopu, v různé míře je schopno sebeomezení a vztahuje se k nemateriálním, kulturou oceňovaným hodnotám. Označuje spíše prvky nebo segmenty chování než celý životní způsob. (Librová, 2003)

K příkladům lze zařadit např. kupování místních potravin, produktů ekologického zemědělství, kupování nápojů ve vratných lahvích apod. Znamená to, že si vědomě

počínáme ekologicky příznivěji, avšak za cenu určitého úsilí, námahy, odřeknutí, vyšších finančních nároků apod.

Ekologie

(*ecology*)

věda zabývající se vzájemnými vztahy mezi živými organismy navzájem a prostředím, kde žijí.

Ekosystém

(*ecosystem*).

Ekologický pojem. Definice uvedená v zákoně č.17/1992 Sb., o životním prostředí jej vymezuje jako: „funkční soustavu živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase“.

Ekotoxicita

Nebezpečná vlastnost odpadu uvedená v příloze č. 2 zákona č. 185/2001 Sb. O odpadech. Ekotoxické jsou odpady, které představují nebo mohou představovat akutní nebo pozdější nebezpečí pro životní prostředí definované touto vyhláškou.

Ekoturistika

(*ecotourism*)

byla definována v roce 1991 Mezinárodní společností pro ekoturismus (The International Ecotourism Society, zkratka TIES) jako: odpovědné cestování ve vzdálených přírodních nebo chráněných či málo navštěvovaných oblastech, které nenarušuje tamní životní prostředí a přispívá k pohodě místních obyvatel. Viz také udržitelný cestovní ruch a Evropskou chartu pro udržitelný cestovní ruch..

Literatura: 1) *Ecotourism and sustainability, Industry and Environment, No.3-4, Volume 24, July-December 2001, UNEP, ISSN 0378-9993*

Ekoučinnost

(*eco-efficiency*)

Termín byl do literatury zaveden v roce 1992 Světovou podnikatelskou radou pro udržitelný rozvoj (The World Business Council for Sustainable Development, zkratka WBCSD). Zdůrazňuje nutnost spojení ekologických a ekonomických aspektů. Je definován jako:

"produkování konkurence schopného zboží a služeb, jež uspokojuje potřeby člověka a zvyšuje kvalitu života, přičemž v průběhu svého celého životního cyklu progresivně snižuje ekologické dopady a dopady na zdroje a to při nejmenším na úroveň stanovené únosné kapacity Země“.

Ekoučinnost je kombinace ekonomické a ekologické účinnosti a v podstatě znamená udělat více z méně čili produkovat více zboží a služeb s menší spotřebou energie a přírodních zdrojů a s produkcí menšího množství odpadů a znečištění.

Pojmy eko-účinnost a čistší produkce jsou považovány za zaměnitelné. Je třeba upozornit na rozdíl mezi nimi, který je dán prioritou řešení problému. U eko-účinnosti se hledá ekonomicky výhodné řešení, které zároveň bude pozitivní i z hlediska životního prostředí. U čistší produkce se vychází z druhé strany, hledá se takové řešení, které sníží negativní dopad na životní prostředí, ale zároveň bude výhodné i z ekonomického hlediska.

Literatura: OECD: ENV/EPOC/PPC(2000)10

2) www.uneptie.org/pc/cp/understanding_cp/related_concepts.htm, datum stažení 21.2.05

Eko-zásobování

(eco-procurement)

je pojem označující takové zásobování (nakupování ve větším měřítku) veřejné správy a i jiných veřejných institucí, které je ekonomické (nakupuje se jen nezbytně nutné zboží) a ekologické (při nákupu se dává přednost výrobkům s nejnižším negativním dopadem na životní prostředí). Při těchto nákupech jsou ohledy na životní prostředí začleněny do všech stádií nákupních procesů, tj. od zvážení zda je opravdu nutné nákup uskutečnit až k nákupu ekologicky šetrných produktů. Při ekozásobování je zapotřebí, aby s nákupčím spolupracoval environmentální odborník. Většinou se při výběru zboží vychází z kritérií stanovených v ekolabelingových programech (viz). Jak ukazuje praxe snižuje ekozásobování významně nejen náklady, ale i negativní vlivy na životní prostředí. Vzhledem k tomu, že potenciál eko-zásobování je veliký, je třeba, aby veřejná správa a veřejné instituce tohoto nástroje co nejvíce využívaly a tím významně přispívala k udržitelné spotřebě a výrobě.

Literatura: 1)Clement,S., Erdmenger,Ch., Ochoa,A.: Eco-Procurement Programme, ICLEI, Freiburg 2002, Germany

2)Clement,S., Erdmenger,Ch., Ochoa,A.: European Eco-procurement Programme and Eco-Efficient Economy (ICLEI EPP), ICLEI Germany

3)Internet: www.iclei.org/ecoprocura

Ekoznačka

(eco-label)

Pojem ekoznačka se obecně používá pro stanovené přesně určené environmentální značky ekolabelingových systémů (programů environmentálního značení I typu, viz). Například pro německého Modrého anděla, nordickou Bílou labuť apod. (viz). Ekoznačky mají charakter ochranné známky.

(Viz také pojem environmentální značka)

EMAS

(EMAS)

je zkratka z angl.názvu "Eco-Management and Audit Scheme", což je název programu Evropské unie, který byl zaveden Nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č.1836/1993, o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (EMAS). V roce 2001 bylo uvedené nařízení novelizováno a nahrazeno stejnojmenným Nařízením č.761/2001 ze dne 19.března 2001.

Z hlediska environmentální politiky se program EMAS řadí mezi dobrovolné nástroje s regulačním působením, neboť jeho cílem je podporovat neustálé zlepšování celkového vlivu organizací na životní prostředí a to:

- a) vytvořením a zaváděním systémů řízení podniků z hlediska ochrany životního prostředí, jak je popsáno v příloze I jmenovaného nařízení,
- b) systematickým, objektivním a pravidelným hodnocením výkonu těchto systémů, jak je popsáno v příloze I jmenovaného nařízení,
- c) poskytnutím informací o vlivu činnosti organizace na životní prostředí a otevřeným dialogem s veřejností a ostatními zúčastněnými stranami,

d) aktivním zapojením zaměstnanců v organizaci a vhodným počátečním a dalším výcvikem, který umožní aktivní účast na úkolech uvedených pod a).

Podnik, který se rozhodne účastnit se daného programu si musí podle jmenovaného Nařízení zavést systém řízení z hlediska ochrany životního prostředí nebo-li jinými slovy environmentální manažerský systém (viz). V praxi to znamená, že podnik nejprve určí všechny své vlivy, jimiž působí na životní prostředí (tzv. environmentální aspekty) a na jejich základě si stanoví environmentální politiku čili cíle týkající se snižování negativního dopadu na životní prostředí a do svého stávajícího systému řízení zabuduje organizační strukturu, plánování, odpovědnosti, techniky, postupy, procesy a zdroje pro rozvoj, provádění, posouzení a podporu této environmentální politiky. Vybudování systému řízení ochrany životního prostředí a jeho funkčnost pak pravidelně kontroluje (audituje) podle pravidel jmenovaného Nařízení nezávislá organizace a s výsledky jsou zveřejňovány.

V České republice byl Program EMAS ustanoven na základě Usnesení vlády České republiky č.466/1998, o schválení Národního programu zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí. Na základě tohoto usnesení byla zřízena Rada programu EMAS a Agentura EMAS jako odpovědné orgány Programu EMAS. Byla vydána Pravidla k zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí" a jmenován akreditační orgán Programu EMAS, kterým se stal Český institut pro akreditaci (ČIA).

V návaznosti na novelizaci Programu EMAS v EU, byl Program EMAS novelizován i v ČR, a to Usnesením vlády České republiky č.651/2002, o aktualizaci Národního programu zavedení systému řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (Aktualizovaný program EMAS).

Analogickým nástrojem k programu EMAS je zavádění systému environmentálního managementu (viz) podle ISO 14001.

Literatura:

1) *Nařízení Rady EHS č.1836/93 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (v originále: Council Regulation (EEC) No 1836/93 of 29 June 1993 allowing voluntary participation by companies in the industrial sector in Community eco-management and audit scheme“.*

2) *Nařízení č.761/2001 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí, tzv EMAS II.*

3) *Mikoláš, J., Moucha, B.: Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie, Příručka pro podnikatele, MŽP Praha 2004, ISBN 80-7212-268-1*

Emise

(emissions)

jsou látky, které jsou vypouštěny do životního prostředí. V naší literatuře se tento pojem nejčastěji používá pro látky vypouštěné do ovzduší. Množství emisí se udává v hmotnostních nebo objemových jednotkách vypouštěné škodlivé látky za určitou dobu, většinou za rok.

Emise je třeba rozlišovat od imisí, což jsou látky, na které se emise přemění po svém vypuštění do ovzduší v důsledku reakce s dalšími v ovzduší přítomnými látkami.

Často mohou vzniknout látky ještě škodlivější. Množství imisí se udává v koncentračních jednotkách, např. v mikronech na kubický metr vzduchu.

Emisní audit

Ověřování emisních hlášení dle Vyhlášky MŽP ČR 696/2004 Sb., kterou se stanoví postup zjišťování, vykazování a ověřování množství emisí skleníkových plynů. Dle Vyhlášky MŽP č. 696/2004 Sb. má provozovatel zařízení povinnost zjišťovat a vykazovat množství emisí skleníkových plynů ze zařízení podle podmínek uvedených v Povolení. Doklady o ověření množství emisí je provozovatel zařízení povinen předložit Ministerstvu životního prostředí do 31. března běžného kalendářního roku. Podkladem pro ověření je množství emisí vykázané provozovatelem. Předmětem ověření je spolehlivost, věrohodnost a přesnost použitého způsobu zjišťování, vykázaného množství emisí a dalších souvisejících údajů.

Emisní faktor

Střední měrná výrobní emise typická pro určitou skupinu zdrojů § 2 písm. F) vyhlášky č. 356/2002 Sb. Emisní faktor slouží vedle látkové bilance technologického procesu k výpočtu emisí. Emisní faktory zprostředkovaně slouží pro výpočet poplatků za znečištění ovzduší podle § 19 zákona.

Emisní limit

(emission limit)

Emisním limitem je maximální možné množství emise, jejíž produkce je ještě legální. Emisní limity pro stacionární zdroje se člení na **obecné emisní limity** (jsou stanovené pro jednotlivé znečišťující látky nebo jejich skupiny) a **specifické emisní limity** (stanoveny u jmenovitě uvedených stacionárních zdrojů). Pokud pro danou látku není stanoven u stacionárního zdroje specifický emisní limit, je provozovatel povinen plnit obecný emisní limit.

Emisní limity pro výrobky vybavené spalovacím motorem (zpravidla mobilní zdroje) se stanoví na základě zákona o technických požadavcích na výrobky, popř. zákona o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích.

Zákon č. 76/2002 Sb. (o integrované prevenci), zákon č. 86/2002 Sb. (o ochraně ovzduší), nařízení vlády č. 61/2003 Sb. (o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových a odpadních vod).

Emisní obchodování

Obchod s emisemi navržený Kjótským protokolem z roku 1997 jako jeden z tzv. flexibilních mechanismů. Systém pro podporu realizace opatření v oblastech, kde je to nejlevnější.

EMS

zkratka z anglického názvu Environmental Management System tj. systém environmentálního managementu (viz)

Energetické služby se zárukou

EPC

(energy performance contracting)

je komplexní služba zahrnující návrh, přípravu, zajištění financování a realizaci opatření převážně investiční a organizační povahy, které zajistí snížení provozních nákladů zákazníka zejména na výrobu, distribuci a užití energie. Ušetřené provozní náklady slouží ke splácení investice, přičemž potřebné snížení nákladů je zákazníkovi smluvně garantováno.

Energetický audit

má za cíl zmapovat současný stav energetického hospodaření daného objektu (budovy, výrobního provozu), identifikovat potenciál energetických úspor, navrhnout možná opatření k jejich dosažení a zhodnotit ekonomickou návratnost těchto opatření.

Povinnost zpracovat energetický audit ukládá zákon o hospodaření s energií č. 406/2000 Sb. a zákon v novelizovaném znění č. 177/2006 Sb. větším spotřebitelům energie. Náležitosti energetického auditu potom upravuje vyhláška č. 213/2001 Sb. a její novela č. 425/2004 Sb. Rozhodující pro povinnost zpracovat energetický audit budov či zařízení je celková roční spotřeba všech druhů a forem energie ve všech odběrných místech provozovaných pod jedním identifikačním číslem organizace (IČO). Tato povinnost nastává:

pro organizační složky státu, kraje, obce a jejich příspěvkové organizace od celkové roční spotřeby energie 1 500 GJ

pro fyzické a ostatní právnické osoby od celkové roční spotřeby energie ve výši 35 000 GJ.

Energetický generel viz Územní energetická koncepce

Energetický štítek obálky budovy

Dle normy ČSN 73 0540, musí jednotlivé konstrukce domu splnit která definuje i tzv. Energetický štítek obálky budovy. (Pozor na záměnu s Průkazem energetické náročnosti budovy). Štítek hodnotí kvalitu izolování domu.

Environmentálně benigní technologie

(environmental benign technologies)

Komise EU definuje pojem environmentální technologie jako všechny technologie, popřípadě činnosti, jejichž použitím se snižuje negativní působení na životní prostředí. Nezáleží na tom, zda jde o technologie, které působí preventivně, zabraňují vzniku či vstupu škodlivých látek do životního prostředí, tzv. environmentálně benigní (zdravé) technologie (viz) nebo koncové technologie (viz) nebo technologie využívající účinněji přírodní zdroje či technologie ozdravující poškozené životní prostředí (např. dekontaminace zeminy znečištěné ropnými látkami).

Literatura: 1) *Commission report of 13 March 2002, environmental technology for sustainable development* (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en>).

Environmentálně upravený čistý domácí produkt (EDP)

získáme odečtením nákladů spojených s čerpáním a degradací přírodních zdrojů z čistého domácího produktu (NDP).

Environmentálně upravená čistá tvorba kapitálu (ECF).

Ukazatel tvorby kapitálu po odečtení nákladů spojených se spotřebou přírodního kapitálu.

Environmentálně upravený národní důchod (ENI)

získáme připočtením čistých důchodů ze zahraničí k environmentálně upravenému čistému domácímu produktu. Je doporučován také dodatečný odpočet čistých nákladů spojených s přenosem znečišťujících látek přes hranice.

Environmentální akční program

EAP

Strategický dokument environmentální politiky EU. Prvním Environmentální akční program bylo schválen v listopadu 1973. Přijal vzájemnou závislost ekonomického rozvoje, prosperity a péče o životní prostředí a deklaroval, že "ochranu životního prostředí patří k zásadním úkolům ES". Zdůrazňoval potřebu úplného vyhodnocení dopadů ostatních politických snah, aby bylo možné vyhnout se škodlivým aktivitám. V tomto smyslu již obsahoval základní podobu mnoha myšlenek pozdějšího modelu "trvale udržitelného rozvoje". Druhý EAP (1977 - 1981) byl v podstatě pokračováním a rozvíjením prvního akčního programu, zejména pokud jde o přístup a cíle. Třetí (1982 - 1986) a částečně Čtvrtý (1987 - 1992) EAP odrážely podstatnou změnu v politickém přístupu. Byly mnohem více svázány s uskutečňováním společného trhu. Třetí EAP zdůrazňoval potenciální rizika a výhody environmentální politiky pro společný trh. Environmentální politika byla podřízena cílům vnitřního trhu - byla harmonizována, aby se předešlo pokřivování konkurenčních vztahů a vzniku netarifních bariér kvůli rozdílnosti národních norem pro jednotlivé výrobky. Byl také pozměněn přístup k environmentální politice.

Literatura: Centrum pro otázky životního prostředí UK

Environmentální aspekt

(environmental aspect)

oficiální definice pojmu je uvedena v normě ČSN EN ISO 14001 a zní:

"environmentální aspekt je prvek činností, výrobků nebo služeb organizace, který může ovlivňovat životní prostředí".

Viz také environmentální dopad.

Environmentální audit

(environmental audit)

Environmentální audit je nástroj, jehož cílem je určit, do jaké míry podnik dodržuje zákony, nařízení a vyhlášky týkající se životního prostředí a jak dodržuje své vlastní směrnice. Environmentální audit se provádí měřením a porovnáním činností podniku se stanovenými kritérii. Environmentální audit tak umožňuje udržet nebo dokonce zmírnit dopady činností podniku na životní prostředí, zajistit dodržování všech legislativních požadavků ze strany podniku (a tím se vyhnout případným pokutám) aj., podle zaměření auditu, které si podnik zvolí. Environmentální audit je součástí systému environmentálního managementu (EMS) a je povinný pro společnosti, které mají certifikaci ISO 14001 nebo EMAS. Audity mohou provádět jak externí konzultanti, tak vlastní vyškolení pracovníci.

Environmentální dohody

(environmental agreement)

viz dobrovolné environmentální dohody

Environmentální dopad

(environmental impact)

je oficiálně definován v normě ČSN EN ISO 14001 jako:

"jakákoli změna v životním prostředí, ať nepříznivá či příznivá, která je zcela nebo částečně způsobena činností, výrobky či službami organizace".

Pojem se používá i mimo oblast environmentálních manažerských systémů, a to většinou pro vyjádření celkové změny, jež nějaký environmentální aspekt (vnější vliv) způsobí celkově v životním prostředí.

Environmentální ekonomie

(environmental economics)

je sub-disciplína a rozšíření konvenční neo-klasické ekonomie, vychází z jejích předpokladů a myšlenkových schémat. Vzniká v 70. letech ve snaze vysvětlit a pomoci řešit environmentální problémy. Vychází ze stejných principů jako klasická ekonomie – je antropocentrická, hodnotu má jen to, co zvyšuje blahobyť, vykořisťovatelský postoj k přírodě, blahobyť závisí na spotřebě (v šir. smyslu), lidé jsou definováni jako konzumenti a producenti, rozhodování je nejlépe nechat na trzích.

Environmentální ekonomie se snaží hodnotit životní prostředí tak, aby fungoval trh (a aby příroda nebyla ničena.) s využitím následujících nástrojů:

1. Regulace státem pomocí ekonomických a legislativních nástrojů - daně, cla, poplatky nahrazují selhání trhu.
2. Vytvořením trhů pro environmentální služby a statky. Toto je nový argument v 90. letech, který postuluje, že externality vznikají nedokonalou alokací majetkových práv. Je proto třeba rozparcelovat např. řeku, divokou přírodu, vše, co ještě nemá pána. Nový majitel přírodního zdroje bude pak vlastním zájmem motivován k péči o něj, bude vyžadovat úhradu za jeho znečištění apod.
3. Vytvořením tzv. stínových cen pomocí technik mimotržního oceňování:

Literatura: C. Hamilton, N. Johanisová

Environmentální fiskální reforma

vedle ekologické daňové reformy (EDR) zahrnuje zavedení obchodovatelných emisních kvót, reformu systému dotací, především odstranění těch environmentálně nepříznivých, a podporu dalších environmentálních opatření.

Environmentální indikátory podnikání

Indikátory jsou číselné informace vypočítané z několika údajů (např. množství odpadu v kg za rok na jednotku produkce/na jednoho zaměstnance/na 1 000 Kč obratu). Environmentální indikátory na jednu stranu kvantifikují a dávají informace do souvislostí a rámců (spíše než třeba absolutní čísla – celková produkce odpadů za rok), na druhou stranu poskytují jednodušší, snadněji pochopitelné informace než velká množství údajů různého typu. Přinášejí klíčové informace pro správná rozhodnutí při řízení, usnadňují komunikaci v rámci podniku i navenek a umožňují také např. srovnávat environmentální výkonnost jednotlivých podniků nebo hodnotit plnění cílů environmentální politiky podniku.

Environmentální limity

Můžeme shrnout jako biodiversitu (biologickou rozmanitost na úrovni genetické, vnitrodruhové, mezidruhové a společenské, tedy kulturní diversitu), funkční ekosystémy a globální životodárné biosférické systémy.

Environmentální náklady

náklady spojené s reálným nebo potenciálním čerpáním ekonomických aktiv. Na tyto náklady může být pohlíženo ze dvou rozdílných hledisek:

- a) jako náklady způsobené, tzn. náklady spojené s ekonomickou aktivitou jednotky, reálně nebo potencionálně způsobující znečištění nebo čerpání aktiv životního prostředí,

- b) jako náklady vyvolané, tzn. náklady, které nese jednotka nezávisle na tom, zda negativní vliv na životní prostředí vychází od ní.

Environmentální pojištění

(environmental insurance)

je tržně orientovaný nástroj politiky životního prostředí. Ve vyspělých zemích se začíná objevovat koncem 80-tých let. U nás se také připravuje.

Literatura:

Štěpánek, Z., Jílková, J.: *Malý výkladový slovník z oblasti ekonomiky životního prostředí*

Environmentální politika

(environmental policy)

V současné době se můžeme setkat s dvojitým významem:

- 1) označení pro politiku zabývající se ochranou životního prostředí všeobecně
- 2) označení environmentální politiky v rámci zavádění environmentálního manažerského systému.

V prvním případě lze environmentální politiku definovat jako:

soubor nejrůznějších opatření, jimiž se při řízení určitého celku (státu, regionu, podniku a pod.) vědomě působí na chování lidí tak, aby svou činností nejen nepoškozovali životní prostředí, ale přispívali k jeho ozdravení.

Pod pojmem poškozování životního prostředí se obecně rozumí znehodnocování přírodních ekosystémů, ke kterému může dojít jak stálým odběrem nereprodukcujících se látek, např. neobnovitelných surovin, tak i vnášením látek škodlivých, např. jedů nebo látek nezapadajících do přírodního koloběhu, nerozložitelných atp. V posledně jmenovaném případě se také používá pojem znečišťování životního prostředí.

Soubor opatření, jež environmentální politiku tvoří, je dán cílem, koncepcí, strategií, nástroji a orgány zajišťujícími koncepční, výkonnou a kontrolní činnost. V zahraniční literatuře se často zdůrazňuje ještě další prvek environmentální politiky, a to tzv. "cílové skupiny". Pod tímto pojmem se rozumí skupiny, na které se daná environmentální politika prioritně zaměřuje.

Zařazení "cílových skupin" mezi hlavní prvky environmentální politiky odráží určitou závislost environmentální politiky na charakteru celku, při jehož řízení se uplatňuje. Tato závislost, která je pro environmentální politiku z hlediska resortních politik, specifická, se s postupem doby zvyšuje.

V druhém případě je definice environmentální politiky uvedena v normě ČSN EN ISO 14001 a zní: "environmentální politika je prohlášení organizace o jejích záměrech a zásadách, vztahujících se k jejímu celkovému environmentálnímu profilu, které poskytuje rámec pro činnost organizace a pro stanovení environmentálních cílů a cílových hodnot".

Environmentální politika podniku

Environmentální politika (politika ochrany životního prostředí) je prohlášení organizace o jejích záměrech a zásadách ve vztahu k životnímu prostředí. Poskytuje rámec pro činnosti organizace a pro stanovení environmentálních cílů a odpovědnosti. Vytvoření environmentální politiky může být důležitým prvním krokem při tvorbě a zavádění vlastního systému environmentálního managementu (EMS). Politiku by mělo sestavit a podepsat vedení společnosti a zároveň ji projednat se zaměstnanci a představit partnerům a zákazníkům. Také by měl být určen pracovník, který se bude po určitém časovém období (rok) zabývat revizí politiky a jejích cílů.

Environmentální profil

(environmental performance)

je pojem, který se obecně používá pro označení výkonnosti daného systému z hlediska snižování negativních dopadů na životní prostředí.

Pro environmentální manažerské systémy je definován ve třech normách.

Definice z normy ČSN EN ISO 14001 Systémy environmentálního managementu - Specifikace s návodem pro její použití, zní: "měřitelné výsledky systému environmentálního managementu vztahované na řízení environmentálních aspektů samotnou organizací, založené na environmentální politice, cílech a cílových hodnotách." Definice z normy ČSN EN ISO 14031 Environmentální management – Hodnocení environmentálního profilu – Směrnice, je poněkud jednodušší: „environmentální profil jsou výsledky procesu, jímž organizace řídí své environmentální aspekty“.

Environmentální prohlášení

(environmental declaration)

je pojem definovaný normou ČSN EN ISO 14020 spolu s pojmem environmentální značka jako: "tvrzení, které poukazuje na environmentální aspekty výrobku nebo služby.

Poznámka: Environmentální značka nebo prohlášení může mít podobu sdělení, symbolu nebo obrazce na výrobku nebo na obalu výrobku, v dokumentaci k výrobku, v technických bulletinech, v reklamě nebo v propagaci, mezi jinými možnostmi."

Viz také: Environmentální prohlášení typu III.

Environmentální prohlášení typu III

(type III environmental declaration)

je pojem definovaný normou ČSN ISO/TR 14025 jako:

"kvantifikované environmentální údaje o výrobku s předem stanovenými kategoriemi parametrů založenými na souboru norem ISO 14040, ale nevylučující doplňkové environmentální informace poskytované v rámci programů environmentálních prohlášení typu III".

V podstatě se jedná o soupis těch vlastností výrobku, které mají nějaký vliv na životní prostředí, přičemž dopad těchto vlivů na životní prostředí je posouzen pomocí metody LCA, jejíž provádění je normalizováno souborem norem ISO 14040 (u nás ČSN EN ISO 14040 až 14049). Vedle vlivů posouzených normalizovanou metodou LCA může výrobce uvést i další důležité parametry.

Význam zavedení environmentálního prohlášení spočívá v tom, že je alespoň částečně vnášen určitý řád (normalizace) do prohlášení výrobců o jejich výrobcích. Vznikají tak základy pro snazší vzájemné porovnání alternativních výrobků z hlediska vlivů na životní prostředí, což má velký tržní význam, neboť spotřebitelé by na základě environmentálních prohlášení měli dávat přednost výrobkům s nižším negativním dopadem na životní prostředí. Rostoucí poptávka po těchto výrobcích by měla vést k rostoucí nabídce a tím i k dalšímu snižování negativních dopadů na životní prostředí.

Environmentální prostor

(environmental space)

je výraz, který určuje jaké množství energie, vody, půdy, neobnovitelných zdrojů a dřeva je možné trvale využívat, většinou v roční dávce. Udává tak strop dovolené

úrovni používání zdrojů. Výraz pro výpočet environmentálního prostoru byl navržen holandským ekonomem H.Opschoorem a organizací Přátelé Země. Používá se jako indikátor udržitelného rozvoje, podobně jako ekologická stopa (viz) nebo ekologický batoh (viz).

Na rozdíl od ekologické stopy používá přímo jednotky dané spotřební složky a nepřevádí je na plochu.

Environmentální reporty

Environmentální reporty (zprávy) jsou výroční zprávy o tom, jaké dopady má činnost podniku na životní prostředí a jak podnik s těmito dopady nakládá. Dobře zpracovaná zpráva zahrnuje environmentální politiku společnosti, údaje o dopadech na životní prostředí a plány na snižování těchto dopadů. Environmentální zprávy mohou být publikovány společně s finanční výroční zprávou společnosti a mohou být uveřejněny na stránkách společnosti.

Environmentální reporty patří spolu s environmentální politikou k prvním a nejméně náročným opatřením, které může podnik přijmout na cestě k šetrnějšímu přístupu k životnímu prostředí. Pro samotnou zprávu není třeba provádět složitější analýzy ani spolupracovat s externími konzultanty. Je třeba určit cílovou skupinu, pro kterou bude zpráva vytvářena, v návaznosti na ni data, která budou shromažďována, a konečně pracovníky, kteří tato data budou shromažďovat (potřebné údaje podnik velmi často již má, jen je třeba je zpřístupnit), a pracovníka pověřeného sestavením zprávy.

Environmentální statky viz Veřejné statky

Environmentální technologie

(environmental technology)

Komise EU definuje pojem environmentální technologie ve své zprávě (lit.1) velmi široce, jako všechny technologie, popřípadě činnosti, jejichž použitím se snižuje negativní působení na životní prostředí. Nezáleží na tom, zda jde o technologie, které působí preventivně, zabraňují vzniku či vstupu škodlivých látek do životního prostředí, tzv. environmentálně benigní (zdravé) technologie (viz) nebo koncové technologie (viz) nebo technologie využívající účinněji přírodní zdroje či technologie ozdravující poškozené životní prostředí (např. dekontaminace zeminy znečištěné ropnými látkami).

Literatura: 1) Commission report of 13 March 2002, environmental technology for sustainable development (<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en>)

Environmentální tvrzení

(Environmental claim)

je pojem, který je definován normou ČSN ISO 14021 jako:

"prohlášení, značka nebo obrazec, který poukazuje na environmentální aspekt výrobku, součástky nebo obalu".

Z hlediska nomenklatury environmentálního značení je environmentální tvrzení také často označováno jako "environmentální značení typu II". Citovaná norma uvádí požadavky, které musí environmentální tvrzení splňovat, Environmentální tvrzení nemusí být ověřováno. Za jeho správnost je zodpovědný jeho vyhlášovatel, nicméně by měl, je-li o to požádán, poskytnout informace, které dokládají pravdivost údajů uvedených v environmentálním tvrzení.

Případné další podrobnosti o ověřování a užívaných značkách lze najít v ČSN ISO/TR 14021.

Environmentální účetnictví

Environmentální účetnictví se zaměřuje na finanční aspekty dopadů podnikových činností na životní prostředí. Výkazy environmentálního účetnictví shromažďují a předkládají environmentální výdaje společnosti za dané období – jsou zaprvé zdrojem informací pro vedení podniku, zadruhé mohou být použity pro prezentaci podniku navenek.

Environmentální účetnictví sleduje především: množství a hodnotu surovin, ze kterých se během produkce stane odpad nebo které se během produkce ztratí; náklady na zpracování odpadů a na jejich likvidaci; náklady, které vznikají v důsledku dodržování všech nařízení a norem.

Zavedení environmentálního účetnictví může být prvním krokem k zavedení Environmentálního manažerského účetnictví (EMA) a k získání certifikace EMAS nebo ISO 14001. [1]

Environmentální vliv

(environmental influence)

Pojem není oficiálně definován. Obecně se pod tímto pojmem rozumí vliv schopný způsobit změnu v životním prostředí. Viz také pojmy environmentální dopad a environmentální aspekt.

Environmentální výrobkově orientovaná politika

(environmental product oriented policy)

je politika, která se zaměřuje na životní cyklus výrobku s účelem najít příčiny jeho hlavních negativních vlivů na životní prostředí a tyto příčiny odstranit anebo jejich působení snížit.

Cílem výrobkově orientované environmentální politiky je stimulace výrobců k výrobě ekologicky šetrných výrobků, spočívající většinou ve snížení negativních vlivů procesních toků životních cyklů výrobku.

Environmentální značení

(environmental labelling)

Pod pojem environmentální značení se laicky zahrnují všechny druhy značení (v grafické i písemné formě, tj. značky, loga, obrazce, prohlášení, popisky, firemní letáčky, buletiny atd.), jež jsou v nějakém vztahu k životnímu prostředí. Tento přístup je sice logický, nicméně z hlediska účelu, pro který se pojem environmentální značení zavedl je příliš široký a tím i zavádějící. Zahrnuje totiž i taková značení, jež nepoužívají přírodních motivů za účelem předání informací o vztahu označeného objektu k životnímu prostředí, ale z důvodů jiných, např. estetických, historických a pod.

V odborné praxi se pod pojem environmentální značení zahrnují jen takové formy značení (grafické i písemné), z nichž vyplývají bližší informace o vztazích mezi označeným subjektem a životním prostředím. Často se pojem environmentální značení zužuje ještě více a rozumí se pouze ty druhy značení, jichž se týkají normy dvacátkové dekády řady ISO 14000. Konkrétně se jedná o normy:

ČSN EN ISO 14020, Environmentální značky a prohlášení – Obecné zásady

ČSN ISO 14021, Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)

ČSN EN ISO 14024 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální značení typu I – Zásady a postupy

ČSN ISO/TR 14025 Environmentální značky a prohlášení – Environmentální prohlášení typu III

Environmentální značení typ i

(viz ekolabeling)

Environmentální značení typ ii

(viz Vlastní environmentální tvrzení)

Environmentální značení typ iii

(viz Environmentální prohlášení typu III)

Environmentální značka

(environmental label)

je definována shodně s pojmem "environmentální prohlášení" v normě ČSN ISO 14020 jako: "tvrzení, které poukazuje na environmentální aspekty výrobku nebo služby"

Environmentální značka může mít podobu sdělení, symbolu, obrazce na výrobku nebo na obalu výrobku, v dokumentaci výrobku, v technických bulletinech, v reklamě nebo v propagaci a pod.

ESCO

Zkratka z názvu: Energy Services Company

Zkratkou jsou označovány firmy, které poskytují energetické služby metodou EPC (viz) nebo podle konceptu M & T ESCO.

Evropská agentura pro chemické látky

Byla zřízena Evropským parlamentem dle Nařízení č. 1907/2006 a řídí technické, vědecké a administrativní aspekty systému REACH.

Evropská charta pro udržitelnou turistiku v chráněných oblastech

(European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas)

byla vypracována Evropskou federací pro parky (the European Federation of Parks, zkr. EUROPARC) a je aplikována od r.2001. Obsahuje 12 následujících zásad:

- 1) Považovat Evropské chráněné oblasti za základní část našeho dědictví, které musí být zachováno pro současnou i příští generaci.
- 2) Vyvíjet a řídit turistiku v chráněných oblastech udržitelným způsobem s ohledem na potřeby životního prostředí, místních obyvatel, místního podnikání a návštěvníků.
- 3) Udržovat partnerské vztahy
- 4) Připravit a zavést udržitelnou strategii turistiky a akční plán pro chráněné oblasti
- 5) Seznamovat všechny návštěvníky se všemi aspekty této turistiky
- 6) Podporovat produkty specifické pro danou oblast, které přispívají k jejímu poznání
- 7) Efektivně informovat návštěvníky o specifických kvalitách dané oblasti
- 8) Zvyšovat znalosti o chráněných oblastech a o problematice udržitelnosti u všech, kdož v turistice pracují
- 9) Zajišťovat podporu turistiky, aniž by tím byla dotčena kvalita života místních obyvatel
- 10) Chránit přírodní a kulturní památky jak pro turistiku tak během turistiky

11) Monitorovat vliv návštěvníků za účelem snížení jejich negativního dopadu.

Literatura: 1) Denman, R., Blangy, S., Hamele, H.: What does ecotourism mean for Europe ?, Ecotourism and sustainability, Industry and Environment, No.3-4, Vol.24, July-December 2001, UNEP ISSN 0378-9993

Evropská politika veřejných zakázek

(European public procurement policy)

politika na podporu vytvoření konkurenčního, nediskriminačního trhu veřejných zakázek v Evropské unii. Viz také heslo „veřejné zakázky“.

Evropská strategie udržitelného rozvoje

(European sustainable development strategy)

Evropská strategie udržitelného rozvoje byla přijata na zasedání ve švédském Goteborgu v červnu 2001. Základem této strategie je potřeba, aby ekonomický růst, sociální soudružnost a ochrana životního prostředí byly realizovány společně.

Exhalace

Vypouštění nebo únik (znečišťujících) látek do prostředí (zejména do atmosféry).

Externality

Negativní či pozitivní. Nechtěné a neplánované efekty trhu. Dochází k nim, když chování jednoho ekonomického subjektu ovlivňuje blahobyť (způsobuje nedobrovolné náklady nebo přínosy) jiným.

Znehodnocování životního prostředí je příkladem negativní externality. Např. vypouštění škodlivých látek do ovzduší, které způsobí mnoha lidem zdravotní újmy a přivodí jim s tím související náklady, výlohy (pracovní neschopnost, nákup léků a pod.).

Externality negativní

Negativní externality

vznikají například tehdy, pokud ekonomický subjekt (znečišťovatel) omezuje doprovodnými efekty své ekonomické činnosti (znečištěním) hospodářský výsledek jiného subjektu. Např. chemický podnik na horním toku řeky vypouští znečištěné odpadní vody a tím negativně ovlivňuje podniky na dolním úseku toku, které vodu využívají pro výrobní či jiné účely. V rozšířeném smyslu mohou být negativní externality spojovány s veřejnými a globálními přírodními statky, a ovlivňovat nejen hospodářské subjekty, ale i obyvatelstvo, a to místně i časově vzdálené (budoucí generace). Internalizací externalit, jejich začleněním do výrobních nákladů jednotlivých znečišťovatelů i do makroekonomických nákladů charakterizujících výkonnost ekonomiky, se vytvářejí podmínky pro ekonomické řešení problémů prostředí.

Externality pervasivní

(*pervasive externalities*)

Všepřonikající externality– externality typu globální oteplování apod.

Fosilní paliva

Látky pevné, kapalné či plynné povahy, které vznikly rozkladem starověkých rostlin a zbytků živočichů; jsou bohaté na uhlík; při jejich spalování vzniká oxid uhličitý.

Fotosyntéza

Proces, při kterém je energie slunečního záření přijímána zelenými rostlinami a přeměňována na energii chemických vazeb.

Freony (CFCs)

Organické sloučeniny na bázi nižších alkanů (metan, etan) s obsahem chlóru a fluoru v molekule. Velmi stabilní chemické látky, snižující množství ozónu ve stratosféře; skleníkové plyny.

Fugitivní emise

(fugitive emissions)

Znečišťující látky, u kterých nelze měřením určit všechny veličiny určené k výpočtu hmotnostního toku. Zejména se tedy jedná o emise uvolňované do atmosféry okny, dveřmi, větracími průduchy, netěsnostmi rozvodů, a veškeré emise vznikající při nakládání s rozpouštědly a při provozu zdrojů z volného prostranství. Fugitivní emisní limity upravuje vyhláška č. 355/2002 Sb. a 356/2002 Sb.

GEN

(GEN)

zkratka z anglického názvu: Global Ecolabelling Network čili Globální síť ekolabelingových programů je Světová organizace pro ekoznačení (viz)

Generační odpovědnost

Princip odpovědnosti za zachování a předání základních přírodních, kulturních a civilizačních hodnot.

Generel viz Územní generel

Generel cyklistické dopravy

územně plánovací podklad, jehož cílem je stanovit koncepci rozvoje cyklistické dopravy jakožto součásti dopravního systému města. Využívá se při uplatňování požadavků cyklistiky při investiční přípravě a realizaci staveb.

Generel dopravy

(general traffic plan)

řeší budoucí dopravní vztahy v území. Cílem generelu dopravy je vyhodnotit dopravní infrastrukturu, vazby i budoucí význam dopravy z hlediska rozvoje daného území a navrhnout vhodné varianty řešení.

GIS

Geografické informační systémy

moderní aplikace, která v sobě obsahuje řadu funkcí a možností, jak efektivně a objektivně poukázat na probíhající pozitivní i negativní ekonomické, sociální, ale i environmentální jevy daného geografického území.

Globalizace

(globalization)

je slovo vzniklé z uvedeného anglického výrazu „překládaného jako „zmezinárodnění“. Vzhledem k tomu, že v kontextu, v němž se pojem globalizace používá, se jedná spíše o postupný proces než výsledek, je v tomto případě výstižnějším překladem slovo „zmezinárodnování“. Významným rysem globalizace je nárůst přenosu informací v globálním měřítku, nárůst světového obchodu a růst dopravy všech druhů. Z ekologického hlediska je globalizace jev rozporuplný, který má kladné i záporné stránky. Typickým příkladem je nárůst dopravy, jež je hlavním předpokladem rozvoje světového obchodu a zároveň se stává nejvýznačnějším činitelem zvyšujícím negativní dopad na životní prostředí. Globalizaci je přičítána také rostoucí nerovnost mezi chudými a bohatými zeměmi, i když hlavní příčinou této nerovnosti jsou v podstatě nedemokratické způsoby chování světových lobbyistických skupin, prosazujících své zájmy na úkor nejslabších členů světového společenství.

Literatura: Moldan, B.: Ekologická dimenze udržitelného rozvoje, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2001, ISBN 80-246-0246-6

Globální klimatické modely

Soubor numerických modelů používaných k popisu chování atmosféry a oceánů.

Globální oteplení

Nárůst (změna) teploty Země v důsledku zvyšování koncentrací skleníkových plynů v atmosféře a přirozené variability klimatu.

Greenfields

pozemky a volné plochy mimo kompaktně zastavěná území měst původně určené k zemědělskému, lesnickému a rekreačnímu využívání, které byly změnou územně plánovací dokumentace definovány jako rozvojové lokality určené k rezidenční, komerční nebo průmyslové zástavbě. Po změně funkce dochází k jejich vybavení dopravní a technickou infrastrukturou s využitím soukromých či veřejných rozpočtů. Takto připravené plochy jsou postupně zastavovány.

GRI

(GRI)

zkratka z anglického Global Reporting Initiative, (Iniciativa globálního reportingu) je organizace, založená v roce 1997 Koalicí pro environmentálně odpovědnou ekonomii (Coalition for Environmentally Responsible Economies, zkratka CERES) na principu aktivní účasti průmyslových společností, nevládních organizací, poradenských a účetních firem, obchodních asociací, univerzit a dalších institucí z celého světa. Úkolem GRI je stanovit pravidla, která by umožnila tvorbu reportingu na podnikové úrovni s mezinárodní platností.

Halogenované uhlovodíky (HCFCs)

Organické sloučeniny na bázi nižších alkanů (metan, etan) s obsahem chlóru, fluoru a vodíku v molekule; skleníkové plyny; náhražka freónů.

Halony

Chlorované nebo fluorované organické sloučeniny na bázi nižších alkanů řazené ke skupině freonů. V molekule je obsažen také atom brómu. Obdobné využití jako freony, stejně tak mají také schopnost rozkládat ozón a radiační účinky (skleníkové plyny).

Hodnocení environmentálního profilu

(environmental performance evaluation)

je podle ČSN ISO 14031 proces výběru indikátorů, shromažďování a analýzy údajů, posuzování informací srovnáním s kritérii environmentálního profilu, informování a komunikace a periodického přezkoumávání a zdokonalování tohoto procesu, který má vedení organizace usnadnit rozhodování ve věcech environmentálního profilu organizace

Hodnocení možností čistší produkce

(cleaner production assessment)

je nástroj environmentální politiky realizující v praxi strategii čistší produkce. Oficiální definice tohoto nástroje nebyla podána. V podstatě lze tento nástroj definovat jako:

systematický postup směřující ke stálému zlepšování environmentálního a ekonomického profilu výroby, který za tímto účelem prověřuje materiálové a energetické toky vybraného výrobního systému, zjišťuje příčiny vzniku jejich ztrát, které vedou k negativním dopadům na životní prostředí i k ekonomickým ztrátám a generuje možnosti jejich odstranění.

Viz také heslo: čistší produkce

Hodnocení životního cyklu výrobku

původně používaný překlad pro anglický název Life-cycle assessment. Od vydání mezinárodní normy ISO 14040 se místo slova "hodnocení" používá slovo "posuzování" vzhledem k tomu, že pojem "assessment" je stejným způsobem přeložen i v Zákoně č.244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí.

Výklad pojmu viz heslo Posuzování životního cyklu výrobku

Hodnotový řetězec

(value chain)

viz Dodavatelský řetězec

Hospodárnost

(economy)

lze definovat jako získávání zdrojů příslušné kvality a kvantity za minimální cenu. Viz také pojem efektivnost a účinnost.

ICLEI

zkratka z anglického názvu: The International Council for Local Environmental Initiatives, tj. Mezinárodní rada pro lokální environmentální iniciativy. V současné době se mimo jiné zabývá hlavně vytvářením vhodných sad indikátorů udržitelnosti a Programem pro zelené zásobování.

Literatura: www.iclei.org/europe

IC₅₀ (inhibiční koncentrace) viz EC₅₀

Index blahobytu

WI

(Well-being index)

agreguje 36 indikátorů, pokrývajících oblasti zdraví, demografický vývoj, ekonomická výkonnost, vzdělávání, rozvoj telekomunikací, svoboda jednotlivce, bezpečnost obyvatelstva a sociální spravedlivost do sub-indexu kvality lidského života, a 51 indikátorů z oblastí využití území, biodiverzita, kvalita vod, kvalita ovzduší, globální klimatický systém, spotřeba energie a spotřeba přírodních zdrojů do sub-indexu ekosystémového zdraví. Tyto dva sub-indexy jsou poté agregovány do celkového indexu blahobytu *Literatura: Prescott-Allen, 2001*

Index environmentální udržitelnosti

ESI

(Environmental sustainability index)

agregovaný indikátor. Pokouší se jedinou hodnotou postihnout celé téma environmentální dimenze udržitelného rozvoje. V roce 2000 jej publikovala mezinárodní skupina autorů. Zvolili nejdříve zhruba 70 proměnných, z nichž vytvořili 21 základních indikátorů a z těch agregovali indexy pro 5 základních kategorií udržitelnosti, kde byly jednotlivé státy seřazeny od nejlepšího k nejhoršímu. Výsledný index environmentální udržitelnosti je vypočítán jako průměr všech 21 indikátorů.

Index lidského rozvoje

HDI

(Human Development Index)

Index lidského rozvoje představuje jeden z pokusů, jak vyjádřit kvalitu lidského života (human well-being). Tento index je uveřejňovaný od roku 1990 ve známé statistické publikaci „Zpráva o lidském rozvoji“ (Human Development Report), která je každoročně vydávána pod záštitou UNDP (United Nations Development Programme). HDI je vypočítáván na základě tří kategorií faktorů: lidské zdraví, úroveň vzdělanosti a hmotná životní úroveň.

Indikátory

Ukazatele vývoje určitého vybraného jevu získané průběžným sledováním, zaznamenáváním a vyhodnocováním souboru přesně stanovených údajů.

Indikátory agregované

Agregované indikátory

integrují do jediného údaje řadu skutečností s cílem poskytnout celkový obraz (agregací se rozumí seskupování více proměnných různých veličin do jednoho indexu). Příkladem je v ekonomické oblasti „Hrubý domácí produkt“, v environmentální oblasti nedávno publikovaný „Index environmentální udržitelnosti“. Musí mít správný výběr proměnných a musí být založeny na správném agregačním algoritmu (pro sloučení dílčích dat či indikátorů).

Indikátory deskriptivní

Deskriptivní indikátory

Slouží pro hodnocení implementace strategií a jejich popularizaci, často s neznámými cílovými hodnotami.

Indikátory klíčové

Klíčové (titulkové, „headline“) indikátory

Obsahově a srozumitelně zastřešují vybranou skupinu indikátorů, mají jasný vztah ke všem rozměrům udržitelného rozvoje. Jejich smyslem je poskytnout jednoduchou a jasnou informaci o vybraných klíčových faktorech. Příkladem v sociální oblasti může být míra nezaměstnanosti, v environmentální oblasti emise skleníkových plynů na obyvatele. Titulkovým indikátorem pro oblast kvality ovzduší může být indikátor „Počet dní v roce s překročením imisních hodnot polévatvého prachu.“

Indikátor NAS

čisté přírůstky materiálových (fyzických) zásob.

Indikátory normativní

Normativní indikátory

umožňují kvantifikovat cíle strategií TUŽ.

Indikátory programové

Programové indikátory

sledují a vyhodnocují míru naplňování definovaného cíle ve strategickém plánu. Jsou konstruovány přímo na míru konkrétnímu strategickému cíli.

Indikátory společné evropské

Společné evropské indikátory

ECI

(*European Common Indicators*)

Indikátor trvale udržitelného ekonomického blahobytu

ISEW

(*Index of sustainable economic welfare*)

alternativa k HDP, univerzálně používanému měřítku ekonomické úspěšnosti

(*Herman Daly a John Cobb, 1989*)

Indikátory udržitelného rozvoje

Indikátory představují ukazatele vývoje určitého vybraného jevu získané průběžným sledováním, zaznamenáváním a vyhodnocováním souboru přesně stanovených údajů. Vzhledem k tomu, že je řeč o udržitelném rozvoji, jde o sledování jevů, které s tímto tématem úzce souvisí.

Příkladem může být indikátor "*veřejná zeleň*". U něj můžeme sledovat například údaje týkající se počtu pokácených a nově vysazených stromů na veřejných pozemcích. Jako měřítko pro hodnocení indikátoru bude stanoven poměr těchto dvou hodnot vyjádřený za časovou jednotku sledování. Můžeme vycházet i z jiných údajů, např. poměr nově vzniklých ploch veřejné zeleně a ploch, které ustoupily výstavbě nebo jinému využití půdy.

Snahy o sledování indikátorů udržitelného rozvoje jsou rozvíjeny nejen na místní, ale i na národní a mezinárodní úrovni. Kromě sady Společných evropských indikátorů existuje i řada dalších pokusů o standardizaci jednotných indikátorových sad (viz. seznam internetových adres na konci příručky). Na místní úrovni existuje řada příkladů ze zahraničí (Německo, Velká Británie, USA, Kanada atd.).

Místní indikátory udržitelného rozvoje

Indikátor místního udržitelného rozvoje v sobě odráží, mimo jiné, hlediska sociální spravedlnosti, zájmy místní ekonomiky a ochrany životního prostředí, ale zároveň také snahu o posílení role místní samosprávy nebo zabezpečování místních potřeb na místní úrovni. Indikátory umožňují vidět problematické oblasti a ukázat cestu k jejich nápravě. Uplatnění jednotné sady zvolených indikátorů umožní mimo jiné posoudit, jak si daná obec vede ve srovnání s jinými a usnadňuje poznání jejich silných a slabých stránek. Indikátory, které si společnost vybere, aby mohla vydávat zprávy o sobě pro sebe, mají překvapivou moc. Odráží společně sdílené hodnoty a formují společná rozhodnutí. Společnost, která sleduje tahy lososů ve své řece nebo řeší bezpečnost na svých ulicích, volí jiné možnosti než společnost která věnuje pozornost pouze růstu ekonomiky, měřeném pomocí HDP.

Programové indikátory místního udržitelného rozvoje

Důležitou skupinou místních indikátorů udržitelného rozvoje jsou tzv. programové indikátory uplatňované ve strategických (plánovacích) procesech. Ty slouží jako kontrolní nástroj pro vyhodnocování účinnosti a úspěšnosti naplánovaných opatření (například v rámci strategických plánů rozvoje města). Jsou vypracovávány v průběhu plánovacích procesů vždy specificky pro daný účel.

Informační systém IPPC

Shromažďuje dokumenty a informace o procesu IPPC. Provozuje MŽP dle zákona č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci. On line přístup: <http://www.env.cz/ippc>.

Informační systém EIA

Informační systém EIA České republiky je určen pro potřeby úřadů vykonávajících funkci příslušného úřadu dle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí.

Slouží k vedení evidence posuzovaných záměrů a ke zveřejňování dokumentů souvisejících s procesem posuzování vlivů na životní prostředí na internetu tak, jak ukládá zákon o posuzování vlivů na životní prostředí. Provozováním systému je pověřena CENIA, česká informační agentura životního prostředí. On line přístup: <http://www.cenia.cz/eia>

V provozu zůstává rovněž Informační systém sloužící k vedení evidence aktivit posuzovaných dle zákona ČNR č. 244/1992 Sb., jejichž posuzování bylo zahájeno před účinností zákona č. 100/2001 Sb. Provoz tohoto systému bude zajišťován i nadále, neboť posouzení zahájena před účinností zákona č. 100/2001 Sb., se dokončí podle zákona č. 244/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Informační systém SEA

Informační systém SEA je určen pro potřeby úřadů vykonávajících funkci příslušného úřadu dle zákona o posuzování vlivů na životní prostředí v oblasti SEA.

Slouží k vedení evidence posuzovaných koncepcí (úroveň celostátní), ÚPD VÚC (úroveň regionální) a územně plánovacích dokumentací obcí (úroveň místní) a ke zveřejňování dokumentů pořízených v průběhu procesu posuzování koncepcí tak, jak ukládá zákon. č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění zákona č. 93/2004 Sb. Z pověření Ministerstva životního prostředí provozuje CENIA,

česká informační agentura životního prostředí. On line přístup:
<http://www.cenia.cz/sea>

Integrovaná prevence a omezování znečištění

(*integrated prevention and pollution control*)

IPPC

Integrovaná prevence a omezování znečištění je název Směrnice Rady EU 96/61 EC, Integrated Prevention and Pollution Control, zkráceně IPPC, která byla plně přejata do české legislativy (Zákon č.76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů). Jmenovaná směrnice a tím i zákon představují zcela nový direktivní nástroj, jenž se snaží korigovat obecnou nevýhodu direktivních nástrojů, tj. převádění problémů z jedné složky životního prostředí do jiné složky životního prostředí tím, že se průmyslové aktivity podniku posuzují z hlediska ochrany životního prostředí jako celek. Směrnice stanoví základní principy, kterými by se měli řídit provozovatelé určitých (v příloze směrnice přesně vyjmenovaných) průmyslových zařízení. Jedná se o zařízení používaná v odpadovém hospodářství k zneškodňování odpadů, o průmyslová zařízení z provozů energetických, metalurgických, chemických, potravinářských, ze zpracování nerostných surovin a o některá další, z hlediska životního prostředí silně zátěžových výrob, např. z výroby papíru, zpracování kůže, zpracování textilních vláken, povrchových úprav a výroby uhlíku.

Mezi základní principy patří:

- přijmout potřebná preventivní opatření, spočívající zejména v používání nejlepších dostupných technologií,
- provoz průmyslových zařízení nesmí významnou měrou znečišťovat životní prostředí,
- je třeba zabránit produkci odpadů, pokud odpady vzniknou, musí být opětně využity a není-li to možné musí být nezávadně likvidovány s minimálním vlivem na životní prostředí,
- je nutné účinně využívat energii,
- je třeba přijmout nezbytná opatření k předcházení havariím a k omezení jejich následků,
- po ukončení provozu průmyslového zařízení je nezbytné učinit všechna potřebná opatření, aby nedošlo k nebezpečí znečištění životního prostředí a navrátit lokalitu do původního stavu.

Literatura: Mikoláš J., Moucha B.: Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie, MŽP, Praha 2004

Integrovaná produktová politika

(*integrated product policy, zkratka IPP*)

je veřejná politika, která se explicitně zaměřuje na zlepšování environmentálního profilu (viz) výrobních systémů (viz) v rámci jejich celých životních cyklů (viz). Jedná se přitom o novou iniciativu Evropské unie, která integrovanou výrobní politiku definuje v Zelené knize jako:

"přístup, který se snaží snížit environmentální dopady výrobků z hlediska jejich celého životního cyklu, tzn. od získávání surovin, přes výrobu, distribuci, užití a nakládání s odpadem, přičemž integrace environmentálních dopadů v každém stádiu životního cyklu výrobku je základním předpokladem, který by se měl odrážet v rozhodnutí zájmových skupin (stakeholders)". Cílem integrované výrobní politiky

EU je podporovat ekologicky šetrnější výrobní systémy a zároveň zajišťovat dostatečný zájem spotřebitelů.

Hlavní rozdíl integrované výrobní politiky od výrobně orientované environmentální politiky, která se také zabývala životním cyklem výrobku, spočívá v tom, že výrobně orientovaná politika se v podstatě zaměřovala jen na výrobce, a nedokázala dostatečně zapojit další zájmové skupiny, především účastníky spotřební sféry, tj. zákazníky, spotřebitele, obchodníky, dodavatele, veřejnost atd. Zapojení těchto zájmových skupin je však pro dosažení udržitelného rozvoje naprosto nutným krokem, který může výrazně napomoci k vytvoření fungujících trhů s ekologicky šetrnými výrobky a systémy.

V současné době vybrala Evropská komise z 22 došlých návrhů 2 pilotní projekty k demonstraci realizace IPP v praxi. Jedná se o návrh fmy Nokia, aplikace IPP na mobilní telefony a návrh fmy CAREFOUR aplikace IPP na zahradní nábytek.

Literatura: europa.eu.int/comm/environment/ipp

Integrované řízení řetězců

(integrated chain management)

byl ústřední princip prvního Národního plánu environmentální politiky, který byl vyhlášen v Nizozemí v roce 1989 a měl za úkol napomoci trvale udržitelnému rozvoji. Integrované řízení dodavatelsko-odběratelského řetězce bylo definováno jako: "řízení materiálových toků, jež jsou výsledkem řetězců nějaké společenské aktivity, které je prováděno s ohledem na životní prostředí".

Zabezpečení realizace integrovaného řízení řetězců v praxi závisí na nástrojích, které vláda ve své environmentální politice používá. Cílem aplikace takové politiky je přinutit výrobce k tomu, aby se snažili o snižování negativních dopadů výrobku ve všech fázích jeho existence.

Literatura: Vermeulen, W.J.V., Kok, M.T.J., Cramer, J.M.: *Perspectives in integrated chain management*, Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, nr.1995/14

Integrovaný management životního cyklu

(integrated life cycle management)

je aplikace integrovaného managementu řetězce (viz) na určitý výrobek. Jde v podstatě o strategii, která činí výrobce a spotřebitele odpovědnými za vlivy výrobku na životní prostředí i tehdy, když je výrobek předán do další fáze svého života, např. ze spotřební sféry do likvidace. Protože odpovědnost výrobce a spotřebitele nekončí přechodem výrobku z jedné fáze do druhé, nýbrž pokračuje v celém řetězci, musí být také předávány i informace, které se vztahují k vlivům výrobku na životní prostředí.

Integrovaný registr znečišťování

IRZ

IRZ vzniká na základě ustanovení zákona č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci. Obsahuje data z provozoven, které zasílají na jediné místo periodicky zprávu s údaji o emisích znečišťujících látek do ovzduší, vody, půdy a o přenosech těchto látek (v odpadech a odpadních vodách). IRZ je veřejně přístupným nástrojem pro monitorování míry úspěšnosti environmentálních politik. Na základě údajů o emisích lze ověřovat, zda bylo dosaženo cílů ochrany životního prostředí. Zvyšuje dostupnost údajů o znečišťování životního prostředí. Poskytuje informace o emisích a přenosech znečišťujících látek odborné a široké veřejnosti. IRZ provozuje CENIA, česká informační agentura životního prostředí. On line přístup: www.irz.cz

Internalizace externalit

(internalizing externalities)

Promítnutí nákladů vznikajících v důsledku působení negativních externalit do interních (vnitřních) nákladů jejich původce.

Interní ekologický audit viz Ekologický audit interní

IPPC

zkratka z ang.názvu: Integrated prevention and pollution control, integrovaná prevence a omezování znečištění (viz)

ISO normy

(ISO standards)

označení ISO mají všechny normy (viz) vydávané Mezinárodní normalizační organizací (International Organization for Standardization), která byla založena v r. 1947. Označení ISO vzešlo z řeckého "isos", což znamená stejný, totožný. Vytváření mezinárodních norem je řízeno jednotlivými Technickými výbory, které Mezinárodní normalizační organizace ustanovuje pro širší celek norem. Např. normami řady ISO 14000 Environmentální management se zabývá Technický výbor 207 (TC 207).

Konkrétním tématem spadajícím do daného celku se pak zabývají jednotlivé podvýbory (subcommission, zkratka SC) daného Technického výboru. Počet podvýborů závisí na rozsahu zpracovávaného celku. Např. TC 207 má 6 podvýborů: SC 1 pro Systémy environmentálního managementu (jednotková řada norem 14001 a 14004), SC2 Environmentální audit pro desítkovou řadu norem (původně 14010, 14011, 14012, nyní 19011), SC3 Environmentální značení pro dvacítkovou řadu norem (14020, 14021, 14024), SC4 Environmentální profil pro třicítkovou řadu (14031, 14032), SC5 Posuzování životního cyklu pro čtyřicítkovou řadu (14040 až 14049) a SC 6 Termíny a definice pro ISO 14050.

Jednotlivé podvýbory ustanoví pro každou jednotlivou normu pracovní skupinu skládající se z mezinárodně uznávaných odborníků. Např. v SC1 byly dvě pracovní skupiny WG1 a WG2 (zkratky jsou z anglického working group). Pracovní skupina navrhne předběžný pracovní text normy (ISO/PWI 14001) a rozesílá jej na členské normalizační organizace k připomínkám, které pak pracovní skupina zpracuje a výsledek je předložen k plenárnímu hlasování delegátům jednotlivých normalizačních organizací. Plenární zasedání se konají každoročně. Po odhlasování normy se postupuje analogicky přes několik vývojových etap až ke konečnému znění normy. K přijetí normy, musí s jejím zněním souhlasit nejméně 75% delegátů. Pracovní skupiny mohou být ustanoveny i mimo podvýbor. V současné době existují na mezinárodní úrovni tři nové pracovní skupiny: Environmentální komunikace (14063), Změny klimatu (14064) a Akreditace validačních/certifikačních orgánů pro skleníkové plyny (14064).

Vzhledem k tomu, že Český normalizační institut je členem Mezinárodní normalizační organizace, podílí se Česká republika jako jediná z tzv. postkomunistických zemí, na tvorbě mezinárodních norem. V Českém normalizačním institutu má řadu norem ISO 14000 na starosti Technická normalizační komise 106 (TNK 106), jejíž složení je analogické popsánému složení TC 207. Kromě normy ISO 14031 byly zatím všechny normy řady ISO 14000 převzaty jako České technické normy.. Vzhledem k tomu, že nové normy obsahují velmi často pojmy, pro něž ještě neexistují jednotně používané české ekvivalenty, vydávají se ISO normy dvojjazyčně,

vedle českého překladu zůstává anglický originál. Dvojazyčnost textu také přispívá k dorozumění se zahraničními spolupracovníky, ať už se jedná o vedení firmy nebo certifikační či konzultační organizace.

Dosud byly v řadě ISO 14000 vydány následující normy:

V jednotkové dekádě nazvané Systémy environmentálního managementu byly v České republice v roce 1997 publikovány dvě normy, které od června 2005 již neplatí a jsou nahrazeny svými stejnojmennými novelizacemi:

ČSN EN ISO 14001 Systémy environmentálního managementu - Požadavky s návodem pro použití.

ČSN ISO 14004 Systémy environmentálního managementu - Všeobecná směrnice k zásadám, systémům a podpůrným metodám.

V desítkové dekádě nazvané Směrnice pro provádění environmentálních auditů byly v roce 1997 původně publikovány tři normy ČSN EN ISO 14010, ČSN EN ISO 14011 a ČSN EN ISO 14012. V rámci novelizace na mezinárodní úrovni byly tyto tři normy nahrazeny jednou normou:

ČSN EN ISO 19011 Směrnice pro auditování managementu jakosti a/nebo systému environmentálního managementu

Vydáním této normy: ČSN EN ISO 19011 v roce 2003 končí platnost nejen jmenovaných tří norem: ČSN EN ISO 14010 až 14012 vydaných v červnu 1997, ale také odpovídajících tří norem z oblasti řízení jakosti, tj. norem: ČSN ISO 10011-1 z dubna 1992, ČSN ISO 10011-2 a ČSN ISO 10011-3 z června 1992. V roce 2003 byla vydaná další norma této dekády, a to:

ČSN EN ISO 14015 Environmentální management. Environmentální posuzování míst a organizací. Vydaná v roce 2003

Ve dvacítkové dekádě nazvané Environmentální značky a prohlášení byly vydány čtyři normy:

ČSN EN ISO 14020 Environmentální značky a prohlášení - Obecné zásady. Vydaná v srpnu 2002 nahrazuje normu: ČSN ISO 14020, která byla vydána v září 1999.

ČSN ISO 14021 Environmentální značky a prohlášení - Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení). Vydaná v prosinci 2000. Od ledna 2002 platí i jako evropská norma, takže se doplňuje označení EN.

ČSN ISO 14024 Environmentální značky a prohlášení - Environmentální značení typu I - Zásady a postupy. Vydaná v dubnu 2000.

Poznámka: Od roku 2001 je uznána i Evropskou normalizační organizací, takže její označení se mění na ČSN EN ISO 14024

ČSN ISO/TR 14025 Environmentální značky a prohlášení - Environmentální prohlášení typu III. Vydaná v květnu 2001

Poznámka: Označení ISO/TR znamená, že na mezinárodní úrovni se nejedná o normu, nýbrž jen o technickou zprávu (technical report, zkratka TR). Nicméně u nás je zařazena mezi normy, má označení ČSN. V současné době je v běhu již její novelizace.

V třicítkové dekádě týkající se hodnocení environmentálních vlivů podniku na životní prostředí byly na mezinárodní úrovni vydány již dvě normy (ISO 14031 a ISO 14032), ale pouze první z nich byla vydána i jako česká norma:

ČSN EN ISO 14031 Environmentální management - Hodnocení environmentálního profilu – Směrnice. Vydaná v prosinci 2000

ISO/TR 14032 Environmentální management - Příklady na hodnocení environmentálního profilu (EPE). Vydaná 2002 v angličtině. Nebyla přeložena do češtiny.

V čtyřicítkové dekádě týkající se posuzování životního cyklu je zatím vydáno nejvíce norem:

ČSN EN ISO 14040 Environmentální management - Posuzování životního cyklu - Zásady a osnova. Vydána v listopadu 1998

Poznámka: V současné době je v běhu již její novelizace

ČSN EN ISO 14041 Environmentální management - Posuzování životního cyklu - Stanovení cíle a rozsahu a inventarizační analýza. Vydána v listopadu 1999

ČSN EN ISO 14042 Environmentální management - Posuzování životního cyklu - Hodnocení dopadů. Vydána v dubnu 2001

ČSN EN ISO 14043 Environmentální management - Posuzování životního cyklu - Interpretace životního cyklu. Vydána v dubnu 2001

ČSN ISO/TS 14047 Environmentální management- Posuzování životního cyklu – Příklady aplikace ISO 14042. Vydána v prosinci 2004.

ČSN P ISO TS 14048 Environmentální management - Posuzování životního cyklu - Formát dokumentace údajů. Vydána v roce 2003

ČSN ISO/TR 14049 Environmentální management- Posuzování životního cyklu- Příklady aplikace ISO 14041 pro stanovení cíle a rozsahu inventarizační analýzy. Vydána v květnu 2001.

V padesátkové dekádě je vydáván slovník:

ČSN ISO 14050 Environmentální management – Slovník. První vydání v listopadu 1999. Druhé rozšířené a opravené vydání vyšlo v r.2003

Literatura: www.iso.org/tc207

Pro jednotlivé podvýbory je třeba doplnit lomítko SC a číslo podvýboru.

J

Jednostranné dohody

(unilateral agreements).

Viz jednostranné závazky

Jednostranné závazky

(unilateral commitments)

Pro úplnost je třeba poznamenat, že vedle pojmu jednostranné závazky se méně logicky používá pojem jednostranné dohody (unilateral agreements). většinou se jedná o soubory zásad anebo o deklarace či jiné výzvy zaměřené na ochranu životního prostředí, jež jsou iniciované nějakým průmyslovým svazem či podnikem nebo i mezinárodní organizací, k jejichž plnění se svým podpisem dobrovolně přihlašují nejrůznější organizace. Příkladem takového jednostranného závazku je třeba Iniciativa za trvalou udržitelnost lesů (Sustainable Forestry Initiative) vyhlášená americkou asociací lesů společně s asociací papíru v roce 1998. Jiným příkladem jednostranného závazku je Responsible care vyhlášený v roce 1984 Kanadskou chemickou asociací, které je u nás známo pod názvem Odpovědné podnikání v chemii (viz).

Kjótský protokol

Protokol, podepsaný 11.12.1997 v Kjótu, který je prvním právním dokumentem, ukládajícím jednotlivým státům, světa přijmout svoje závazky na celkové snížení emisí skleníkových plynů do konce roku 2012.

Klima

Charakteristické "průměrné" počasí určitého místa či regionu. Statistický popis počasí za období několika desetiletí (obvykle podle definice Světové meteorologické organizace za období třiceti let).

Koncové technologie

(end-of-pipe technologies)

Přesný překlad anglického výrazu zní: „technologie na konci roury“, tj. roury, která obsahuje odpadní látky, jejichž vzniku se nepodařilo předejít ve výrobním procesu a která ústí do některé ze složek životního prostředí (ovzduší, vody, půdy). Úkolem koncové technologie je snížit koncentraci škodlivých látek v odpadním toku buď tím, že škodlivé látky převede na látky nejsou škodlivé, případně jsou méně škodlivé anebo je z odpadního toku oddělí, zachytí v příslušném odlučovači a pak je vypustí nebo uloží do té složky životního prostředí, kde se předpokládá, že budou škodit méně. Příkladem koncových technologií jsou čistírny odpadních vod, cyklony, filtry, různé typy absorbérů, katalyzátory výfukových plynů, spalovny odpadů apod.

Z hlediska strategie trvale udržitelného rozvoje není zavádění koncových technologií nejlepším řešením, neboť v případě použití odlučovačů nedojde nikdy ke 100% odstranění škodlivin a jen částečné odstranění škodliviny je snadno kompenzováno zvýšením dané výroby. Navíc, i kdyby se podařilo realizovat takovou koncovou technologii, která by zachytila veškeré množství škodliviny, je pak nutné zachycenou škodlivinu buď zpracovat anebo uložit do nějaké složky životního prostředí, kde bude škodit méně. Například zachycený popílek ze spalných plynů se ukládá na skládku. Kal z čistíren odpadních vod se spaluje. Tím se ovšem škodlivá látka do životního prostředí stejně dostává a může škodit jiným způsobem. Koncové technologie navíc ještě potřebují další zdroje pro svůj provoz (energii, chemikálie apod.).

Komunitní plánování

Metoda, která umožňuje zpracovávat rozvojové materiály pro různé oblasti veřejného života na úrovni obce i kraje a která výrazně posiluje principy zastupitelské demokracie. V rámci komunitního plánování je kladen důraz na: zapojení všech, kterých se daná oblast týká; dialog a vyjednávání a na dosažení výsledku, který je přijat a podporován většinou účastníků.

LETS

Z anglického. Local Exchange Trading Systems. Lokální měny. Systémy LETS (různé typy lokální měny) sloužící zvláštním účelům a místním komunitám.

LCA

zkratka z anglického názvu Life-cycle assessment, tj. posuzování životního cyklu(viz)

LC₅₀ (letální koncentrace) viz EC₅₀

LD100, LD50 viz absolutní smrtelná (letální) dávka

Lisabonská strategie

Lisabonská strategie, přijatá Evropskou radou v roce 2000, představuje scénář pro komplexní hospodářskou, sociální a ekologickou (environmentální) obnovu Evropské unie. Nezahrnuje jen čistě ekonomický záměr – vytvořit vysoce konkurenceschopnou ekonomiku – ale má také sociální dimenzi (zejména dosáhnout plné zaměstnanosti a zdokonalit sociální soudržnost), a dimenzi ekologickou: uskutečňovat udržitelný rozvoj. Obsahuje proto ucelený a vzájemně se podporující soubor opatření, která byla formulována tak, aby se zvýšila výkonnost Unie, aniž by byla ohrožena sociální soudržnost a aniž by bylo znehodnoceno životní prostředí.

Lokalizace

Protějšek globalizace. Jako cíl staví lokalizace podporu místně vlastněných podniků, které užívají místní zdroje trvale udržitelným způsobem, zaměstnávají místní pracovníky za slušnou mzdu a slouží hlavně místním trhům. To vede k obnově možnosti rozhodování v místě. Nejde o absolutní soběstačnost či izolaci. Od (negativní) globalizace odlišuje (pozitivní) translokaci - tok myšlenek, technologií, informací, kultury, peněz a zboží, které mají za konečný cíl ochranu a obnovu lokálních ekonomik na celém světě.

Lokální multiplikátor 3

LM3

(Local multiplier 3)

Metoda stanovení oběhu peněz v lokálním území (komunitě) a určení ekonomického dopadu tohoto oběhu na místní ekonomiku.

Management dodavatelského řetězce

(supply-chain management)

Management dodavatelského řetězce se zabývá vzájemnými vztahy mezi jednotlivými články dodavatelského řetězce, tj. mezi dodavateli, dopravci, zákazníky, prodejci, manažery nakládání s odpady včetně těch, kteří se zabývají produkty po ukončení jejich života. Tyto interakce se v řetězci pravděpodobně mění směrem nahoru a dolů v závislosti na tom, jaký může organizace mít na dodavatelský řetězec. Je zřejmé, že účinná komunikace může posílit spolupráci, snížit možnosti nedorozumění a ovlivnit opatření přijímaná organizací v rámci dodavatelského řetězce.

Literatura: ČSN ISO/TR 14062 Environmentální management – Integrace environmentálních aspektů do návrhu a vývoje produktu (květen 2003)

M&T – je zkratka výrazu „monitoring a targeting“ (viz)

Materiálová identifikace

(material identification)

pod tímto pojmem se podle normy ISO 14021 rozumí: „slova, číslice nebo značky použité k označení složení součástí výrobku nebo obalu“.

Literatura: ČSN ISO 14021 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)

Materiálové a energetické bilance

(Material and Energy Balances - MEB)

Management krajů a obcí vychází ze základních koncepcí managementu firem. Jedná se o široké spektrum činností: plánování a organizování (definování účelu a cílů), řízení a rozhodování (včetně koordinace), vedení a řízení lidí (lidské zdroje), informování a komunikace, monitorování, kontrola a reprezentování úřadu.

Materiálové a energetické bilance a analýzy

(Material and Energy Balances and Analyse - MEBA)

známé též jako input-output modely. Využívají se při bilancování a následně kvantitativní analýze materiálově-energetických toků mezi jednotlivými odvětvími národního hospodářství. Jejich vhodné modifikace umožňují exaktní analýzu a bilancování materiálově-energetických toků na mikroúrovni (podnik a pod.).

Matice národních účtů zahrnující účty životního prostředí

NAMEA

(National Accounting Matrix including Environmental Accounts)

integrovaná prezentace ekonomických informací o společenských aktivitách jednotlivých odvětví (sektorů) společně s informacemi o jejich vlivu na životní prostředí. Tyto vlivy mohou být vyjádřeny v prvním kroku ve fyzických jednotkách a ve druhém kroku pomocí tzv. indikátorů vlivu.

MEFA

Hodnocení stavu životního prostředí na základě analýzy materiálových a energetických toků.

Mechanismus čistého rozvoje

(Clean Development Mechanism)

Obdoba společných projektů JI s tím, že jedním z partnerů je stát, který nemá Protokolem stanovený redukční závazek. Jde zejména o pomoc rozvojovým státům.

Mezinárodní deklarace o čistší produkci

(International declaration on cleaner production)

je dobrovolné, veřejné vyhlášení závazku o používání, propagování a podporování strategie čistší produkce (viz), která je vedle eko-efektivnosti, zelené produktivity a prevence vzniku znečištění, jednou z cest jak dosáhnout udržitelného rozvoje. Každý signatář se zavazuje, že bude za tímto účelem: 1) využívat svého vlivu, 2) budovat informační a vzdělávací kapacity, 3) podporovat integraci preventivních strategií, 4) hledat nová řešení, 5) sdílet nabyté zkušenosti a 6) realizovat aktivity v oblasti čistší produkce. Deklaraci, která byla na mezinárodní úrovni přijata 28.9.1998 v jihokorejském Soulu, formuloval UNEP, který ji také monitoruje a koordinuje. K závazku se mohou přihlásit průmyslové podniky, vládní i nevládní organizace. Za Českou republiku podepsal Mezinárodní deklaraci 8.3.1999 M.Kužvar, tehdejší ministr životního prostředí. V témže roce se podpisem svých představitelů připojily k Deklaraci: Znovín Znojmo, a.s., Škoda Plzeň, a.s., a Úřad města Zlín. V roce 2000 přibyly podpisy: Města Moravská Třebová, MORA Moravia Olomouc, a.s., Provio Jaroměř, a.s., Preciosa Jirkov, a.s., Kabelovna Děčín, a.s., PKZ Keramika Břeclav, a.s., TOS Varnsdorf, a.s., ŽS Brno, a.s., (Závod energetické a ekologické stavitelství), Plzeňská teplárenská, a.s., Xaverov holding, a.s. (Drůbež Mor.Budějovice).

Literatura: Implementation Guidelines for Facilitating Organizations, UNEP Division of Technology, Industry and Economics Production and Consumption Branch, 2001, ISBN 92-807-2095-3

Mezinárodní smlouvy

(international conventions)

Mezinárodní smlouvy týkající se environmentální problematiky jsou také řazeny mezi nástroje environmentální politiky. Mezinárodní smlouvy jsou uzavírány většinou mezi státy, méně často mezi jednotlivými organizacemi z různých států.

Mezinárodní smlouvy, které se zabývají omezováním množství vlivů působících negativně na životní prostředí, nejsou nijak novými nástroji. Používají se již řadu let zvláště v problematice ovzduší a vod. V poslední době se zabývají hlavně globálními problémy životního prostředí.

Mezivládní panel klimatické změny

IPCC

Nezávislý vědecký a technický orgán zaměřený na podporu poznání podstaty klimatické změny, hodnocení environmentálních, ekonomických a sociálních důsledků, založený v roce 1987.

Mimotržní hodnota

Hodnota, kterou spotřebitel přikládá přírodním statkům jen pro to, že existují, případně pro to, že budou cenné později. Probíhají na mikroekonomické úrovni a jsou subjektivní (výsledky závisejí na hodnotovém systému a finanční situaci tázaných).

Mimotržní oceňování

Odhaduje ceny tzv. **mimotržních hodnot**. hodnota, která spotřebiteli plyne prostě z toho, že například vydra či tetřev hlušec existuje a další.

Techniky jako odhadnout tyto hodnoty zahrnují:

- a. metodu kontingenčního (podmíněného) ohodnocení: Průzkum mezi občany (vlastně spotřebiteli) prostřednictvím dotazníku, který zjišťuje odpověď na otázku, kolik peněz by byli ochotni zaplatit, aby bylo zachováno např. přírodně cenné území (zjišťují tzv. ochotu platit) nebo kolik peněz by byli ochotni přijmout, aby strpěli ve svém okolí např. řízenou skládku (ochota přijímat kompenzaci).
- b. metodu hedonického ohodnocení: Stínová cena se odhadne podle rozdílu v cenách nemovitostí např. mezi domy poblíž letiště a domy, které jsou od letiště vzdálené. Pokud je splněna podmínka *ceteris paribus* (vše ostatní je stejné), odráží rozdíl v cenách (domy u letiště jsou levnější) stínovou cenu, kterou jsou spotřebitelé ochotni zaplatit za bydlení v tichém prostředí, resp. kompenzaci, kterou jsou ti druzí ochotni přijmout za život v hluku.

Místní Agenda 21 (zkratka MA 21)

(Local Agenda 21)

je program pro uplatnění udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni vzniklý na základě kap.28 v dokumentu Agenda 21 (viz), který byl schválen na Summitu země (viz) v Riu de Janeiro v r.1992 kde také ČR tento závazek přijala. Na Světovém summitu v Johannesburgu se m.j. konal i Summit místních správ, kde bylo

vyhodnoceno dosavadní prosazování MA 21 a navržena opatření pro zintenzivnění dalšího postupu (např. zvýšení podpory národních vlád, posílení pravomoci a zdrojů místních správ a zefektivnění mezinárodní spolupráce na všech úrovních).

MA 21 lze definovat jako proces, který prostřednictvím zkvalitňování správy veřejných věcí, strategického plánování (řízení), zapojování veřejnosti do veřejného života a využívání všech dosažených poznatků o udržitelném rozvoji v jednotlivých oblastech zvyšuje kvalitu života ve všech jeho aspektech a směřuje k zodpovědnosti občanů za jejich životy i za životy ostatních bytostí v prostoru a čase (lit.1). Uplatňování MA21 je způsob jakým se mohou občané zapojit do realizace udržitelnosti. V ČR se tato aktivita začala rozvíjet poměrně pozdě až v roce 1997, především se zahraniční finanční podporou nevládních organizací. MA21 je jedním z cílů současné Státní politiky životního prostředí na roky 2004-2010 a je také podporována ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. V r.2004 byla pod Radou vlády pro udržitelný rozvoj ustanovena Pracovní skupina pro MA 21, jejímž prvním úkolem je vytvoření a otestování sady kritérií pro zařazení MA 21 v ČR do databáze podle objektivních ukazatelů. Koordinátorem pro MA 21 v ČR je nyní CENIA, česká informační agentura životního prostředí, která převzala tuto funkci od Českého ekologického ústavu, jehož transformací vznikla. CENIA zajišťuje základní i aktuální informace z oblasti, zprostředkovává kontakty a informační zdroje v rámci ČR i mimo ni a provozuje databázi projektů MA 21 v ČR, která v roce 2004 uvádí 27 aktivních MA 21 v ČR. Programy MA 21 prosazuje také Národní síť zdravých měst (lit.6), kde je 47 členů a TIMUR (viz).

Mobiova smyčka

(Mobius loop)

je značka ve tvaru tří překroucených na sebe navazujících šipek tvořících trojúhelník. Používá-li se v environmentálních tvrzeních (viz) musí její tvar splňovat grafické požadavky dané ISO 7000, značka č.1135. Mobiova smyčka se používá k označení recyklace. Je-li použita bez číselného označení, znamená to, že označený materiál lze recyklovat. Jestliže je použita s číslem umístěným uvnitř anebo vně stylizovaného trojúhelníka, pak číslo udává procenta recyklovaného materiálu obsaženého v označeném výrobku.

Literatura: ČSN ISO 14021 *Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*

Modrý anděl

(Blue Angel)

je ekoznačka ekolabelingového národního systému Německa. V podstatě se jedná o logo OSN (modrá postavička s rozpaženými rukama okroužená vavřínovým věncem), které bylo Německu za tím účelem zapůjčeno. Německý systém je nejstarším ekolabelingovým systémem na světě. Vznikl v roce 1978 iniciativou tehdejšího ministra vnitra, který si uvědomil, že obchodníci využívají zájmu veřejnosti o zboží šetrné k životnímu prostředí a vydávají za ekologicky šetrné výrobky i takové výrobky, jež tyto vlastnosti nemají. Aby veřejnost nebyla klamána bylo třeba vytvořit systém, řízený nezávislým orgánem, který na základě porovnání vlastností výrobku se stanovenými kritérii, má v případě shody, pravomoc propůjčit výrobku ekoznačku, které už bude moci spotřebitel důvěřovat a koupí označeného výrobku bude pak skutečně přispívat ke snižování negativních vlivů na životní prostředí. Název Modrý anděl získala ekoznačka až časem, původně nebyla nijak pojmenována.

Literatura: Internet: www.blauer-engel.de

Monitoring a Targeting (M&T)

je efektivní a praxí prověřená metoda energetického řízení používaná pro systematické zvyšování energetické účinnosti. Jejím zavedením lze dosáhnout významného, rychlého a zároveň dlouhodobého snížení spotřeby energií a s tím spojených nákladů, emisí skleníkových plynů (oxidu uhličitého) a dalšího znečištění. Metoda Monitoring a Targeting se používá především pro řízení spotřeby energií ve výrobním procesu, aplikovat ji lze ale také při snižování energetické náročnosti budov.

Spočívá ve strukturovaném přístupu k energetickému řízení, který je založen na systematickém měření a analýze skutečné spotřeby energií (Monitoring), stanovení cílových hodnot spotřeby energií, průběžném vyhodnocování reálné spotřeby z hlediska cílových hodnot (Targeting) a průběžné realizaci opatření k dosažení úspor. Monitoring a Targeting lze charakterizovat také jako kontinuální a dynamický přístup k energetickému auditu. Monitoring a Targeting je rovněž vhodným nástrojem pro úspěšnou implementaci systémů environmentálního řízení (EMAS, ISO 14001) nebo aplikaci nejlepších dostupných technik (BAT) v rámci integrované prevence a omezování znečištění.

Montrealský protokol

Protokol z roku 1987 o snižování obsahu látek narušujících ozónosféru; modifikován v Londýně (1990), Kodani (1992), Vídni (1995), Montrealu (1997) a Pekingu (1999).

Multikriteriální analýza

Jde o metodu, která má za cíl shrnout a utřídit informace o variantních projektech.

Postup:

Identifikují se varianty - alternativní scénáře. Např. jde o problém nezaměstnanosti v přírodně zachovalém území a varianty mohou zahrnovat zábavní park, novou továrnu či kombinaci agroturistiky a podpory místních řemesel.

Rozhodne se o kritériích (faktorech) jež budou určující při rozhodování. Např. v uvedeném případě počet, kvalita, stabilita pracovních míst, environmentální dopady, přínos pro lokální ekonomiku, náklady na infrastrukturu.

Podrobné hodnocení dopadu každého ze scénářů na každé kritérium. Tam, kde je to možné, vyjádří se čísly (ne nutně penězi).

Každému z kritérií (faktorů) se určí jeho relativní váha (významnost). Vzniknou tak vlastně indikátory významnosti hlavních dopadů. Tuto významnost (tj. důležitost jednotlivých faktorů) lze určit např. průzkumem u místních obyvatel.

Zhodnotí se takto zpracované alternativy ve veřejné diskusi.

Náhrada výrobku službou

(systém product-service)

viz termín Systém výrobek-slужba

Národní program čistší produkce

(National programme of cleaner production)

Národní program čistší produkce vyhlásila vláda České republiky z iniciativy MŽP vládním usnesením č.165 ze dne 9.února 2000. Úkolem Národního programu čistší produkce je rozšiřování čistší produkce do dalších resortů.

Národní program EMAS

(National Programme of EMAS)

viz Národní program zavedení systému řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí

Národní program označování výrobků ochrannou známkou „ekologicky šetrný výrobek“

(National programme of labelling products with the environmentally friendly product ecolabel)

je národní program České republiky, který byl založen na základě vládního usnesení č.159 z r.1993. Gestorem tohoto programu je Ministerstvo životního prostředí ČR.

Vlastníkem ochranné známky byl původně Český ekologický ústav, který se v r.2005 transformoval na CENIA, českou informační agenturu pro životní prostředí.

Výkonným orgánem Národního programu je Agentura pro ekologicky šetrné výrobky, která je jedním z oddělení CENIA. Poradním orgánem Národního programu je Rada pro ekologicky šetrné výrobky. Členy Rady jmenuje (a také odvolává) ministr životního prostředí. Členství v Radě je čestnou funkcí a musí v ní být zástupci průmyslu, spotřebitelů, nevládních organizací, veřejnosti, vědy a výzkumu a orgánů státní správy.

O udělení ochranné známky může Agenturu pro ekologicky šetrné výrobky požádat každý výrobce, jehož výrobek vyhovuje požadavkům uvedených v tzv. směrnici pro příslušnou výrobovou kategorii. Přehled výrobových kategorií i příslušných směrnic je uveřejňován dvakrát ročně ve Zpravodaji MŽP ČR. Kromě toho lze potřebné informace získat kdykoliv od Agentury pro ekologicky šetrné výrobky. V současné době (podzim 2005) existuje již 43 výrobových kategorií (viz), jejichž seznam lze nalézt na webových stránkách CENIA.

Literatura: 1) Národní program označování ekologicky šetrných výrobků, CENIA, česká informační agentura životního prostředí, Praha 2005, ISBN 80-85087-55-3

2)www.env.cz

3)www.ekoznacka.cz

Národní program zavedení systému řízení podniku a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (Program EMAS)

(Program EMAS)

viz heslo EMAS

Nástroje politiky životního prostředí

Dělíme na přímé a nepřímé.

Přímé nástroje politiky životního prostředí

Jedná se o nástroje normativní, právní a administrativní)

Zákazy a příkazy

Legislativa ochrany životního prostředí, která se rozvíjí od 60. let a u nás systematictěji od 90. let. V rámci soukromého práva se může občan domáhat škody, kterou utrpěl na "své" přírodě, veřejné právo hájí ve veřejném zájmu veřejné statky. Spadá sem i možnost občana vstupovat do rozhodování.

Literatura: Černý P. a kol.: Budeme je žalovat? Ekologický právní servis, Brno, 1998.

Limity - tzv. složkové zákony (voda, vzduch, půda...) a jejich prováděcí předpisy. Upravují limity - nejvyšší přípustná množství (emisní, imisní a

depoziční) znečišťujících látek v prostředí. Nejčastější nástroj politiky životního prostředí u nás.

Standardy – dobrovolné závazky. Podnik přijme dobrovolně určitý technologický systém, postup, výstup, ten se ale po přijetí stává závazným. (Např. lesní certifikace – FCS - Forest Stewardship Council).

Normy - jde o výrobní, bezpečnostní, potravinářské normy. Např. maximálně přípustné koncentrace určitých látek v potravinách. Nebo norma, která upravuje maximální množství NO₃ a dalších látek v pitné vodě.

Nepřímé nástroje politiky životního prostředí

Jedná se o nástroje regulační a ekonomické

Poplatky - povinné, zákonem stanovené platby za znečišťování životního prostředí, případně za využívání přírodních zdrojů. *Nejdůležitější* nástroj v ČR - nejvýznamnější poplatky za znečišťování ovzduší, vod a za ukládání odpadů (v r. 1997 75 % celk. příjmů z poplatků). Poplatky si firma může odečíst z nákladů. Příjemcem poplatků je stát (směřují většinou do Fondu životního prostředí, který financuje např. infrastrukturu obcí - často čistírny vod apod. - kritizován za zvýhodňování tzv. koncových technologií), případně obce. Jsou kritizovány pro nekonceptnost a pro to, že nemotivují ke změně - je výhodnější platit poplatky, než snížit znečištění.

Daňové úlevy - zvláštní forma dotace, měla by být použita u aktivit s výraznou pozitivní externalitou. Daňové prázdny mají v ČR po dobu pěti let provozovatelé alt. zdrojů energie. Ze základu daně (max. 2 %) si lze odečíst dar neziskovým organizacím, vč. ekologických. Další možnosti: Nižší sazby DPH - daně z přidané hodnoty, daňové úlevy při darovací, dědické dani apod. U nás není dost. využíváno.

Sankce - pokuty a přirážky, ukládané subjektům za porušení legislativních ustanovení (příkazů a zákazů). Finančně bolestnější pro podniky, protože si je nemohou odečíst z nákladů, musí je platit ze zisku.

Finanční podpory. Patří sem nevratné podpory (granty, dotace), včetně příspěvků na úhradu úroků, vratné podpory (úvěry za výhodných podmínek), garance úvěrů (stát n. jiný subjekt se zaručí, že v případě nesplácení úvěru podnikatelem/firmou vezme splácení na svá bedra).

Depozitně-refundační systémy - DRS. V ceně výrobku je zahrnuta částka - záloha, kterou spotřebitel buď dostane zpět, když zboží vrátí (u nás uzákoněno u skleněných obalů - lahví), nebo nedostane zpět, protože depozitní částka má zajistit finanční zdroje pro sběr a likvidaci výrobku. Má ale právo odložit produkt bezplatně na sběrové místo. U nás u plastových obalů zajišťuje firma Ecocom, v Německu systém Grune Punkt. (Systém DRS si může samostatně vytvořit i jednotlivá firma - vratné kopírky firmy Xerox).

Environmentální pojištění. Firma se pro případ havárie apod. pojistí u pojišťovny, nebo vytvoří zvláštní fond. Jde o pojištění zákonné odpovědnosti za škody a je zavedeno, ale není povinné v zemích EU. Dle env. ekonomie jde o internalizaci externalit, pojistné zvyšuje náklady a tedy motivuje k zavádění bezpečnějších technologií.

Přímé úpravy cen. Stát může rozhodnout např. o minimální ceně, kterou monopolní odběratel energie (provozovatel sítě) musí zaplatit za energii z obnov. zdroje (tzv. zelenou energii). Prosazení takovéto minimální ceny (platby) vedlo k rozkvětu větrné energie v Dánsku v 80. letech. U nás jsou od 1. 1. 2002 cenovým výměrem Energetického regulačního úřadu stanoveny

pevné výkupní ceny zelené energie vyšší než u fosilních zdrojů. Lepší (stabilnější) by byl ale zákon.

Literatura: Johanisová, N. – Environmentální ekonomie. (Zpracováno podle Tesařová, J., 2001: Ekonomické nástroje politiky životního prostředí, DP MU, Ekonomicko správní fakulta, kat. veř. ekonomie, Brno, Štěpánek v Moldan a kol., 1997: Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí, Karolinum, Praha, Štěpánek, Z., 1996: Základy ekonomiky živ. prostředí, skriptum VŠE, Praha, Eda Sequens - osobní sdělení)

Národní strategie udržitelného rozvoje České republiky

Byla zpracována v prosinci 2001. Obsahuje soubor 63 indikátorů (23 ze sociální oblasti, 17 ekonomických a 23 environmentálních).

Negativní externalita

(negative externality)

- viz externalita

Nejlepší dostupná technika

(best available technique)

Pojem nejlepší dostupná technika je definován v zákoně č.76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů, jako:

„nejúčinnější a nejpokročilejší stupeň vývoje použitých technologií a způsobů jejich provozování, které jsou vyvinuty v měřítku umožňujícím jejich zavedení v příslušném hospodářském odvětví za ekonomicky a technicky přijatelných podmínek s ohledem na náklady a přínosy, pokud jsou provozovateli zařízení za rozumných podmínek dostupné a zároveň jsou nejúčinnější v dosahování ochrany životního prostředí jako celku“.

Poznámka:

Je třeba si uvědomit, že anglický výraz „technique“, překládaný jako „technika“ má široký rozsah. Označuje jak technologii, způsob výroby, tak i zařízení, jeho výstavbu, údržbu, provoz a odstavení.

Literatura: 1) Zákon č.76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů,

2) Mikoláš, J., Moucha, B.: Váš podnik a životní prostředí při vstupu České republiky do Evropské unie, Příručka pro podnikatele, MŽP Praha 2004, ISBN 80-7212-268-1

Neobnovitelné zdroje energie

Zdroje energie u něhož rychlost spotřeby je rychlejší než proces obnovy.

NEW

Net Economic Welfare

viz Čistý ekonomický blahobyť

Nízkoenergetický dům

(Low energy house)

Kritériem pro zařazení domu do kategorie pasivních je měrná spotřeba energie vztažená na podlahovou plochu budovy, tj. kilowatthodina/m²/na rok. Dle . normy ČSN 73 0540 musí nízkoenergetický dům splňovat horní hranici spotřeby energie na vytápění 50 kWh/m²a.

Toho je docíleno kombinací opatření, především je to: vhodná dispozice domu, kvalitní izolace obvodových konstrukcí (bez konstrukčních tepelných mostů), výborně izolující okna, využití rekuperace (mechanické větrání - teplý vydýchaný vzduch z domu ohřívá ve výměníku čerstvý chladný vzduch zvenčí) a eventuelní využití obnovitelných zdrojů energie (sluneční kolektory pro ohřev vody, tepelné čerpadlo).

Obchodovatelná povolení

(tradeable permits)

jedná se o tržně orientovaný nástroj, který byl vyvinut v USA a aplikován především na znečišťování ovzduší. Často se o něm hovoří jako o bublinové politice (bubble policy), neboť podstata myšlenky spočívá ve vytýčení určitého stropu (cap) v rámci regulovaného regionu a stanovení maximální povolené emise sledované škodliviny do tohoto prostoru (bubliny). Zároveň se vydají povolenky na určité emise sledované škodliviny a stanoví tzv. emisní práva čili jaké množství povolenek každému podniku přísluší. Každý závod, který vypouští sledovanou škodlivinu do ovzduší musí mít takové množství povolenek, které odpovídá množství jím vypouštěné škodliviny. Jestliže se mu povolenky nedostávají, musí si je na trhu koupit, v případě že snížil emise dané škodliviny, může povolenky prodat jiné firmě, které se nedostávají. Cena je tržní a umožňuje přenést investice do nápravných opatření tam, kde to je ekonomicky nejvýhodnější (regulované subjekty se rozhodují zda se jim vyplatí povolenky nakoupit a podpořit tak de facto realizaci nápravných opatření u jiných subjektů anebo investovat do nápravných opatření).

Literatura: Jílková, J.: Obchodovatelná emisní povolení, vydalo MŽP v rámci programu PHARE v roce 1996

Obnovitelné zdroje energie

(Renewable energy sources)

OZE

Zdroje energie, které využíváním nezanikají - např. vodní energie, větrná energie, sluneční energie, geotermální energie, obnovitelná biomasa - dřevo, přírodní vlákna, rostlinné tuky apod.

(dle § 3 odst 8 zákona č. 86/2002 Sb. O ochraně ovzduší)

OCEŇOVÁNÍ NÁKLADŮ A UŽITKŮ

usiluje o vyjádření ekologických nákladů a přínosů ve stejných jednotkách, jako je tomu u nákladů a přínosů ekonomických. Ekonomické ocenění prostředí se proto zakládá na analýze cost-benefit (náklady – užitky) a vede k přijímání takových projektů, ve kterých souhrn všech užitků převyšuje úhrn nákladů. Ocenění ekologických užitků, zásob přírodních statků a škod ze znečištění prostředí je metodologickým problémem a vyžaduje užití rozmanitých technik oceňování.

Odpad

(waste)

je každá movitá věc, které se osoba zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se jí zbavit a přísluší do některé ze skupin odpadů uvedených v příloze č.1 k zákonu č. 106/2005 Sb., úplné znění zákona č.185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů. Uvedený zákon rozeznává odpad nebezpečný (viz) a odpad komunální (viz).

Literatura: Zákon č.106/2005 Sb., úplné znění zákona č.185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

Odpad komunální

(municipal waste)

je podle lit.1 veškerý odpad vznikající na území obce při činnosti fyzických osob a který je uveden jako komunální odpad v prováděcím právním předpisu (lit.2) s výjimkou odpadů vznikajících u právnických osob nebo u fyzických osob oprávněných k podnikání.

Literatura: 1) Zákon č.106/2005 Sb., úplné znění zákona č.185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

2) Vyhláška MŽP č.381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů, seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů)

Odpad nebezpečný

(hazardous waste)

je odpad uvedený v prováděcím předpise (lit.2) a jakýkoliv jiný odpad vykazující jednu nebo více nebezpečných vlastností uvedených v příloze 2 zákona o odpadech (lit.1).

Literatura: 1) Zákon č.106/2005 Sb., úplné znění zákona č.185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.

2) Vyhláška MŽP č.381/2001 Sb., kterou se stanoví Katalog odpadů, seznam nebezpečných odpadů a seznamy odpadů pro účely vývozu, dovozu a tranzitu odpadů a postup při udělování souhlasu k vývozu, dovozu a tranzitu odpadů (Katalog odpadů)

Odpovědné podnikání v chemii

(responsible care)

Jedná se o kooperační nástroj spadající mezi jednostranné závazky (viz), který zavedla kanadská chemická asociace na podzim 1984 v reakci na velkou havárii chemické továrny v indickém Bhópálu v létě 1984. Nástroj spočívá v přihlášení se k programu plnění 8 zásad chování chemických podniků (1.vstřícnost, 2.ochrana zdraví, bezpečnost, 3.komplexní ochrana životního prostředí, 4.zmírnění důsledků ekologických závad, 5.protihavarijní připravenost, 6.environmentálně orientované řízení, 7.výchova a výcvik, 8.informační otevřenost). Jak je vidět jsou zásady zaměřeny hlavně na získávání důvěry zájmových skupin, především veřejnosti, úřadů, investorů, sdělovacích prostředků a nevládních ekologických organizací. Úspěch programu na severoamerickém kontinentu způsobil, že se program během necelých 6 let stal kodexem odpovědného jednání světového chemického průmyslu, za který se postavila Evropská rada svazu chemického průmyslu (CEFIC) a Mezinárodní rada svazu chemického průmyslu (ICCA), které začaly intenzivně podporovat šíření programu, dokonce se stal podmínkou členství v CEFIC. Svaz chemického průmyslu ČR (SCHP), který vznikl v r.1990, se stal členem CEFIC na přelomu let 1993-4 a na jaře 1994 přistoupilo představenstvo SCHP na výzvu CEFIC a stanovilo národní svazový kodex odpovídající R.C. pod názvem: Odpovědné podnikání v chemii. V říjnu 1994 se k tomuto programu podpisem přihlásilo už 45 společností.

Literatura: Zíka, I.: Responsible Care – Odpovědné podnikání v chemii (Od programu a kodexu chování ke strategii a kultuře podnikání a jednání světové chemie), Chem.Listy 94,919-923 (2000)

OECD

zkratka anglického názvu: Organization for Economic Cooperation and Development, tj. Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (viz)

Odsiřování

(desulphuration)

Proces odstraňování plynné emise oxidu siřičitého ze spalin vznikajících spalováním fosilních paliv (především hnědého sirnatého uhlí), který je založen na chemické reakci oxidů síry s chemickou látkou.

Opakovaně použitelný

(reusable)

adjektivum označující výrobek, většinou obal, který je určen k vícenásobnému používání, např. skleněné pивní lahve.

Literatura: ČSN ISO 14021 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)

Organické zemědělství

(organic agriculture)

je systém řízení zemědělství podporující a zlepšující biodiverzitu, biologické cykly a půdní biologickou aktivitu. Je to zřejmě obecný pojem používaný především v USA. Ekologické zemědělství (viz) překládané jako organic farming je pojem konkrétní, vymezený v ČR zákonem č.242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství.

Literatura: www.nal.usda.gov/afsic/ofp

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

(Organization for Economic Cooperation and Development)

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj byla založena v r.1961 jako pokračovatel OEEC (Organisation for European Economic Cooperation, tj. Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci), která vznikla v r. 1948 s cílem napomáhat realizaci Marshallova plánu. Činnost OECD zahrnuje s výjimkou kultury a obranné politiky všechny oblasti činnosti vlád. Nejvyšším orgánem OECD je ministerská konference, která se schází jednou za rok. V době mezi ministerskými konferencemi řídí činnost OECD Rada OECD, která jedná 1x týdně na úrovni vedoucích stálých zastoupeních členských zemí za předsednictví generálního tajemníka. Výkonný výbor zasedá na úrovni vedoucích stálých delegací a připravuje podklady pro jednání Rady. Jeho členové jsou voleni na jeden rok na ministerské konferenci. ČR se stala 26. členem OECD dne 21.12.1995. Členy OECD k tomuto dni byly: Austrálie, Belgie, ČR, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Japonsko, Kanada, Lucembursko, Mexiko, Nizozemsko, Nový Zéland, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, SRN, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, USA a Velká Británie.

OZE viz Obnovitelné zdroje energie

Ozeleňování veřejné správy

System opatření směřující k ekologicky šetrnějšímu provozu kanceláře.

Environmentálně příznivé chování veřejné správy má dvojí význam. Kromě toho, že je veřejná správa významná spotřebitelka zboží a služeb, může být zároveň vzorem a významnou propagátorkou udržitelné spotřeby.

Výborným příkladem ozeleňování veřejné správy je ekologicky šetrný provoz kanceláře ombudsmana ČR. Provoz kanceláře ombudsmana je založen na následujících principech:

- princip preventivní ochrany životního prostředí
- princip šetření zdrojů
- princip předcházení vzniku odpadů
- princip environmentálně vhodného nakládání se vzniklými odpady
- princip omezení zátěže životního a pracovního prostředí nebezpečnými chemickými látkami
- princip podpory využívání lokálních zdrojů.

V praxi jsou tyto principy naplňovány těmito praktickými kroky:

- rozšíření nabídky stravování o produkty ekologického zemědělství
- v nabídce 5 druhů obědů pro zaměstnance je vždy jedno jídlo v kvalitě BIO
- kantýna prodává minerálky jen ve vratných lahvích
- minimalizace a separace odpadů
- třídění odpadů včetně jejich nebezpečných složek (baterie, zářivky, ...)
- omezení čisticích prostředků
- úspory vody a energie
- recyklovaný papír pro interní potřebu a pro část korespondence
- ověřují se možnosti minimalizace "*papírových*" výstupů (tedy využívání elektronické pošty a uchovávání některých dokumentů pouze v elektronické podobě
- ztlumilo se venkovní osvětlení a omezilo osvětlení méně frekventovaných prostor atd.

O ekologicky šetrném provozu informují informační tabule i www stránky kanceláře ombudsmana. Zdroj: STEP - Ekologicky šetrný provoz kanceláře ombudsmana.

Ozónová díra

(*ozone hole*)

Oblast atmosféry nad Antarktidou, kde jsou koncentrace stratosférického ozónu převážně v jarním období sníženy a v níž se projevuje zvýšené UV-záření.

Pasivní dům

Dle . normy ČSN 73 0540: "Pasivní domy jsou budovy s roční měrnou potřebou tepla na vytápění nepřesahující 15 kWh/(m²a). Takto nízkou energetickou potřebu budovy lze krýt bez použití obvyklé otopné soustavy, pouze se systémem nuceného větrání obsahujícím účinné zpětné získávání tepla z odváděného vzduchu (rekuperací) a malé zařízení pro dohřev vzduchu v období velmi nízkých venkovních teplot. Navíc musí být dosaženo návrhových teplot vnitřního vzduchu po provozní přestávce v přiměřené (a v projektové dokumentaci uvedené) době. Současně nemá u těchto budov celkové množství primární energie spojené s provozem budovy (vytápění, ohřev TUV a el. energie pro spotřebiče) překračovat hodnotu 120 kWh/(m²a).... "

Podnik

(enterprise)

je obecné označení pro ekonomicko právní subjekt, který tvoří jednu ze základních forem institucionálního uspořádání ekonomiky založené na výrobě zboží a poskytování služeb za úplatu. Smyslem podniku je organizování lidské činnosti v daném okruhu uspokojování cizích potřeb tak, aby byly uspokojeny i potřeby podnikatele. Jde-li o uspokojování hmotných potřeb, jedná se o výrobní podniky (průmyslové, zemědělské, stavební), které přetvářejí přírodní zdroje v požadované hmotné výrobky. Jiné potřeby mohou být upokojujovány poskytováním služeb, příkladem jsou obchodní podniky (velkoobchodní, maloobchodní), dopravní a zasilatelské podniky, peněžní podniky, komunikační podniky a pod. Cílem podnikatelské činnosti je zisk, resp. rozmnožení majetku, zvětšení bohatství. Z hlediska životního prostředí je velmi důležitý přístup podniku k ochraně životního prostředí, neboť každý podnik ovlivňuje životní prostředí svými materiálovými a energetickými toky čili svými vstupy a výstupy. Vhodně volenou environmentální strategií a používáním dobrovolných nástrojů environmentální politiky může podnik snižovat svůj negativní dopad na životní prostředí více než od něj vyžadují legislativní předpisy daného státu.

Literatura: Synek, M.a kol.: Nauka o podniku, VŠE 1995, ISBN 80-7079-892-0

Podnikatelská charta pro (trvale) udržitelný rozvoj

(Business Charter for Sustainable Development)

je soubor 16 zásad, které vypracovala Mezinárodní obchodní komora (International Commerce Chambre, zkr. ICC) na svém 64.zasedání v roce 1990. Zásady byly přijaty světovou podnikatelskou veřejností na druhé světové průmyslové konferenci o environmentálním managementu (The World Industry Conference on Environmental Management, zkr. WICEM) v dubnu 1991 a staly se vzorem pro vytvoření požadavků, jež musí splňovat environmentální manažerské systémy vytvářené dle ISO 14001 (viz) nebo dle EMAS (viz). Jedná se o následující zásady:

- 1) Společná priorita podniku. Uznat environmentální management jako jednu z nejvyšších priorit podniku a za klíčový nástroj trvale udržitelného rozvoje. Stanovovat politiku, programy a postupy provádění jednotlivých operací tak, aby nedocházelo ke znehodnocování životního prostředí.
- 2) Integrovaný management. Stanovenou politiku, programy a postupy plně integrovat do každého podnikání jako základní prvek managementu ve všech jeho funkcích.
- 3) Proces zdokonalování. Počínaje legislativními předpisy pokračovat ve zdokonalování politiky, chování podniku a programů týkajících se životního prostředí v souladu s technickým rozvojem, vědeckým poznáním, potřebami spotřebitelů a očekáváním veřejnosti, na mezinárodním poli používat stejná kritéria ochrany životního prostředí.
- 4) Vzdělávání zaměstnanců. Vzdělávat, školit a motivovat zaměstnance podniku k tomu, aby vykonávali svoji činnost způsobem šetrným k životnímu prostředí.
- 5) Priorita ohodnocení. Posoudit dopady na životní prostředí před započítím nové činnosti nebo projektu a před ukončením činnosti zařízení nebo před opuštěním dané lokality.
- 6) Výrobky a služby. Vyvíjet a poskytovat takové výrobky a služby, které nebudou mít nepřijatelný nebo nepřiměřený vliv na životní prostředí, budou bezpečné při používání, budou mít nízkou spotřebu energie a přírodních zdrojů a po použití je bude možné buď recyklovat, znovu použít anebo bezpečně zneškodnit.

- 7) Rady zákazníkům. Radit a tam, kde je to vhodné i vychovávat (zákazníky, distributory a veřejnost) k bezpečnému používání, přepravě, skladování a likvidaci dodávaných výrobků, analogický přístup aplikovat u služeb.
- 8) Provoz a zařízení. Vyvíjet, projektovat a provozovat zařízení s ohledem na efektivní využívání energie a materiálů, na udržitelné využívání obnovitelných zdrojů, na minimalizaci negativního vlivu na životní prostředí, tvorbu odpadu a na jenom bezpečné a zodpovědné odstraňování.
- 9) Výzkum. Provádět a podporovat výzkum environmentálních dopadů surovin, produktů, procesů, emisí a odpadů spojených s činností podniku a výzkum prostředků na minimalizaci těchto odpadů.
- 10) Preventivní přístup. V souladu s vědeckými a technickými poznatky modifikovat výrobu, prodej a způsob používání výrobků či služeb, popř. řízení činností tak, aby se předcházelo závažnému nebo nevratnému poškození životního prostředí.
- 11) Smluvní partneři a dodavatelé. Podporovat přijetí těchto zásad mezi smluvními partnery jednajícími ve jménu podniku, podněcovat je a tam, kde to je vhodné i vyžadovat zlepšení jejich jednání tak, aby bylo v souladu s jednáním podniku. Podněcovat širší akceptování těchto zásad u dodavatelů.
- 12) Připravenost na nepředvídané události. Tam, kde existuje nebezpečí významného rozsahu, zpracovat a udržovat pohotovostní plány ve spolupráci s pohotovostními službami a odpovědnými správními orgány se zvážením možných přeshraničních dopadů.
- 13) Přenos technologií. Přispívat k přenosu environmentálně vhodných technologií a řídicích postupů ve všech průmyslových odvětvích i veřejných službách.
- 14) Přispívat ke společnému úsilí. Přispívat k rozvoji státní a podnikatelské politiky, vládních a mezivládních programů, jakož i vzdělávacích iniciativ, jimiž se zvyšuje obecné povědomí o životním prostředí a jeho ochraně.
- 15) Otevřenost v otázkách vyvolávajících znepokojení. Podporovat otevřenost a dialog se zaměstnanci a veřejností. Předvídat a reagovat na jejich zájem o potenciální nebezpečí a dopady provozu, výrobků, odpadů nebo služeb včetně těch, které svým významem přesahují hranice anebo jsou celosvětově důležité.
- 16) Dodržování environmentálních předpisů a podávání zpráv. Měřit environmentální profil podniku, provádět pravidelné environmentální audity a hodnotit dodržování podnikových a právních předpisů a zásad Chart a periodicky poskytovat příslušné informace správní Radě, akcionářům, zaměstnancům, úřadům a veřejnosti.

Literatura:

Jonáš,F., Rohon,P., Sucharovová,D.: *Podnik a životní prostředí, část B1.1.*
Remtová,K.:*Vznik a vývoj nových systémů řízení podniků, vydavatel RAABE, 1998,*
ISBN 80-902189-5-4

Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj

(Business Council for Sustainable Development, zkr.BSD)

byla založena švýcarským podnikatelem Stephanem Schmidheinyem. Jejím hlavním cílem bylo připravit podnikatelskou perspektivu udržitelného rozvoje pro Světovou konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro v roce 1992 (viz). V roce 1993 se Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj spojila se Světovou průmyslovou radou pro životní prostředí (World Business Council for the Environment, zkr. WICE) a společně vytvořily Světovou podnikatelskou radu pro trvale udržitelný rozvoj (World Business Council for Sustainable Development, zkr. WBCSD).

POEMS

zkratka z anglického názvu: Pollution Prevention and Environmental Management Systems (Systémy environmentálního managementu a prevence znečištění) byl konzultační program zaměřený na současné zavádění metod prevence znečištění a systému environmentálního managementu v malých a středních podnicích s účelem zvýšit tak ekonomickou efektivitu zavádění EMS. Projekt byl zahájen 4.8.1998 a kromě ČR (národním manažerem byl CEMC Praha) se jej zúčastnilo ještě Německo (INEM Hamburk), Rakousko (poradenská firma BAUM) a Maďarsko (HCPC Budapešť). Projekt prokázal poměrně malý zájem podniků o zavádění EMS, neboť z téměř 300 kontaktovaných podniků se vlastního programu nakonec zúčastnilo jen 12 podniků

Posuzování vlivů na životní prostředí

(environmental impact assessment, zkratka)

EIA

je odborná expertiza nařízená zákonem. Jde o povinnost posoudit určité investiční záměry nebo činnosti ještě před jejich realizací z hlediska jejich vlivů na životní prostředí. Tato povinnost a formální postup s ní spojený, jakož i příslušné investiční záměry jsou uvedeny ve stejnojmenném zákoně č.100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí. Metodologický postup posuzování normován není.

Posuzování životního cyklu

(life-cycle assessment)

je informační analytický nástroj environmentální politiky s jehož pomocí lze určit všechny vlivy na životní prostředí, jež vykazuje analyzovaný výrobní systém, tj. od vlivů způsobených získáváním surovin potřebných k jeho výrobě včetně vlivů vzniklých v průběhu jeho výroby, spotřeby a zneškodňování jako odpadu.

V mezinárodní normě ISO 14040, kterou ČR přejala jako ČSN EN ISO 14040 Environmentální management – Posuzování životního cyklu – Zásady a osnova je metoda LCA definována jako: „shromažďování a vyhodnocování vstupů, výstupů a možných dopadů na životní prostředí výrobního systému během jeho celého životního cyklu“.

Provádění metody LCA je normalizované čtyřicítkovou dekádou řady norem ISO 14000 a v praxi se rozděluje do čtyř etap:

- stanovení cíle a rozsahu
- inventarizační analýza
- stanovení dopadu
- návrh na zlepšení.

Literatura:

ČSN EN ISO 14040 Zásady a osnova

ČSN EN ISO 14041 Stanovení cíle a rozsahu a inventarizační analýza

ČSN EN ISO 14042 Hodnocení dopadu

ČSN EN ISO 14043 Interpretace životního cyklu

ČSN ISO/TS 14047 Příklady aplikace ISO 14042

ČSN P ISO TS 14048 Formát dokumentace údajů

ČSN ISO/TR 14049 Příklady aplikace ISO 14041 pro stanovení cíle a rozsahu inventarizační analýzy

Remtová,K.: Posuzování životního cyklu – Metoda LCA, MŽP, Praha 2003

Potenciál globálního ohřevu

(Global Warming Potential)

Též potenciál radiační účinnosti plynů. Poměr radiační účinnosti libovolného plynu k účinnosti CO₂.

Prevence (předcházení) znečišťování (*pollution prevention*)

Předcházení znečišťování je pojem, který je užíván v USA místo pojmu čistší produkce (viz). Z mezinárodního pohledu jsou oba pojmy považovány za synonyma. Z hlediska českého jazyka bychom pojem čistší produkce mohly považovat za významově širší, neboť znečišťování životního prostředí je významově užší, zahrnuje jen vnášení látek do životního prostředí a ne celkové znehodnocování životního prostředí kam musíme zařadit i škodlivé vlivy vzniklé odběrem látek z ekosystémů, popřípadě změny ekosystémů způsobené kombinovanými odběrem i vnášením látek.

Principy udržitelného rozvoje

představují univerzální a dlouhodobě platné zásady na cestě k udržitelnému rozvoji.

Princip autoregulačního a sebedopůrného vývoje

Hledat a využívat přírodní a antropicky simulované autoregulační a sebedopůrné přírodní mechanismy. Podporovat uzavřené cykly výroby a spotřeby.

Princip efektivity, rozumné dostatečnosti a optimalizace

Zachovat optimální látkově-regulační cykly. Minimalizovat surovinové a energetické vstupy, redukovat neproduktivní, případně škodlivé výstupy a minimalizovat ztráty. Rozumně a šetrně využívat a zároveň chránit zdroje. Podporovat vhodné formy samozásobování. Cíleně řídit a sladovat všechny činnosti směrem k rovnováze, odstraňovat nežádoucí následky a zdroje nestability či rizik.

Princip ekologický

Zachování a podpora biodiverzity, vitality a odolnosti ekosystémů (původní ekosystémy). Optimalizovat prostorové uspořádání a funkční využití krajiny a zabezpečit ekologickou stabilitu. Zachovávat a podporovat systémy zabezpečující život. Minimalizovat negativní vlivy na životní prostředí. Minimalizovat využívání neobnovitelných zdrojů, upřednostnit využívání obnovitelných zdrojů při respektování jejich reprodukčních možností. Zavádět a rozvíjet nástroje environmentálně šetrné ekonomiky.

Princip emancipace a participace

Podporovat emancipaci sociokulturních skupin, které neporušují Ústavu a Listinu základních práv a svobod. Posílit účast obyvatel a ziskových a neziskových organizací, obcí a regionů na rozhodování a pocitu spoluzodpovědnosti za dění, a to v lokálním i globálním měřítku. Zesílení veřejné kontroly „zdola“. Umožnit přístup k veřejným statkům a službám všem sociokulturním skupinám, které neporušují Ústavu ČR a Listinu základních práv a svobod.

Princip implementace přijatých právních norem a dokumentů

ČR má v mnoha oblastech dostačující právní mechanismy, pokud situace stagnuje nebo se dokonce zhoršuje, může to být způsobeno tím, že do praxe nejsou uváděny příslušné právní normy a dokumenty. Analyzovat a prosazovat způsoby/mechanismy, kterými lze implementovat platné právní normy i právně nevymahatelné dokumenty (např. strategie a akční plány jednotlivých ministerstev apod.).

Princip kulturní a společenské integrity

Podporovat vnitřní rozvojový potenciál lokalit místo mechanicky importovaného rozvoje. Zachovat či obnovit pozitivní hodnoty krajiny. Podporovat partnerství a přátelské soužití všech sociokulturních skupin, které neporušují Ústavu ČR a Listinu základních práv a svobod. Podporovat místní kolorit, lidovou kulturu a duchovní atmosféru. Oživovat tradiční aktivity s citlivým využitím moderních technologií. Podporovat spontánní formy pomoci, resp. svépomoci.

Princip nenásilí

Nepoužívat a neschvalovat násilné řešení sporů a konfliktů. Uplatňovat a podporovat konsenzuální metody řešení sporů a řízení společnosti.

Princip podpory rozvoje lidských zdrojů

Podporovat zdravý životní styl a aktivní trávení volného času. Podporovat interaktivní formy výuky a celoživotní vzdělávání všech skupin obyvatelstva. Vytvářet podmínky pro optimální rozvoj lidských zdrojů ve všech sektorech společnosti.

Princip přechodu od pasivních politik a pasivní pomoci k aktivním politikám a aktivní pomoci

Týká se nejen sociální politiky, ale všech veřejných politik zaměřených na pomoc občanům, firmám, podnikům a regionům. Nahrazovat pasivní tj. finanční pomoc, dotace a dávky pomocí aktivní tj. Vytvářet podmínky pro svépomoc, nabízet poradenství, aktivně podporovat podnikání a veřejně-prospěšné práce, vytvářet nové pracovní a jiné příležitosti.

Princip respektování potřeb a práv budoucích generací

Zachovat možnost využívat existující zdroje i budoucím generacím. Zachovat stejná práva i pro budoucí generace.

Princip sociálně, eticky a environmentální příznivého hospodaření, rozhodování, řízení a chování

Náhled na problematiku UR a řešení problémů v synergickém působení politických, právních, ekonomických, sociálních, organizačních, výchovně-vzdělávacích a jiných nástrojů pro podporu hodnotových orientací, tvorby kultury a určování hodnot, stejné principy používat během vzniku, činnosti a budování příslušných institucí. Dodržování výše uvedených principů a jejich uplatňování v praxi.

Princip solidarity a partnerství

Podporovat solidaritu, partnerství, toleranci a porozumění. Podporovat vzájemnou pomoc a spoluzodpovědnost.

Princip subsidiarity

Zjednodušeně znamená, že se existující problémy mají řešit na nejnižší institucionální úrovni, na které jsou řešitelné. Postupovat podle vzorce: jedinec v tísní - pomoc rodiny - pomoc komunity (rodina, přátelé, sousedi, spolupracovníci, zaměstnavatel) - pomoc odpovídajících neziskových organizací - pomoc místních orgánů samosprávy a státní správy - pomoc centrálních orgánů veřejné správy - pomoc ze zahraničí (jiné státy a mezinárodní instituce). Organizace v tísní - pomoc komunity (zaměstnanci, obchodní partneři, dodavatelé) - pomoc místních orgánů samosprávy a státní správy - pomoc centrálních orgánů veřejné správy - pomoc ze zahraničí (jiné státy a mezinárodní instituce). Ohrožení životního prostředí, živých bytostí - pomoc jedince/ců a skupin žijících/vyskytujících se v dané lokalitě - pomoc odpovídajících neziskových organizací - pomoc místních orgánů samosprávy a státní správy - pomoc centrálních orgánů veřejné správy - pomoc ze

zahraničí (jiné státy a mezinárodní instituce).

Princip upřednostňování preventivní opatrnosti a předvídavosti, uznávání a napravování chyb

Upřednostňovat preventivní opatření a uznávat možná rizika před represí a odstraňováním nežádoucích následků činností. Upřednostňovat přístupy umožňující návrat k východiskovému stavu s cílem minimalizovat nevratné změny s těžko předvídatelnými důsledky. Bezodkladně zveřejňovat, odstraňovat nebo zmírňovat chyby a omyly.

Princip vnitrogenerační a mezigenerační rovnosti práv všech sociokulturních skupin

Zabezpečit lidská práva ve všech směrech. Zabezpečit rovnost všech sociokulturních skupin, které neporušují Ústavu ČR a Listinu základních práv a svobod. Zabezpečit práva ostatních živých bytostí.

Program environmentálního značení typu I

(Type I environmental labelling programme)

Program environmentálního značení typu I je oficiální název pro ekolabeling (viz).

V současné době existuje na světě nejméně 32 ekolabelingových programů.

Program EMAS

viz heslo EMAS

Propady emisí

Procesy, které absorbují danou látku (nejčastěji oxid uhličitý) z atmosféry.

Průkaz energetické náročnosti budovy

hodnotí budovu z hlediska všech energií, které do budovy vstupují - tedy z hlediska energie na vytápění, chlazení, ohřev teplé vody, větrání a osvětlení.

Průkaz energetické náročnosti budovy je dle vyhlášky 148/2007 Sb.od 1. 1. 2009 povinnou součástí dokumentace při výstavbě nových budov, dále při větších změnách stávajících budov s podlahovou plochou nad 1000 m² v případě, že dojde k ovlivnění energetické náročnosti budovy, a také při prodeji nebo nájmu těchto budov nebo jejich částí. Průkaz energetické náročnosti budovy přitom nesmí být starší 10 let. Povinnost zpracovat a na veřejně přístupném místě vystavit průkaz energetické náročnosti budovy budou mít také provozovatelé budov nad 1000 m² podlahové plochy využívaných pro školství, zdravotnictví, kulturu, obchod, sport, ubytovací a stravovací služby a také budovy veřejné správy a zákaznických středisek v odvětví vodního hospodářství, energetiky, dopravy a telekomunikací.

Předběžná opatrnost

Lze-li vzhledem k okolnostem předpokládat, že hrozí nebezpečí nevratného nebo závažného poškození životního prostředí, nesmějí být pochybnosti, zda k takovému poškození skutečně dojde, důvodem pro odklad opatření, jež mají poškození zabránit. To znamená, že je třeba učinit veškerá opatření, aby se zabránilo možným negativním vlivům určité činnosti, ačkoli není vždy k dispozici dostatek přesných a nepochybných údajů dokazujících, že taková činnost negativní vliv na životní prostředí skutečně mít bude.

Přírodní aktiva

zahrnují biologická (vyrobená i nevyrobená - divoká) aktiva, půdu a vodní plochy a jejich ekosystémy, podzemní aktiva a ovzduší.

Přírodní kapitál

přírodní aktiva v jejich úloze poskytovatele přírodních zdrojů a environmentálních služeb pro společenskou produkci. Má podle ekologických ekonomů vyšší hodnotu, než jen hodnotu užitnou. Zahrnuje potenciální užitky (související s potřebami budoucích generací) a vnitřní hodnotu existence přírodních statků jako součásti přírodního bohatství

Přírodní kapitalismus

(natural capitalism)

Směr v ekonomickém obchodním uvažování, který hledá synergii (spolupůsobení) trvalé udržitelnosti a obchodního úspěchu. Heslo: jednejte ekologicky a ono se vám to vyplatí. Základní představa: Firmy, které jako první přejdou na "přírodní kapitalismus" uspějí v konkurenci a vytlačí firmy, které zůstanou při starých "nepřírodních" způsobech. "Přírodní kapitalismus je výhodný pro přírodu, zisky i konkurenceschopnost". Nekritizuje základní paradigmaty ekonomické teorie, je orientovaný na změny manažerského přístupu a technologie na úrovni firem.

Literatura: von Weizsacker a kol.: Faktor čtyři, nověji: Lovins, AB, H. Lovins(ová) a Paul Hawken: Natural Capitalism

Přírodní statky (viz Veřejné statky)

Rámcová úmluva OSN o změně klimatu

Mezinárodní úmluva podepsaná v červnu 1992 v Rio de Janeiro, vytyčující základní povinnosti jednotlivých skupin států s ohledem na rostoucí riziko globální změny klimatu.

REACH

(registrace, evaluace a autorizace chemických látek)

Nařízení č. 1907/2006 Evropského parlamentu o registraci, hodnocení, povolování a omezování chemických látek. Účelem tohoto nařízení je především zajistit účinné fungování společného trhu pro chemické látky, ochranu lidského zdraví a životního prostředí před nežádoucími účinky chemických látek.

Nařízení se vztahuje na látky, které jsou vyráběné nebo dovážené v množství od jedné tuny za rok. Výrobci, dovozci a následní uživatelé látek samotných nebo obsažených v přípravcích a v předmětech musí po zpracování předepsané zprávy o chemické bezpečnosti a vyhodnocení míry rizika požádat o jejich registraci u Evropské Chemické Agentury, která posoudí správnost a úplnost předložených dokladů, včetně rizik spojených s jejich používáním. Zanedbání registrace znamená, že látka nemůže být v členských zemích EU vyráběna a nemůže být do těchto zemí dovážena. K zajištění vysoké úrovně ochrany lidského zdraví a životního prostředí bude věnována velká pozornost látkám mimořádně nebezpečným jako jsou například látky karcinogenní, mutagenní, toxické pro reprodukci atd., jejichž použití

může být omezováno a vyžadována jejich náhrada bezpečnějšími alternativními látkami nebo technologiemi. Nařízení č. 1907/2006 nabylo účinnosti 1. 6. 2007. Registrace bude probíhat postupně v průběhu 11 let v závislosti na jejich vyráběném či dováženém množství a nebezpečných vlastnostech.

REC

zkratka z anglického názvu: Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, tj. Regionální environmentální centrum pro střední a východní Evropu

Recyklace

(recycling)

nebo-li znovuzískání či opětné získání je jeden ze způsobů využití odpadu, kdy se z odpadu vhodným výrobním procesem získá některá z původních surovin, například kov ze slitiny kovů (lit.1), který se opět průmyslově zpracuje na další výrobky buď v recyklačním anebo v jiném závodě. Viz také termíny: recyklovatelný, recyklovaný materiál.

Literatura: 1) *Zákon č.106/2005 Sb., úplné znění zákona č.185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů.*

Recyklovatelný

(recyclable)

podle lit.1jde o termín charakterizující výrobek, obal nebo připojené součásti, které mohou být odkloněny z odpadního toku prostřednictvím použitelných procesů a programů, a které mohou být shromažďovány, zpracovávány a vráceny pro užívání ve formě suroviny nebo výrobku. Viz také termín recyklace.

Literatura: 1) *ČSN ISO 14021 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*

Recyklovaný materiál

(recycled material)

je materiál, který byl znovu zpracován ze zhodnoceného (znovuzískaného) materiálu ve výrobním procesu a zapracovaný do konečného výrobku nebo do součásti pro začlenění do výrobku.

Literatura: 1) *ČSN ISO 14021 Environmentální značky a prohlášení – Vlastní environmentální tvrzení (typ II environmentálního značení)*

Referenční dokumenty nejlepších dostupných technik

(BAT Reference Documents, zkratka BREF)

jsou výsledkem výměny informací o nejlepších dostupných technikách (zkratka BAT, viz), které shrnují a doporučují. BREF jsou postupně zveřejňovány pro všechny sledované činnosti, které spadají pod IPPC (viz). Existují referenční dokumenty nejlepších dostupných technik (čili BREFy) pro textilní průmysl, BREFy pro sklářský průmysl atp. Některé činnosti nejsou charakteristické jen pro jedno průmyslové odvětví (např. chladicí systémy) a pak se jedná o tzv. mezisektorové nejlepší dostupné techniky a jejich referenční dokumenty tvoří samostatnou skupinu tzv. horizontální (průřezové) BREFy.

Literatura: *Instrukce pro aplikaci aneb nebojte se Zákona č.76/2002 Sb., o integrované prevenci, Agentura integrované prevence, ČEÚ Praha 2003*

Registr povolených geneticky modifikovaných organismů

Seznam schválených geneticky modifikovaných organismů provozuje Ministerstvo životního prostředí na základě ustanovení zákona č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organizmy a produkty. Obsahuje GMO schválené pro uzavřené nakládání, pro uvádění do životního prostředí a pro uvádění do oběhu. On line přístup: <http://www.env.cz/AIS/web.nsf/pages/gmo>

Registr uživatelů geneticky modifikovaných organismů

Seznam uživatelů GMO s oprávněním na základě oznámení i na základě povolení dle zákona č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organizmy a produkty zveřejňuje Ministerstvo životního prostředí. On line přístup: <http://www.env.cz/AIS/web.nsf/pages/gmo>

REZZO

Registr emisí a zdrojů znečišťování ovzduší (REZZO)

Registr emisí a zdrojů znečišťování ovzduší (REZZO) je v návaznosti na druhy zdrojů a jejich tepelné výkony členěn na:

REZZO 1 - zahrnuje stacionární zařízení ke spalování paliv o tepelném výkonu 5 MW a vyšším a zařízení zvláště závažných technologických procesů. Zařízení uvedené skupiny jsou označována jako „velké zdroje znečišťování“.

REZZO 2 - zahrnuje technologické objekty obsahující stacionární zařízení ke spalování paliv o tepelném výkonu od 0,2 do 5 MW a zařízení závažných technologických procesů, jakož i uhelné lomy a obdobné plochy s možností hoření, zapaření nebo úletu znečišťujících látek. Uvedená skupina je označována jako „střední zdroje znečišťování“.

REZZO 3 - zahrnuje technologické objekty obsahující stacionární zařízení ke spalování paliv o tepelném výkonu nižším než 0,2 MW, zařízení technologických procesů nespádajících do kategorie velkých a středních zdrojů znečišťování, plochy, na kterých jsou prováděny práce, které mohou způsobovat znečišťování ovzduší, skládky paliv, surovin, produktů a odpadů a zachycených exhalátů a jiné stavby, zařízení a činnosti výrazně znečišťující ovzduší. Uvedená skupina je označována jako „malé zdroje znečišťování“.

REZZO 4 - zahrnuje mobilní zařízení se spalovacími nebo jinými motory, které znečišťují ovzduší, zejména silniční a motorová vozidla, železniční kolejová vozidla, plavidla a letadla. Uvedená skupina je označována jako „mobilní zdroje znečišťování“.

Rozšířené národní účty

zahrnují účty jak ve fyzických, tak peněžních jednotkách. Mezi jednotlivé typy patří:

- účty aktiv (přírodní zdroje)
- účty emisí
- účty materiálových toků
- satelitní účty výdajů na ochranu ŽP
- účty eko-průmyslu
- účty řízení zdrojů

Literatura: Ing. Iva Ritschelová, CSc a kol. , Ekonomické nástroje pro trvale udržitelný rozvoj České republiky, Environmentální a ekonomické účetnictví

Riziko

(risk)

vyjadřuje pravděpodobnost, se kterou dojde za definovaných podmínek expozice k projevu nepříznivého účinku. V číselném vyjádření se tato pravděpodobnost může pohybovat od 0 (k poškození vůbec nedojde) do 1 (k poškození dojde ve všech případech).

Rozpojení vazby

(decoupling)

pojem vyjadřující v oblasti udržitelného rozvoje a průmyslové ekologie oddělení tempa ekonomického růstu (zvyšující se počet výrobků, produkce) od tempa zvyšování zátěže životního prostředí (produkce emisí, odpadů, nárůstu spotřeby energie apod.).

Rozšířená odpovědnost výrobce

(extended producer responsibility)

je pojem, který bývá mylně označován jako nástroj environmentální politiky. V podstatě však nejde o nástroj, nýbrž o doporučený přístup k řešení problémů, jenž lze v praxi realizovat různými nástroji.

Pojem zavedl do praxe Švéd Thomas Lindhqvist. Navazoval tak na "integrováný management řetězce", zavedený v Nizozemí v roce 1989. Lindhqvist definuje rozšířenou odpovědnost výrobce jako:

"pojem, podle něhož výrobci a dovozci nesou určitý stupeň odpovědnosti za environmentální dopad svých výrobků v průběhu jejich celého životního cyklu, tj. včetně dopadu horní části cyklu, jež závisí na výběru materiálů pro výrobek a dopadu tomu odpovídajících výrobních procesů a dopadu dolní části cyklu, jenž je dán použitím výrobku a jeho zneškodněním. Výrobci by měli přijmout svou odpovědnost a konstruovat své výrobky tak, aby minimalizovali environmentální dopad jejich životních cyklů a akceptovat právní, fyzikální a ekonomickou odpovědnost za environmentální dopad, který nemohl být eliminován konstrukcí".

Pojem "rozšířená odpovědnost výrobce" získal značnou publicitu uvedením na Summitu země v roce 1992 a OECD uvedla jeho oficiální definici:

"rozšířená odpovědnost výrobce je politický princip, jehož úkolem je podporovat snižování negativního dopadu výrobních systémů na životní prostředí v celém jejich životním cyklu tím, že odpovědnost výrobce produktu bude rozšířena do různých částí životního cyklu, speciálně pak na odběr, recyklaci a závěrečné zneškodnění produktu".

Literatura: 1) Lindhqvist, T.: Extended Producer Responsibility in Cleaner Production, IIIIEE Dissertations 2000:2, Lund University, Sweden

2) *Waiting for Delivery, International Coalition for Sustainable Production and Consumption, (publikováno v r.1992 na Summitu Země)*

RVUR

Rada vlády pro udržitelný rozvoj

Scénář "business-as-usual"

Scénář dalšího vývoje ve spotřebě energie a emisích skleníkových plynů, který nepředpokládá žádné zásadní změny v porovnání se současným stavem.

SEA

zkratka z anglického výrazu strategic environmental assessment, viz heslo strategická EIA)

SERIEE

Evropský systém sběru ekonomických informací o životním prostředí
(*European System for the Collection of Economic Information on the Environment*)

SIA

(*Sustainability Impact Assessment*)

posuzování existujících strategických a koncepčních dokumentů z hlediska principů udržitelného rozvoje

Služby přírody

Pohled na ekosystémy a na celou přírodu, živou i neživou, jako na zdroj statků a služeb, bez kterých by nebyl možný život lidské společnosti.

Služby přírody můžeme dále rozdělit na: Služby a statky „zásobovací“, např. poskytování potravin, dřeva, vláknů, biochemikálií, ale i vody. Služby „regulační“, jako je např. regulace klimatu, samočisticí schopnost atmosféry a vody. Služby „kulturní“, např. rekreace, estetická a duchovní inspirace.

Skleníkový efekt

je proces, při kterém [atmosféra](#) způsobuje ohřívání [planety](#) tím, že [absorbuje](#) dopadající sluneční záření a zároveň brání jeho zpětnému odrazu do prostoru. Přírodní skleníkový efekt se vyskytuje přirozeně na Zemi téměř od samotného počátku jejího vzniku. Účinek přirozeného skleníkového efektu se stal nezbytným předpokladem života na Zemi, protože bez výskytu přirozených skleníkových plynů by průměrná teplota při povrchu Země byla $-18\text{ }^{\circ}\text{C}$.

[Antropogenní](#) skleníkový efekt vzniká v důsledku lidské činnosti (nejčastěji spalování fosilních paliv, kácení lesů a globální změny krajiny, ...) a velmi pravděpodobně způsobuje [globální oteplování](#).

Skleníkové plyny

jsou [plyny](#), vyskytující se v [atmosféře](#) Země, absorbující dlouhovlnné [infračervené záření](#), díky čemuž je ohřívána spodní vrstva [atmosféry](#) a [zemský povrch](#).

Skleníkovými plyny v atmosféře přirozeného původu jsou vodní pára, oxid uhličitý a metan; skleníkovými plyny antropogenního původu jsou oxid uhličitý, metan, oxid dusný, částečně a zcela fluorované uhlovodíky, fluorid sírový (jejich emise jsou kontrolovány Kjótským protokolem a Rámcovou úmluvou), tvrdé (CFC) a měkké freony (HCFC), halony (jejichž použití je kontrolováno Montrealským protokolem a jeho dodatky) a řada dalších plynů (např. SF_6 , NF_3 , CF_4). Koncentrace CO_2 vzrostla od roku 1750 o 31% na hodnotu 367 ppm v roce 1999 a jde tak pravděpodobně o nejvyšší hodnotu, které bylo za uplynulých 400 tisíc let dosaženo. Koncentrace CH_4 za stejné období vzrostly o 151%, koncentrace N_2O o 17 %.

Fluorované uhlovodíky a fluorid sírový jsou látkami novými, které se kolem roku 1750 nevyskytovaly.

Služby životního prostředí

kvalitativní funkce přírodních nevyrobených aktiv: půdy, vody a ovzduší a jejich biotů. Jsou rozlišovány tři základní typy environmentálních služeb: zneškodňovací služby - vyjadřují funkci životního prostředí jako absorpčního prostředí pro odpady; produkční služby - vyjadřují funkci životního prostředí jako zdroje inputů pro výrobu a spotřebu; spotřebitelské služby - vyjadřují funkci životního prostředí jako zdroje uspokojování fyziologických, rekreačních a dalších potřeb lidstva.

Směrnice EU

(directive EU)

Směrnice EU je závazná pro určitý členský stát jen pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo. Musí být do vnitrostátního právního řádu začleněna ve stanovené lhůtě formou obecně závazného právního předpisu, přičemž volba formy a metod dosažení výsledku je už záležitostí jen příslušného státu.

Sociální odpovědnost společností

(corporate social responsibility, zkratka CSR)

je pojem označující nutnost integrace sociálních a environmentálních ohledů do podnikatelských aktivit, a to na základě dobrovolnosti a spolupráce se zájmovými skupinami. Pro realizaci tohoto podnikatelského přístupu v praxi je nutno podporovat vznik a synergické působení: sociálně odpovědného managementu, sociálně odpovědné spotřeby a sociálně odpovědného investování. I když je dnes známo mnoho nástrojů, které je možné pro daný účel použít, např. kodexy chování, standardy managementu, reportování, značení produktů apod., zůstává problémem nalezení jejich optimální integrace. Diskusi o tomto problému zahájila Evropská komise v červenci 2001 vydáním zelené knihy (viz) s názvem: „Podpora Evropského rámce sociální odpovědnosti společností“. V roce 2002 bylo vydáno Sdělení Komise (lit.1) a založeno Forum CSR (lit.2). Danou problematikou se zabývá také Mezinárodní organizace práce (lit.3) a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (lit.4). Výhledově se uvažuje o vydání mezinárodní normy.

Literatura:

1) *Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable Development, Brussels, 2nd July 2002, COM(2002)347 final*

2) *European Multistakeholder Forum on CSR, June 2004*

3) *Business and Code of Conduct Implementation, International Labour Organization 2003*

4) *Codes of Corporate Conduct: Expanded Review of their Contents, OECD 2001*

Společné evropské indikátory

(European Common indicators)

Jedná se o sadu indikátorů udržitelnosti (viz), kterou v rámci společného projektu vypracovala Evropská komise, Evropská agentura pro životní prostředí a Expertní skupiny pro městské životní prostředí. Výsledky projektu byly prezentovány na třetí Evropské konferenci měst pro udržitelný rozvoj v únoru 2000 a po dvouleté testovací fázi byl projekt v únoru 2003 ukončen. Sada indikátorů obsahuje jeden zastřešující indikátor, tzv. ekologickou stopu (viz) a 10 následujících tzv. titulkových indikátorů:

- 1) Průměrná spokojenost s životem v obci (v místním společenství)
- 2) Emise CO₂ na obyvatele
- 3) Podíl cest uskutečňovaných soukromou motorovou dopravou

- 4) Podíl obyvatel žijících ve vzdálenosti 300m od veřejných zelených ploch s velikostí větší než 5000 m²
- 5) Počet případů s překročením imisního limitu pro PM 10
- 6) Podíl dětí dopravujících se do školy autem
- 7) Podíl certifikovaných podniků se zavedeným EMS (součet EMS dle ISO 14001 (viz) a EMAS (viz)) z celkového počtu podniků
- 8) Podíl obyvatel vystavených působení hluku L > 55 dB (A)
- 9) Podíl chráněných území
- 10) Podíl spotřebitelů kupujících „udržitelné“ výrobky.

Pojem titulkový znamená, že indikátory mohou být ještě doplněny místními, národními a odvětvovými indikátory. V roce 2004 byly do projektu „Společné evropské indikátory – K profilu udržitelného rozvoje na místní úrovni“ zapojena následující města a regiony v ČR: Krnov, Hradec Králové, Svitavy, Vsetín, Záhora. Zavádění místních indikátorů v českých městech a obcích podporuje TIMUR (viz).
Literatura: 1) Praha - životní prostředí 2004, magistrát hlavního města Prahy 2005

Společné projekty

(Joint Implementation)

Společný projekt mezi dvěma státy, které musí snížit své emise. Projekt je realizován v tom ze států, kde náklady na snížení emisí jsou nižší. Oba státy si uspořené emise rozdělí.

Společné projekty v pilotní fázi

(Activities Implemented Jointly)

Společný projekt mezi dvěma státy, které musí snížit své emise. Projekt je realizován v tom z ze států, kde náklady na snížení emisí jsou nižší. K dělení uspořené množství emisí nedochází, neboť se jedná pouze o zkušební fázi.

Stabilizace emisí

Snaha o dosažení určité hodnoty koncentrací emisí skleníkových plynů.

Státní program EVVO ČR

Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (SP EVVO) zaměřený mimo jiné na environmentální vzdělávání veřejné správy, byl přijat vládním usnesením č.1948 ze dne 23.října 2000. Koordinací EVVO je pověřena Meziresortní pracovní skupina ustanovená při MŽP ČR. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je gestorem školského environmentálního vzdělávání. Na EVVO se podílejí správy národních parků, Správa ochrany přírody, CENIA, česká informační agentura životního prostředí a některé nevládní ekologické organizace, hlavně Český svaz ochránců přírody, Síť ekologických poraden STEP, Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina a jiní

Strategická EIA

(strategic environmental assessment)

SEA

je posuzování vlivů strategií, plánů, programů, politik a koncepcí na životní prostředí. Na rozdíl od EIA, která posuzuje již jednotlivé konkrétní záměry, posuzuje SEA obecnější koncepční materiály se střednědobým a dlouhodobým výhledem, obvykle na regionální nebo celostátní úrovni.

Strategické plánování měst a obcí

Strategické plánování obcí, měst a regionů je jedním z klíčových faktorů pro vyvážený a komplexní rozvoj území s ohledem na respektování zásad trvale udržitelného rozvoje. Regiony a obce specifikují prostřednictvím partnerství jednotlivých sektorů (veřejného, neziskového a podnikatelského), hlavní směry a cíle rozvoje včetně prostředků k jejich dosažení. Strategické plánování zlepšuje pozici místních samospráv pro získávání vnějších finančních zdrojů, zejména dotací. Umožňuje také obcím a regionům využívat své zdroje a efektivněji hospodařit se svými finančními prostředky. Prostřednictvím zpracování a uplatňování kvalitních strategických rozvojových koncepcí, územních plánů a dalších dokumentů pro střednědobé a dlouhodobé plánování na úrovni obcí a regionů lze propojit ekonomický a sociální růst s aspektem kvality životního prostředí.

Strategie udržitelného rozvoje

Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN o dalším plnění Agendy 21 a závěrů UNCED (UNGASS, New York, 1997) konstatovalo neuspokojivý stav v prosazování udržitelného rozvoje a vyzvalo státy k zvýšení efektivnosti provádění Agendy 21, včetně zpracování a realizace národních strategií udržitelného rozvoje a ustavení národních institucí pro udržitelný rozvoj. K posilování programového a institucionálního zajištění udržitelného rozvoje vyzval také Světový summit OSN o udržitelném rozvoji (Johannesburg, 2002).

Strategie udržitelného rozvoje je dokument vymezující hlavní strategické cíle k dosažení udržitelného rozvoje i způsoby a cesty, které umožňují tyto cíle naplnit. Česká republika má vlastní strategii udržitelného rozvoje od konce roku 2004. Celorepubliková strategie je zastřešujícím dokumentem pro tvorbu krajských a obecních strategií udržitelného rozvoje. Na strategie obvykle navazují tzv. Akční plány.

Subsidiarita

(subsidiarity)

pojem označující princip, podle něhož jsou všechna opatření a pravomoci vykonávány na nejnižším stupni správy, který umožňuje jejich realizaci nebo výkon.

Suburbanizace

Suburbanizace je proces, při kterém se existující aktivity (administrativa, bydlení, logistika, obchod, služby, výroba) přesunují z centrálních částí kompaktně zastavěného území měst na volné plochy mimo kompaktní zástavbu a do lokalit u administrativních hranic měst, resp. za tyto hranice v rámci území metropolitních regionů či aglomerací. Součástí suburbanizačního procesu je rovněž alokace nově vznikajících aktivit do těchto oblastí prostorově výrazně oddělených od kompaktních měst a přitom s nimi funkčně spjatých silnými vazbami. Suburbanizace je vyvolána neustále rostoucími prostorovými nároky a požadavky na komfort ze strany jednotlivců i organizací.

Summit Země

(earth summit)

světová konference o životním prostředí a rozvoji, která se konala 3. až 14. června 1992 v Rio de Janeiro jako třetí mezinárodní konference věnující se základním otázkám životního prostředí. (tyto konference se konají každých deset let. první byla ve Stockholmu v r.1972, druhá v Nairobi v r.1982 a čtvrtá v Johannesburgu v r.2002.) Výsledkem summitu země, což byla do té doby největší konference na nejvyšší úrovni (účastnilo se jí 178 států), bylo pět dokumentů:

1. Deklarace z Rio de Janeiro o životním prostředí a rozvoji
2. Agenda 21 (viz)
3. Zásady obhospodařování lesů
4. Úmluva o změně klimatu
5. Úmluva o ochraně biologické rozmanitosti

Literatura: Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, Rio de Janeiro

3.-14.června 1992, Dokumenty a komentáře, editor B.Moldan, Management Press, Praha 1993

Systém environmentálně přizpůsobených ekonomických účtů

(též Systém environmentálního a ekonomického účetnictví)

SEEA

satelitní systém k systému národních účtů (SNA). Vytváří prostor pro implementaci ekologického faktoru do systému národních účtů a identifikaci příspěvku životního prostředí a jeho jednotlivých složek pro ekonomický rozvoj společnosti. Zároveň s tím vytváří prostor pro indikaci udržitelnosti využívání životního prostředí z hlediska budoucích generací.

Výstavba integrovaného systému environmentálního a ekonomického účetnictví (SEEA) je spojena s realizací celé řady kroků, mezi které patří:

identifikace materiálových a finančních toků a zásob spojených s problematikou vlivu společenských aktivit na životní prostředí, metodické rozpracování a následná kvantifikace environmentálně upravených makroekonomických agregátů, identifikace a vytváření vzájemných vazeb mezi účty ve fyzických a monetárních jednotkách, kvantifikace nákladů a výnosů spojená s využíváním přírodních statků a služeb poskytovaných životním prostředím, rozšíření pojetí účetního systému o možnosti hodnocení společenských aktivit z hlediska trvale udržitelného rozvoje.

Literatura: Ritschelová a kol., Ekonomické nástroje pro trvale udržitelný rozvoj ČR

Světová komise pro životní prostředí a rozvoj

(World commission on environment and development)

Vzhledem k neutěšenému stavu životního prostředí a rozvoje společnosti odsouhlasilo na podzim roku 1983 Valné shromáždění OSN vytvoření nezávislé Světové komise pro životní prostředí a rozvoj, která měla:

- navrhnout dlouhodobé ekologické strategie zajišťující udržitelný rozvoj do roku 2000 a dále,
- doporučit takové způsoby péče o životní prostředí, které se mohou stát předmětem významné spolupráce mezi rozvojovými zeměmi a zeměmi na různých stupních hospodářského a společenského rozvoje a které povedou ke společným, mnohostranně přínosným cílům respektujícím vzájemné vztahy mezi lidmi, zdroji, prostředím a rozvojem,

- posoudit způsoby a prostředky, jejichž prostřednictvím může mezinárodní společenství účinněji pečovat o životní prostředí,
- formulovat společné představy o dlouhodobých otázkách životního prostředí a příslušných krocích potřebných k úspěšné realizaci programů k jeho ochraně a zlepšování, o dlouhodobém programu činnosti v příštím desetiletí a o cílech, k nimž by mělo směřovat lidské společenství.

Vedením této Komise pověřilo OSN paní Brundtlandovou, která v té době byla norskou premiérkou. Místopředsedou byl jmenován Mansou Khalid ze Súdánu. Komise měla ještě dalších 21 členů, kteří byli vybráni z nejrůznějších zemí. Komise pořádala veřejná slyšení po celém světě a v roce 1987 ukončila svoji činnost a výsledky zveřejnila v tzv. Tokijské deklaraci. Mezi jiným je zde formulován pojem trvale udržitelný rozvoj (viz), jako základní princip, který musí společnost akceptovat, jestliže se má pozitivně rozvíjet. Práce Komise je detailně popsána v publikaci: *Our common future (Naše společná budoucnost)*, která je dostupná v českém překladu. Vzhledem k tomu, že vymezení pojmu trvale udržitelný rozvoj má velký význam pro ochranu životního prostředí, neboť před ostatními způsoby ochrany životního prostředí preferuje preventivní strategii (viz), navázaly na práci Komise nově vzniklé organizace, především při OSN vzniklá Světová rada pro trvale udržitelný rozvoj. Hlavní náplní těchto organizací bylo navržení plánu realizace trvale udržitelného rozvoje, který byl v roce 1992 projednán a schválen na Summitu Země (viz) v Rio de Janeiro a znovu potvrzen na Světovém summitu o udržitelném rozvoji (viz) v Johannesburgu v roce 2002.

Literatura: *Světová komise pro životní prostředí a rozvoj: Naše společná budoucnost, Academia Praha 1991*

Světová organizace pro ekoznačení

(Global ecolabelling network)

je nezisková asociace sdružující organizace, které provozují ekolabelingové systémy nebo-li environmentální značení I.typu. Vedle těchto organizací jsou přidruženými členy GEN ještě další dvě organizace, které samy o sobě neprovozují ekolabelingové systémy, ale působí na poli ekoznačení. Jedná se o Spotřebitelský výbor (Consumer's Choice Council, USA) a o Mezinárodní alianci pro sociální a environmentální akreditaci a označování (International Social and Environmental Accreditation and Labelling Alliance, zkratka ISEAL). GEN byl založen v roce 1994, aby :

1. zlepšoval, podporoval a rozvíjel ekoznačení,
2. zajišťoval výměnu informací a harmonizaci mezi svými členy
3. usnadňoval přístup k informacím o ekoznačení všem zájemcům
4. podporoval ekoznačení v mezinárodních organizacích
5. povzbuzoval poptávku a nabídku ekologicky šetrnějších produktů, tj. zboží a služeb.

Po organizační stránce řídí GEN každoročně volené představenstvo, které se schází 2-3 za rok. V současné době je předsedkyní paní Ning Yu z ekolabelingového programu Green Mark (Zelená značka) Republiky Číny. Každodenní provoz je administrativně řízen Kanceláří pro všeobecnou agendu (General Affairs Office – GAO) a Sekretariátem. GAO byl ustanoven v r.1995 a sídlí v Japonsku v Japan Environmental Association. Služby Sekretariátu poskytuje od roku 1999 kanadská společnost TerraChoice Environmental Services Inc. Gen vydává oficiální zpravodaj: GENews, který je dostupný na webových stránkách: www.gen.gr.jp.

V současné době je členem GENU už 27 organizací včetně programů Filipínská zelená volba (Green Choice Phillipines, zkratka GCP) patřící Nadaci Clean & Green a

Singapurské zelené pečeti (Singapore Green Label Seal, zkratka SGLS) patřící Singapurské environmentální radě, které se staly členy v roce 2004.

Český Národní program ekologicky šetrných výrobků se stal členem GENU v říjnu 1999 na zasedání v kanadské Ottavě. V roce 2003 proběhlo zasedání GENU v Praze v hotelu Pyramida.

Světová podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj

(World Business Council for Sustainable Development, zkr. WBCSD).

vznikla v roce 1993 spojením Podnikatelské rady pro trvale udržitelný rozvoj (*Business Council for Sustainable Development, zkr. BSD*) se Světovou průmyslovou radou pro životní prostředí (*World Business Council for the Environment, zkr. WICE*). WBCSD je významnou světovou organizací podnikatelů jejímž posláním je podporovat udržitelný rozvoj průmyslu. Sdružuje přes 120 podniků, bank a regionálních rad pro udržitelný rozvoj z 36 států všech kontinentů. V ČR byla založena Česká podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj v roce 1993.

Světový summit o udržitelném rozvoji

(World summit on sustainable development)

je čtvrtá světová konference OSN, které se konají pravidelně po deseti letech od r. 1972 (první konference ve Stockholmu, druhá v Nairobi, třetí v Rio de Janeiro), aby řešily základní otázky životního prostředí a dalšího rozvoje. Světový summit o udržitelném rozvoji se konal v Jihoafrické republice v Johannesburgu od 26.8. do 4.9.2002. Zúčastnilo se jej více jak 21 tisíc delegátů ze 191 zemí a byly na něm přijaty dva dokumenty:

1. Johannesburgská deklarace o udržitelném rozvoji
2. Implementační plán.

Pojem implementační, který je převzat z anglického slova „implement“, jež znamená zavedení, realizaci něčeho (systému, programu) je v podstatě pro tento summit charakteristický, neboť cílem Summitu nebylo uzavírání nových závazků či formulování nových koncepcí, ale hledání cest jak splnit závazky z předešlého Summitu Země konaného v Rio de Janeiro v roce 1992. K plnění těchto závazků se účastníci znovu zavázali už jmenovanou Deklarací, která má proklamační charakter a obsahuje 37 bodů. Realizací udržitelného rozvoje se věnuje Implementační plán, který má celkem 170 bodů rozdělených do následujících oddílů:

- I. Úvod (1-6 bodů)
- II. Vymýcení chudoby (7-13 bodů)
- III. Změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby (14 – 23 bodů)
- IV. Ochrana a řízení základny přírodních zdrojů pro hospodářský a sociální rozvoj (24 – 46 bodů)
- V. Udržitelný rozvoj v globalizujícím světě (24- 52 bodů)
- VI. Zdraví a udržitelný rozvoj (53-57 bodů)
- VII. Udržitelný rozvoj malých ostrovních států (58-61 bodů)
- VIII. Udržitelný rozvoj Afriky (62-71 bodů)
- IX. Další regionální iniciativy (63-80 bodů)
- X. Prostředky implementace (81-136 bodů)
- XI. Institucionální rámec pro udržitelný rozvoj (137-170 bodů).

Literatura: 1) www.johannesburgsummit.org

SWOT analýza

(SWOT analysis)

SWOT analýza je standardní metoda používaná k přehlednému, v podstatě tabelárnímu, znázornění silných a slabých stránek posuzovaného objektu nebo-li jeho pozitiv a negativ z hlediska zamýšleného použití. Zkratka SWOT je vytvořena z počátečních písmen anglických slov: strong (silný), weak (slabý), opportunity (příležitost), threat (hrozby). Při tabelárním znázornění jsou silné stránky a z nich vyplývající příležitosti (S – O) uvedeny v jedné horizontále a pod nimi pak po zapsání příslušných atributů, jsou opět v jedné horizontále uvedeny slabé stránky objektu a případné hrozby, problémy, ke kterým může dojít (W – T).

Výhodou SWOT analýzy je možnost rychlé orientace v pozitivěch a negativěch posuzovaného objektu z hlediska jeho zamýšleného použití. Je však nutné mít na paměti, že předpokladem této výhody, je provedení vyčerpávající a objektivní analýzy posuzovaného objektu, oddělení nepodstatných rysů od podstatných a co nejstručnější a zároveň co nejvýstižnější popsání uvedených atributů.

Systém environmentálního managementu

(environmental management systém)

nebo také „environmentální manažerský systém, zkratka EMS“, je v podstatě systém řízení ochrany životního prostředí, který si příslušná organizace jakékoliv velikosti, zaměření i charakteru vlastnictví, sama vytvoří, udržuje a zlepšuje. Jestliže organizace chce získat potvrzení o zavedení systému, musí se podrobit auditu EMS (viz), který provádí třetí nezávislá strana, mající pro tuto činnost akreditaci. Pro vytvoření systému existují dvě základní možnosti (dva návody):

- 1) Směrnice EU, (viz EMAS)
- 2) mezinárodní řada norem ISO 14000, v nichž vlastní popis tvorby systému je obsažen v normě ISO 14001.

Oficiální definice EMS podle normy ČSN EN ISO 14001 zní:

„systém environmentálního managementu je ta součást celkového systému managementu, která zahrnuje organizační strukturu, plánovací činnosti, odpovědnosti, praktiky, postupy, procesy a zdroje k vyvíjení, zavádění, dosahování, přezkoumávání a udržování environmentální politiky.“

Z hlediska environmentální politiky patří systém environmentálního managementu mezi tzv. dobrovolné nástroje. Podnik k jeho tvorbě není nucen žádným zákonem, ale na druhé straně státní správa může různými způsoby zavádění EMS podporovat.

Systém environmentálního managementu

(environmental management systém)

nebo také „environmentální manažerský systém, zkratka EMS“, je v podstatě systém řízení ochrany životního prostředí, který si příslušná organizace jakékoliv velikosti, zaměření i charakteru vlastnictví, sama vytvoří, udržuje a zlepšuje. Jestliže organizace chce získat potvrzení o zavedení systému, musí se podrobit auditu EMS (viz), který provádí třetí nezávislá strana, mající pro tuto činnost akreditaci. Pro vytvoření systému existují dvě základní možnosti (dva návody): Směrnice EU, (viz EMAS), mezinárodní řada norem ISO 14000, v nichž vlastní popis tvorby systému je obsažen v normě ISO 14001.

Oficiální definice EMS podle normy ČSN EN ISO 14001 zní:

„ systém environmentálního managementu je ta součást celkového systému managementu, která zahrnuje organizační strukturu, plánovací činnosti, odpovědnosti, praktiky, postupy, procesy a zdroje k vyvíjení, zavádění, dosahování, přezkoumávání a udržování environmentální politiky.“

Z hlediska environmentální politiky patří systém environmentálního managementu mezi tzv. dobrovolné nástroje. Podnik k jeho tvorbě není nucen žádným zákonem, ale na druhé straně státní správa může různými způsoby zavádění EMS podporovat.

Systém výrobek-slужba

(product-service system)

Výstižnější překlad by možná byl: **Systém kombinující výrobek se službou**. Pojem byl diskutován na pracovním semináři Product-service Systems pořádaným UNEP DTIE v Paříži v r.2000 a lze jej definovat jako:

"výsledek inovační strategie posunující těžiště podnikání od navrhování a prodávání fyzických výrobků k prodávání systémů výrobků a služeb, které plní specifické požadavky klientů. Konečným cílem je dosáhnout udržitelných systémů výrobků a služeb".

Význam pojmu spočívá v tom, že zavádění uvedeného systému podporuje přechod od prodeje výrobků k prodeji jejich funkce (užitečnosti). Od tohoto přechodu se očekává, že povede ke snížení množství potřebných výrobků, což by vedlo ke snížení negativního dopadu na životní prostředí, neboť se ušetří přírodní zdroje na jejich výrobu a také se sníží množství spotřebního odpadu. Jako vzorový příklad je uváděno půjčování knih z veřejných knihoven. Tím, že pro uspokojení stejného počtu čtenářů, může být vyrobeno méně knih, se sníží negativní dopad na životní prostředí způsobený jejich výrobou a likvidací po skončení doby životnosti.

Na druhé straně je zřejmé, že dosažení očekávaného efektu nemusí nastat vždy, neboť závisí ještě na mnoha dalších okolnostech. Typickým příkladem je náhrada dopisů elektronickou poštou. Teoreticky by mělo dojít k poměrně významnému snížení spotřeby papíru. Jestliže si však odesílatel každou odesílanou zprávu vytiskne, např. pro dokumentaci, a totéž učiní i příjemce, pak bude spotřeba papíru několikanásobně větší než při klasickém dopisování. V tomto případě v důsledku nepředpokládaného působení určitých faktorů došlo k neočekávanému a nežádanému postrannímu efektu. V angličtině se takový případ označuje jako „rebound effect“ čili efekt odrazu.

Uvedený podnikatelský přístup si přesto získává rostoucí pozornost jako nový způsob, který by měl vést k ekonomickému užítku a přitom redukovat negativní dopady na životní prostředí. Konečným cílem by mělo být dosažení Udržitelných systémů výrobků a služeb.

Literatura: Product-Service Systems and Sustainability, vydáno UNEP DTIE, ISBN 92-807-2206-9, rok 2003)

Šestý akční program Evropské unie o životním prostředí

Šestý akční program Evropské unie o životním prostředí nazvaný „Životní prostředí 2010: Naše budoucnost, naše volba“ je základním strategickým dokumentem EU pro léta 2001 až 2010. Vznikl po zhodnocení 5.akčního programu EU nazvaného „Směrem k udržitelnosti“. Šestý akční program EU se soustředí na čtyři prioritní oblasti:

- 1) boj proti změnám klimatu s cílem stabilizovat koncentrace plynů přispívajících ke skleníkovému efektu na úrovni, která nezpůsobí nepřírozené výkyvy zemského podnebí
- 2) zabezpečení biologické rozmanitosti,
- 3) vztah mezi životním prostředím a zdravím,
- 4) zajištění udržitelného hospodářství s přírodními zdroji a odpady.

Do řešení vyjmenovaných problémů je přitom třeba zapojit co nejvíce zájmových skupin, a to ve všech fázích rozhodovacího procesu. Navrhování, realizace a vyhodnocování environmentální politiky by se měly opírat o náležité vědecké znalosti, ekonomická vyhodnocení a o aktuální údaje a informace o životním prostředí.

TIMUR

viz Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj měst

TISSUE

(z anglického Trends and indicators for monitoring the EU thematic strategy on sustainable development of urban environment)

Trendy a indikátory pro sledování strategie udržitelného rozvoje městských prostředí Evropské unie

Trvale udržitelný rozvoj

(sustainable development)

je „takový rozvoj společnosti, kdy současná generace uspokojuje svoje potřeby tak, aby neomezila uspokojování potřeb budoucích generací“.

Pojem trvale udržitelný rozvoj definovala Světová komise pro životní prostředí a rozvoj (viz) v roce 1987 jako odpověď na otázku jak se má lidská společnost dále rozvíjet, aby svým rozvojem sama sebe nepoškozovala..

Shora uvedená původní definice trvale udržitelného rozvoje je v našem zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, mírně pozměněna a trvale udržitelný rozvoj je definován jako:

„ takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“ (viz).

V současné době se vypouští slovo „trvale“ a používá se jen spojení „udržitelný rozvoj“. Nejedná se o žádnou zásadní změnu, jde o ryze kosmetickou záležitost vyplývající z hledání nejuvěstičnějšího překladu. Anglický originál se nemění.

Třetí strana

(third party)

definice z ČSN ISO/TR 14025 : "třetí strana je osoba nebo orgán, který je v záležitostech týkajících se dané problematiky uznán jako nezávislý na dotčených (zapojených) stranách".

Poznámka: Třetí strana nutně neznamená zapojení certifikačního orgánu.

Definice z ČSN EN 45020 je stručnější: „osoba nebo orgán uznané za nezávislé na stranách zainteresovaných v daném problému“.

Pojem třetí strana se v problematice životního prostředí používá velmi často. Viz také heslo certifikace.

Twiningový program

(twinning)

Anglické slovo twins znamená dvojčata a odvozené slovo twinning spojování nebo slučování. Pod pojmem twiningový program se pak rozumí program intenzivní partnerské spolupráce mezi vzájemně si odpovídajícími institucemi z členských států EU a kandidátských zemí, např. mezi ministerstvy nebo mezi městy apod.

Týmová iniciativa pro místní udržitelný rozvoj měst (zkratka TIMUR)

(*Team Initiative for Local Sustainable Development, TILSD*)

je sdružení nestátních neziskových organizací a jednotlivců (iniciativa na úrovni nevládního sektoru), jehož posláním je podporovat udržitelný rozvoj v ČR zaváděním místních indikátorů udržitelného rozvoje (sady Společných evropských indikátorů, viz) a sledováním ukazatelů kvality života a prostředí na místní úrovni. Partneři projektu, jejímiž koordinátory jsou Ústav pro ekopolitiku, o.p.s., REC ČR a Agentura Koniklec, bylo v roce 2004 sedm českých měst. Síť se má dále rozšiřovat.

Účet výdajů na ochranu životního prostředí

EPEA

(*Environmental Protection Expenditures Account*)

je jedním ze satelitních účtů národních účtů. EPEA je konstruován stejným způsobem jako jsou konstruovány národní účty pro ekonomiku jako celek. Agregát – celkové výdaje na ochranu životního prostředí je tedy konsistentní s agregátem, jakým je hrubý domácí produkt (HDP). [1]

Účinnost

(*efficiency*)

pojem označující obecně poměr všech výstupů ke všem vstupům vyjádřený v procentech. (*Lit. Hájková, J. a kol.: Slovník ekologie a životního prostředí anglicko-český a česko-anglický, vydáno 1998, Živá planeta, ISBN: 80-23á-2760-X*).

Lze také říci, že jde o dosažení buď:

- a) maximálního efektu ze zdrojů určených na realizaci příslušné aktivity nebo
- b) požadovaného výstupu s minimální spotřebou vstupů

Účinnost se běžně určuje u technických zařízení, např. účinnost přeměny energie. Vstupy a výstupy bývají rozměrově stejné, ale lze hovořit i o účinnosti nějakého opatření z hlediska žádaného efektu, a v tomto případě nemusí být rozměr porovnávaných veličin stejný. Např. účinnost nějakých opatření na snížení environmentálního dopadu. Jde-li o porovnání ekonomická, používá se pojem

efektivnost (efektivnost vynaložených nákladů). Viz také pojem **efektivnost**, kde je znázorněn vztah mezi účinností a efektivností.

Účty životního prostředí

Účty životního prostředí zachycují změny životního prostředí a změny bilančních položek účtů životního prostředí. Účty životního prostředí jsou děleny na dva typy:

Účet emisí znečišťujících látek (účet 16)

položky účtu slouží k registraci emisí škodlivých a znečišťujících látek, působících na jednotlivé složky životního prostředí a čerpání přírodních zdrojů,

Účet změn aktiv životního prostředí (účet 17)

položky účtu zachycují vlivy aktivit na ekosystémy a probíhající změny stavu životního prostředí. [1]

Udržitelná spotřeba

(sustainable consumption)

Pojem byl definován v roce 1994 v Oslu v Norsku na Symposiu o udržitelné spotřebě jako:

"používání služeb a příslušných výrobků, jež odpovídají základním potřebám člověka a zlepšují kvalitu jeho života přičemž zároveň minimalizují spotřebu přírodních zdrojů, používání toxických látek, produkci emisí odpadů a škodlivin v průběhu celého životního cyklu výrobku tak, aby nebylo ohroženo uspokojování potřeb budoucích generací.

Literatura: 1) *OECD: Report of the OECD workshop on information and consumer decision-making for sustainable consumption, January 2001*

2) *UNCSD: Report on the seventh session on commission on sustainable development, New York, 1999*

Udržitelná výroba

(sustainable production)

je definována analogicky k pojmu udržitelná spotřeba (viz). Udržitelná výroba je výroba produktů, které odpovídají základním lidským potřebám a zlepšují kvalitu života, přičemž zároveň minimalizují spotřebu přírodních zdrojů, používání toxických látek, produkci emisí odpadů a škodlivin v průběhu jejich celého životního cyklu tak, aby nebylo ohroženo uspokojování potřeb budoucích generací.

Udržitelné zásobování

(sustainable procurement)

UNEP považuje udržitelné zásobování za proces v němž organizace při nákupu bere v úvahu:

1. klasické vlastnosti jako cenu, kvalitu, dostupnost, funkčnost, apod.,
2. environmentální aspekty, tj. vlivy produktu na životní prostředí, jež vykazuje v průběhu svého celého životního cyklu ,
3. celý životní cyklus produktu,
4. sociální aspekty, tj. vlivy na odstranění chudoby, mezinárodní rovnost v distribuci zdrojů, pracovní podmínky atp.

Udržitelné zásobování musí:

- zajistit rovnováhu mezi třemi pilíři: environmentálním, ekonomickým a sociálním,
- být zavedeno všemi partnery
- být integrováno do politiky a do všech operačních úrovní
- být začleněno do pojmu ekonomika životního cyklu

- být doprovázeno vytvořením dostatečné kapacity
- být „měřitelné“ a podporovat transparentnost
- být aplikovatelné a realistické v zemích, kde jej realizují.

Literatura: Bakken, P.M.: UNEP and Sustainable Procurement, referát na: The 1st International Conference on Green Purchasing in Sendai, October 6-7, 2004, Japan
www.sustainableprocurement.net

Udržitelný rozvoj

(sustainable development)

Definice z ČSN ISO 14050: Uspokojení potřeb současnosti bez ohrožení schopnosti budoucích generací uspokojovat jejich vlastní potřeby. Vývoj pojmu viz heslo: trvale udržitelný rozvoj.

V ČR byla pro realizaci udržitelného rozvoje založena v roce 2003 Rada vlády pro udržitelný rozvoj. Ve struktuře RVUR jsou výbory pro strategii a pro komunikaci a osm pracovních skupin. Pracovní skupina pro udržitelnou spotřebu a výrobu byla ustanovena 30.9.2003 a od svého prvního zasedání 19.11.2003 intenzivně pracuje na podkladech pro vytvoření desetiletého programového rámce podpory regionálních a národních iniciativ pro urychlení přechodu směrem k udržitelné spotřebě a výrobě. Strategie udržitelného rozvoje České republiky byla schválena usnesením vlády č. 1242 ze dne 8.12.2004. Měla by se stát konsenzuálním rámcem pro zpracování dalších materiálů koncepčního charakteru a být východiskem pro strategické rozhodování v rámci jednotlivých resortů i pro meziresortní spolupráci a spolupráci se zájmovými skupinami. Základní časový horizont je rok 2014, některé úvahy a cíle míří až do r.2030.

Literatura: 1) ČSN EN ISO 14050 Slovník

2) Nováček, P., Medrly, P., a kol.: Strategie udržitelného rozvoje, v edici Učebnicové texty vydalo nakladatelství G plus G, Praha

Udržitelný cestovní ruch

(sustainable tourism)

je definován v materiálech WTO (lit.1) jako: „takový cestovní ruch, jenž uspokojuje potřeby současných cestovatelů a hostitelských regionů, zatímco jsou chráněny a zlepšovány jeho možnosti do budoucna. To si lze představit jako řízení všech zdrojů tak, že ekonomické, sociální a estetické potřeby jsou naplňovány, zatímco je udržována kulturní integrita, nezbytné ekologické procesy, biologická diverzita a systémy potřebné pro život“. Podobné definice má ve svých dokumentech (lit.2,3) Evropská komise. Negativní vlivy turismu včetně dopravy na jednotlivé složky životního prostředí jsou přehledně uvedeny v (lit.3). Určitá řešení by mělo přinést vyžadování certifikace ubytovacích zařízení včetně kempů jako ekologicky šetrných ubytovacích zařízení podle environmentálního značení I typu (směrnice pro dané výrobní kategorie jsou už vypracovány, v ČR i v EU) a vyžadování EMS dle ISO 14001 nebo EMAS. Pro udržitelný turismus v chráněných oblastech, označovaný také jako ekoturismus (viz), byla vypracována Evropská charta (viz).

Ukazatel lidského rozvoje

OSN, od roku 1990, hodnotí: naději dožití (průměrná délka života), gramotnost, průměrnou dobu školní docházky, HDP na obyvatele. Formou koeficientu 0 až 1.

UNEP

Zkratka z anglického United Nations Environment Programme . Program OSN pro životní prostředí. Posláním UNEPu je stimulovat a koordinovat akce na ochranu životního prostředí především na mezinárodní úrovni a poskytovat podklady pro rozhodování příznivé životnímu prostředí. UNEP byl založen v r. 1972 Valným shromážděním OSN na základě doporučení první mezinárodní konference o životním prostředí, jež se uskutečnila v r. 1972 ve Stockholmu. Po konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED) v r. 1992 v Rio de Janeiru se stal UNEP jednou z nejvýznamnějších organizací pomáhající prosazovat závěry konference a přijaté dokumenty, zejména Agendy 21 a mezinárodních úmluv.

UNCSD

zkratka anglického názvu: United Nation Commission on Sustainable Development, tj. Komise OSN pro udržitelný rozvoj

Urban sprawl

Neregulovaný nebo nedostatečně regulovaný růst měst. Extrémní forma suburbanizace v důsledku absence účinných regulativních nástrojů nebo jejich nedůsledného uplatňování v praxi. Vyznačuje se neúnosně vysokými nároky na zábor půd i náklady na budování dopravní a technické infrastruktury. V porovnání s kompaktní zástavbou jsou takto lokalizované objekty, komplexy a zařízení příčinou mnohem vyšších spotřeb energií a vody i jejich ztrát v rozvodných sítích. V suburbánních oblastech mnohonásobně roste potřeba mobility, lidé zde bydlící či pracující jsou silně závislí na používání individuální automobilové dopravy. Pravidelné nereakční využívání alternativních způsobů přepravy (chůze, cyklistika) je zde nereálné. Komerční objekty umístěné ve „volné“ krajině indukují růst přepravních výkonů osobní i nákladní silniční dopravy. Doprovodným jevem v suburbánních zónách je sociální segregace. Klesá celková rozloha částečně přirozených ekosystémů, biocenter a biokoridorů i půd vhodných pro zachování udržitelného stupně zemědělského, lesnického a rekreačního využívání krajiny.

Urbanizace

je proces, při kterém dochází k relativnímu i absolutnímu růstu měst a městských aglomerací. Kumulace administrativních, průmyslových, komerčních i dalších doplňkových aktivit a funkcí vede k postupnému růstu celkové rozlohy zastavěných ploch a ke zvyšování podílu městského obyvatelstva na celkové populaci.

Územní generel

územně plánovací podklad, který řeší podrobně otázky územního rozvoje jednotlivých složek osídlení a krajiny. ([§ 3 odst. 2\) zákona č. 50/1976 Sb., stavebního zákona](#))

Územní prognóza

územně plánovací podklad, který slouží k prověření možností dlouhodobého rozvoje území na základě rozboru územně technických podmínek, stavu životního prostředí území, demografických a sociologických podkladů a ekonomických předpokladů rozvoje území

Územní energetická koncepce (též Energetický generel)

ÚEK

(general energy map)

Územní energetická koncepce vytváří podmínky pro hospodárné nakládání s energií v příslušném území – kraje, mikroregionu, města, obce či jiného územního celku. Analyzuje možné způsoby zásobování daného území palivy a energií, včetně potenciálu energetických úspor a využití obnovitelných zdrojů energie a navrhuje cíle, nástroje a opatření pro efektivní energetické hospodářství v tomto území s výhledem na delší období (zpravidla dvacet let). Vychází při tom ze Státní energetické koncepce, územního plánu daného území a z potřeb hospodářského a společenského rozvoje s důrazem na ochranu životního prostředí a šetrné nakládání s přírodními zdroji. Je definována zákonem č. 406/2000 Sb. o hospodaření energií a její podrobné náležitosti určuje příslušné nařízení vlády (195/2001 Sb.). Povinnost zpracovat Územní energetickou koncepci zákon ukládá krajům, hlavnímu městu Praze a statutárním městům.

Valdezovy zásady

(The Valdez principles)

Valdezovy zásady byly vyvinuty a předloženy Koalicí pro environmentálně odpovědnou ekonomii v reakci na havárii ropného tankeru Exxon Valdez na Aljašském pobřeží v roce 1989. Jedná se o 10 následujících zásad, které by měly podniky dodržovat: 1.ochrana biosféry, 2.udržitelné využívání přírodních zdrojů, 3.snižování a zneškodňování odpadů, 4.rozumné využívání energie, 5.snižování rizika, 6.marketing bezpečných výrobků a služeb, 7.kompenzace škod, 8.podávání pravdivých informací, 9.zřízení funkce ředitelů a manažerů ochrany životního prostředí, 10.provádět roční audit – sebevyhodnocování jak jsou tyto zásady plněny. Při havárii vyteklo do moře 40,9 milionů tun ropy, která znečistila pobřeží v délce 1930 km, poškodila 32 tisíc aljašských rybářů a zahynulo při ní 250 tisíc mořských ptáků a tisíce mořských savců. Soudem byla oceněna na 6,75 miliardy dolarů náhrady škody. Exxon Valdez hned po havárii zaplatil dobrovolně 2,5 milionů dolarů na odstranění následků katastrofy a 300 milionů dolarů náhrady škody rybářům. O doplacení rozdílů se vede již 15 let soudní spor.

Veřejné dobrovolné programy

(public voluntary schemes)

patří mezi nástroje environmentální politiky. Jedná se o aktivity, které jsou iniciovány nějakou veřejně právní institucí a účast v nich není nijak omezená. Úkolem a cílem těchto programů je snižování negativního dopadu subjektu na životní prostředí. Do skupiny veřejných dobrovolných programů můžeme zařadit program EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) iniciovaný Evropskou unií nebo zavádění systému environmentálního managementu podle mezinárodní normy ISO 14001. Ve Spojených státech existuje mnoho různých typů environmentálně zaměřených dobrovolných programů, jež vyhláší Federální úřad pro životní prostředí (Environmental Protection Agency, zkráceně EPA) a k nimž se podniky mohou dobrovolně přihlašovat.

VEŘEJNÉ STATKY

(public goods)

Veřejné statky (na rozdíl od soukromých statků) charakterizuje zejména nevylučitelnost: žádný jedinec nemůže být vyloučen ze spotřeby veřejného statku, ať již technicky nebo eticky. Proto jsou v neregulované (= fakticky jen ideální) volné tržní

ekonomice veřejné statky k dispozici bezplatně. Jestliže není přístup k veřejným statkům nějakým mechanismem omezován či jinak kontrolován, mohou být využívány jakýmkoli způsobem – tedy i společensky nežádoucím. Při působení aktivní poptávky a neomezeném přístupu dochází v naprosté většině případů k jejich drancování. To platí zvláště pro [globální veřejné statky](#), jejichž užívání není regulováno legislativou na národní úrovni. Mezi veřejné statky řadíme typicky statky přírodní (environmentální).

Vlastní environmentální tvrzení

(self-declared environmental claim)

je prohlášení, značka nebo obrazec, který poukazuje na nějaký prvek činnosti, výrobků nebo služeb organizace a který může ovlivňovat životní prostředí. Vztahuje se na výrobek, součástku nebo obal. Může mít podobu sdělení, značek nebo obrázků na výrobku nebo na obalu výrobku, v dokumentaci k výrobku, v technických bulletinech, v reklamě nebo propagaci. Vydat jej mohou výrobci, dovozci, distributoři, maloobchodníci nebo jakékoli další osoby. Parametry, environmentální aspekty, které příznivost produktu k životnímu prostředí mají dokázat, si vybírá firma-vyhlašovatel sama.

Příkladem mohou být např. označení na toaletním papíru, že je ze 100 % vyroben z recyklované papíroviny (známé „100 % recycling“) nebo tvrzení výrobce kuličkových per uvádějící, z kolika procent jsou vyrobeny z recyklovaných materiálů.

Výrobová kategorie

(product group)

je vybraný a vymezený druh výrobku pro něj se, v Národním programu udělování ochranné známky ekologicky šetrný výrobek, stanoví požadavky, které musí výrobek tohoto druhu splňovat, aby mu mohla být ochranná známka ekologicky šetrný výrobek propůjčena. Soubor požadavků vytváří tzv. směrnici (viz).

Literatura: 1) Národní program označování ekologicky šetrných výrobků, CENIA, česká informační agentura životního prostředí, Praha 2005, ISBN 80-85087-55-3

2) www.env.cz

3) www.ekoznacka.cz

Výrobové systémy

(products systems)

tímto pojmem se označuje ta skutečnost, že vliv životního cyklu jednoho výrobku na životní prostředí závisí také na tom, jak ovlivňují životní prostředí životní cykly dalších výrobků nebo služeb, s nimiž je sledovaný výrobek funkčně spojen.

Např. vliv automatické pračky na životní prostředí bude dán tím:- jaké vlivy na životní prostředí budou vykazovat životní cykly všech dílčích výrobků z nichž je pračka sestavena, - jak velká bude spotřeba elektrické energie při praní a z jakých primárních zdrojů byla příslušná elektrická energie získána, - jak velké množství vody pračka při praní spotřebuje, - jaké množství pracího prášku a jiných činidel pračka při praní spotřebuje

- jaký vliv na životní prostředí vykazuje životní cyklus pracího prášku, popřípadě životní cykly ostatních činidel- jakým způsobem je prováděna údržba pračky během její životnosti,- jakým způsobem bude pračka po skončení své životnosti likvidována,- atp.

Vzorce spotřeby

(consumption patterns)

pod tímto pojmem se rozumí kvalitativní a kvantitativní zaměření spotřeby, které podobně jako kvalitativní a kvantitativní zaměření výroby (viz vzorce výroby a spotřeby) má velký vliv na životní prostředí. V současné době se ukazuje, že k požadované změně vzorců výroby již pomalu dochází, zatímco opatření na změnu vzorců spotřeby jsou zcela nedostatečná, takže současné vzorce spotřeby jsou obecně považovány za jednu z hlavních příčin zátěže životního prostředí. Vzorce spotřeby se přitom velice liší nejen v rámci jednotlivých zemí, ale především v rámci států. Spotřeba ve vyspělých zemích je několikanásobně větší než v zemích rozvojových, přičemž z hlediska celkové kapacity Země si nelze vůbec představit, že by spotřeba všech lidí na světě dosáhla současné výše spotřeby v USA. Nerovnoměrnost spotřeby lze kvantitativně změřit pomocí indikátorů spotřeby, mezi něž patří: environmentální prostor (viz), environmentální stopa (viz) a environmentální batoh (viz).

Vzorce výroby a spotřeby

(production and consumption patterns)

jedná se o obecné označení kvalitativního a kvantitativního zaměření výroby a spotřeby. Výraz se začal používat již před třetí světovou konferencí o životním prostředí v Rio de Janeiro, která se konala v roce 1992 (viz), kde se pak dostal do výstupových konferenčních materiálů a zoficiálně. Dnes se hovoří o nutnosti změnit neudržitelné vzorce výroby a vzorce spotřeby (viz) na vzorce udržitelné.

Zájmové skupiny

(stakeholders)

subjekty, kterých se změna životního cyklu výrobku může ekonomicky dotknout. Viz též pojem zainteresované strany

Neplést se shareholder (podílníci) a stockholder (akcionáři).

Uváděné definice:

1. "skupina nebo jednotlivci, kteří mohou mít vliv na dosažení podnikových cílů, ale na druhé straně mohou být sami dosažením podnikových cílů ovlivněni." (*Ed Freeman: "Strategic Management - A Stakeholder Approach"*),
2. "subjekty, jež mají možnost nebo moc působit na podnik" (*Carrol 1993*)
3. "subjekty, jejichž hmotné zájmy jsou spojeny s podnikem, takže v závislosti na chování podniku mohou něco ztratit nebo naopak něco získat" (*Clarkson 1995*)

Zálohové systémy

(deposit refundation systems)

patří mezi tržně orientované ekonomické nástroje environmentální politiky.

Předmětem trhu u zálohových systémů jsou výrobky, u nichž je třeba, aby je spotřebitel po použití vrátil.

Jedná se buď o výrobky, které lze použít několikanásobně, (např. z obalů vratné pивní lahve), anebo výrobky, jež je zapotřebí zneškodnit určitým způsobem (např. zářivky, baterie, akumulátory, pneumatiky). K navrácení výrobku je spotřebitel nucen tím, že při nákupu zaplatí určitou zálohu, kterou po přinesení výrobku obdrží zpět. Používání zálohových systémů se ve světě stále více prosazuje, neboť se v podstatě jedná o preventivní přístup.

Navíc zálohové systémy vytvářejí ze záloh, jež nebyly vyzvednuty finanční zdroje, které lze použít pro environmentální účely.

Zelená kniha EU

(Green Paper)

Účelem Zelených knih (Green Paper) je soustředit co nejvíce návrhů na realizaci plánované akce a předložit je veřejnosti za účelem vyvolání diskuse. Po Zelených knihách následují Bílé knihy, které již obsahují konkrétní návrhy pro přijetí opatření ve specifických oblastech politiky.

Zelená poptávka

(green demand)

pod tímto pojmem se rozumí nejen přednostní nakupování výrobků a služeb s co nejnižším negativním dopadem na životní prostředí, ale i jejich aktivní vyhledávání a požadování.

Zelená produktivita

(green productivity)

termín zavedený Asijskou organizací pro produktivitu (Asian Productivity Organisation) v roce 1994 v rámci založení Programu pro zelenou produktivitu vyzývajícímu k dosažení udržitelné produktivity. Ve spojení s pojmem čistší produkce je zelená produktivita strategií pro zvýšení produktivity a zlepšení environmentálního profilu s cílem zlepšit sociálně-ekonomický rozvoj. Šest metodologických kroků zelené produktivity je popsáno v lit.2.

Literatura: 1) UNIDO: Manual on the Development of Cleaner Production policies – Approaches and Instruments, Vienna 2002

2) Baas, L.W.: Cleaner Production and Industrial Ecology: Dynamic Aspects of the Introduction and Dissemination of New Concepts in Industrial Practice, Eburon Academic Publishers, The Netherlands 2005, ISBN 90-5972-083-0

3) www.apo-tokyo.org

Zelená veřejná zakázka

(green public procurement)

je taková veřejná zakázka (viz), kde se nárokuje i určité splnění environmentálních požadavků, ať už v rámci technických požadavků nebo v rámci výběrových kritérií. Vzhledem k tomu, že nákupy v rámci veřejných zakázek tvoří cca 14 % až 16% HDP Evropské unie, považuje Evropská unie zavedení zelených veřejných zakázek za velmi významné z hlediska ochrany životního prostředí a podporuje je ve svém Šestém akčním programu. Nezanedbatelná není ani ta skutečnost, že zařazení environmentálního hlediska do veřejných zakázek bude výrobce motivovat k vývoji nových produktů a technologií s nižšími negativními dopady na životní prostředí. Také v našem novém zákoně č.40/2004 Sb., o veřejných zakázkách je již jedním z kritérií pro zadání veřejné zakázky i ekologická vlastnost předmětu a je požadováno, aby uchazeč doložil, že předmět plní požadovanou jakost z hlediska ochrany životního prostředí

Literatura: ICLEI: The World buys Green – International Survey on National Green Procurement Practices, Germany 2001

Zelené nakupování

(green purchasing)

znamená vybírat výrobky nebo služby při nakupování nejen podle ceny a kvality, ale také podle jejich vlivu na životní prostředí.

Význam zeleného nakupování spočívá především v tom, že na trhu vytváří zelenou poptávku a tím podporuje zelenou nabídku. Podobně jako u ekolabelingu (viz) jde o tržně orientovaný nástroj. Zelené nakupování stejně jako zelené zásobování a zelené veřejné zakázky jsou velmi důležité pro dosažení udržitelného rozvoje a je proto třeba zajistit intenzivní výměnu informací. První mezinárodní konference o zeleném nakupování se uskutečnila 6.-8. října 2004 v Sendai v Japonsku. Výsledkem konference je Sendajská deklarace Zeleného nakupování shrnující základní principy podporující zelené nakupování. Organizátoři konference: Green Purchasing Network z Japonska a město Sendai. Spolupracovníci: ICLEI (viz), GEN (viz) a japonská federace ekonomických organizací a zaměstnavatelských sdružení (Keidanren). Green Purchasing Network (zkratka GPN) již vydala Principy zeleného nakupování, které sestávají ze 4 hlavních zásad:

1. Před nákupem si ověřit jeho nezbytnost
2. Uvědomit si environmentální dopady nakupovaného produktu ve všech stádiích jeho životního cyklu
3. Ověřit si environmentální profil výrobců a distributorů
4. Získávat environmentální informace při nákupu

Na bázi uvedených zásad vydala GPN již 15 Nákupních směrnic týkajících se nákupu jednotlivých druhů výrobků např. osobních počítačů, kancelářského nábytku, ledniček, televizorů, ubytovacích zařízení.

Literatura: OECD: *Greener Public Purchasing, Issues and Practical Solutions, year 2000*

Zelené zásobování

(green procurement)

užívá se v případě zásobování orgánů veřejné správy. Jde v podstatě o zelené nakupování (green purchasing), ale ve větším měřítku.

Vedle pojmu ekvivalentního anglického výrazu green procurement se vyskytuje ještě pojem eco-procurement čili eko-zásobování (viz), kde se jedná nejen o nakupování výrobků s co nejnižšími negativními dopady na životní prostředí, ale i o omezení nákupů čili snížení množství nakupovaných výrobků.

Výsledky studie realizované Komisí EU v roce 2003 ukázaly, že pokud jde o zelené zásobování orgánů veřejné správy je na prvním místě Švédsko, kde s propagací zeleného nakupování začaly na začátku 90-tých let minulého století a v letech 1998 až 2001 jmenovala švédská vláda Výbor pro ekologicky udržitelné veřejné zakázky. Jedním z výsledků práce Výboru bylo vytvoření obecného národního nástroje, tzv. EKV-instrumentu na podporu ekologicky udržitelných veřejných zakázek. Zelené zásobování je ve Švédsku zavedeno již u 50% úřadů a environmentální kritéria jsou uvedena u více než 50% nákupů. Na druhém místě je Dánsko s 40% úřady, kde je zelené zásobování zavedeno u více než 50% nákupů. Na třetím místě je Německo s 30% účastí, dále Rakousko s 28% účastí a Velká Británie s 23% účastí. Průměrná účast v EU je 19%.

Literatura: *Stav zeleného zásobování v Austrálii v roce 2004– zpráva na: www.greenprocurement.org.au*

Zelenější produkt

(greener product)

je podle, dále uvedené literatury, produkt (viz), který má nižší dopad na životní prostředí (viz) v průběhu svého životního cyklu (viz) než produkty s ním alternativní, tj. produkty plnící tutéž funkci.

Poznámka: Rozdíl mezi pojmem zelenější produkt a ekologicky šetrný výrobek (viz), popř. produkt je dán pouze tím, že ekologicky šetrný výrobek je označen ochrannou známkou, jež jeho nižší environmentální dopad potvrzuje a zároveň jej zařazuje do určité výrokové kategorie, takže lze přesně zjistit i požadavky, které pro získání této ekoznačky musel splnit. Zelenější výrobek je širší pojem. Platí, že každý ekologicky šetrný výrobek musí patřit mezi zelenější výrobky, ale neplatí opak, každý zelenější výrobek nemusí být označen známkou. Hlavní příčinou je ta skutečnost, že nebyla v daném ecolabelingovém programu vyhlášena příslušná výroková kategorie, kam by zelenější výrobek patřil. Důvodem nevyhlášení výrokové kategorie může být i ta skutečnost, že existuje jen málo výrobků, jež by vytýčené požadavky mohly splnit a nemá význam vynakládat peníze na příslušné řízení s tím spojené.

Literatura: Commission of the European Communities: Integrated Product Policy, Building on Environmental Life-Cycle Thinking, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Brusels 18.6.2003

Změna klimatu

Dlouhodobá změna klimatu určitého regionu nebo celé planety; obvykle spojována se skleníkovým efektem.

Změna klimatu dle Mezivládního panelu klimatické změny IPCC

IPCC užívá tento termín k popisu jakékoliv změny klimatu, tedy včetně změn přirozených.

Změna klimatu dle Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu

Změna klimatu vyvolaná přímo nebo nepřímo lidskou činností a která působí navíc k přirozeným změnám klimatu.

Zpětné vazby

Vlivy, které vyvolávají zvýšení účinnosti daného jevu (positivní zpětná vazba) či jeho snížení (negativní zpětná vazba) a jsou tímto jevem zpětně ovlivňovány.

Životní prostředí

(environment)

Pro pojem životní prostředí existuje několik definic. Nejznámější z nich jsou:

1) definice dynamická od norského profesora Wika, přijatá na konferenci UNESCO v Paříži v roce 1967 :

"životní prostředí je ta část světa, se kterou je živý organismus ve stálé interakci, to znamená, kterou používá, mění a které se musí přizpůsobovat".

2) definice tbiliská přijatá na konferenci v Tbilisi v roce 1979:

"životní prostředí je systém složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou, anebo mohou být s uvažovaným organismem ve stálé interakci".

3) definice uvedená v našem zákoně č.17/1992 Sb., o životním prostředí:

"vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména: ovzduší, voda, horniny, půda, organismy. ekosystémy a energie."

4) definice uvedená v normě ČSN EN ISO 14001:

"prostředí, ve kterém organizace provozuje svou činnost a zahrnující ovzduší, vodu, půdu, přírodní zdroje, rostliny a živočichy, lidi a jejich vzájemné vztahy."

Životnost výrobku

(useful life of product)

je doba, po kterou výrobek plní svou funkci, pro níž byl vyroben. Nesmí se plést s pojmem životní cyklus výrobku (viz).